

mühendislikte
ve
mimarlıkta

ÖLÇÜ

Yıl: 13

Sayı: 52

Temmuz - Eylül 2000

İki Ayda Bir Çıkar

Ederi: 250 000 TL

UNUTTURMAYACAĞIZ

TMMOB, 17 Ağustos 1999 ve 12 Ağustos 1999 depremlerinin yarattığı kayıpları; 1950'lerden bu yana genişleyerek sürdürülen plansız bir sanayileşme ve kentleşmeyi kalkınma modeli olarak benimseyen, insanları ve kenti sermaye birikimi için ucuz işgücü ve ucuz altyapı olarak ele alan, bunların sosyal ve kültürel boyutunu ve maliyetini gözardı ederek, daha fazla para ve kazanç peşinde olan bir "anlayışın" kaçınılmaz sonuçları olarak görmektedir.

Bilimi, planlamayı ve denetimi dışlayan, planlı bir üretim ekonomisi yerine ranta ve spekülasyona dayalı bir ekonomiyi egemen kılan bu kalkınma modeli, bir çaresizliğin ve yetersizliğin değil, bilinçli bir tercihin ürünüdür.

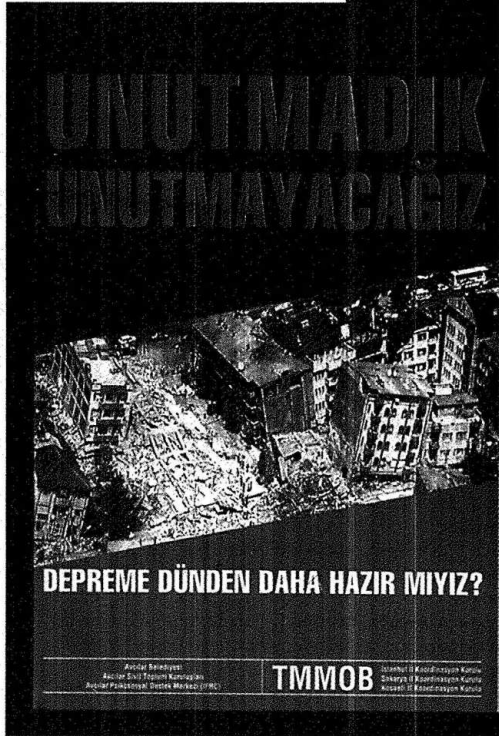
Kapitalist yoldan kalkınma modeli denen bu tercihin yanlışlığı, içten içe çürümüş hali ve korkunç sonuçları apaçık ortaya çıktığı halde gereken ders alınmamış görünmektedir.

(Doğu Marmara Depremleri ve Türkiye Gerçeği Kitabından)

DEPREM•SEMİNERİ

TMMOB
TÜRK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ
İSTANBUL İL KOORDİNASYON KURULU

DEPREME DÜNDEN DAHA HAZIR MIYIZ?

Kısa Sıra: 1999
Açık Sıra: 1999
Açık Sıra: 1999

TMMOB

Kısa Sıra: 1999
Açık Sıra: 1999
Açık Sıra: 1999

17 Ağustos 1999, 12 Kasım 1999
DOĞU MARMARA
DEPREMLERİ
VE
TÜRKİYE GERÇEĞİ

RK MÜHENDİS VE MİMAR ODALARI BİRLİĞİ

GELECEĞİ TAHMİN ETMEK VE PLANLAMAK

Cemal GÖKÇE

İnşaat Mühendisleri Odası
İstanbul Şubesi Başkanı

Ortalama bir insan ömrünün sınırları içinde depremlerin ne zaman olacağı noktasında bilgi ve kültür yetmezliğinin acısını 17 Ağustos Depremi anma toplantılarında bir kez daha gündeme getirdik. Oysa 1939 Erzincan Depremi'nden bu yana yurdumuzun birçok bölgesinde sayısız depremlerle karşılaştık. Son yüzyılda büyüklüğü 5 ve üzeri olan yaklaşık 132 deprem yaşadık.

Deprem sadece bizim ülkemizin bir gerçeği değil, bir çok ülkede yaşayan milyonlarca insanın gerçeği. Bu bağlamda deprem yıkımıyla karşı karşıya olan ülkeler deprem yıkımını azaltmak için ciddi hazırlıklar yapmak zorundadırlar. Oysa bizdeki uygulamalar ve yasalar daha çok deprem sonrasının örgütlenmesine yönelik olarak planlanmıştır.

Her tarihi deprem, bizlere yerin nasıl sallandığını ilişkin yepyeni bir bakış açısı kazandırır. Ayrıca binalarımızın deprem güvenliği ile ilgili neler yapılmasına ilişkin yeni bilgiler sunar. 17 Ağustos ve 12 Kasım Depremleri binalarımızın çok büyük bir kısmının deprem güvenliklerinin olmadığını da gözler önüne serdi.

Olası bir İstanbul depreminin 30-35 yıl içerisinde olma olasılığını bilim adamları kaçınılmaz olarak görüyorlar. Bu nedenle mevcut yapıların deprem güvenliğini arttırmak için onarılıp güçlendirilmelerinin gerekliliği temel bir konu olarak karşımıza çıkıyor.

Artık "depremle yaşamayı öğrenmenin" yollarını doğru kavramak gerekiyor. Gerekli bilimsel ve teknik önlemlerin alınması da kaçınılmaz olarak karşımızda duruyor. 17 Ağustos Depremi'nden bu yana geçen bir yıllık sürenin iyi değerlendirilmediği ve bu sürenin kaybedilmiş önemli bir yıl olduğu söylenebilir.

Yeni yapılacak yapıların "güvenlikli" olması önemli olmakla birlikte bundan daha da önemli olan, İstanbul'un rehabilite edilmesi konusudur. Bugün İstanbul'un bir çok bölgesinde yapıların içerisi, dışından çok daha güvenli bir durumdur. Onarım ve güçlendirme çalışmalarıyla birlikte İstanbul'a yeni boş alanlar kazandırmak gerekir. Deprem sonrası toplanma ve tahliye alanları olarak kullanılacak bu yerlere duyan gereksinim, 17 Ağustos Depremi'nden sonra "evlerinize girmeyin" çağrısıyla daha da anlam kazandı.

Bugün İstanbul'da bulunan tüm yapıların bir envanterinin çıkarılması gerekmektedir. Bu kapsamda yapılacak çalışmalar yapı özelliklerinin belirlenmesini kolaylaştırdığı gibi yapıların deprem güvenliklerinin olup olmadığını da sağlar.

Bu amaçla yapılacak çalışmalar;

-Onarılıp güçlendirilmesi olanaklı olan yapıların belirlenmesini,

-Onarılıp güçlendirilmesine gereksinim duyul-

mayan yapıların belirlenmesini,

-Onarılıp güçlendirilmesi ekonomik olmayan, yıkılması gereken yapıların belirlenmesini sağlamalıdır.

Açıkort ki, bu kadar kapsamlı bir çalışmanın amatör bir anlayışla yapılması olanaklı olamaz. Kent ölçeğinde oluşturulacak olan bir kurul ve bu kurula bağlı birçok çalışma birimi İstanbul'un yapı envanterini düşünülen çok daha kısa bir sürede çıkarabilir. Bu potansiye-
limiz vardır. Yeter ki planlı bir çalışma yapmanın ön koşulları hazırlanabilsin.

Bugün İstanbul'da yapılan güçlendirme çalışmalarının birçoğu mevcut yapıyı güçlendirmeden oldukça uzaktır. Yine kalfa ve usta anlayışıyla psikolojik "tatmin" kapsamında güçlendirme çalışmaları yapılmaktadır. Albenisi artırılan yapılar kiralık veya satılık olarak "yeni sahiplerini" beklemektedirler.

Sonuç

1. Onarım ve güçlendirme çalışmaları gerek proje bazında (projesi varsa tabii) gerekse uygulama evresinde denetlenmemektedir. Oysa, Odamız bu denetimin yapılmasının zorunluluğunu depremden sonra birçok kez açıkladı.

2. Olası bir İstanbul depreminin faturası, gerekli önlemler alınmadığı takdirde önemli can kayıplarının yanında, ülkemize 70 milyar dolara mal olacaktır. Bu bedel ülkemiz bütçesinin 1/3'ü kadardır.

Meslek Odaları, üniversiteler, yerel yönetimler, merkezi hükümet zararların azaltılması konusunda mutlaka işbirliği yapmalıdır. Deprem sonrası önemli olmakla birlikte, deprem öncesi yapılması gerekenlerin planlanıp hayata geçirilmesi çok daha anlamlıdır.

3. Deprem ne zaman olacağını tartışmaktan, "fay muhabbeti yapmaktan" artık vazgeçilmelidir. 8.5 milyar doların banka kurtarma operasyonuna ayıran bu devlet, 10-15 milyar dolar onarım ve güçlendirme çalışmaları için ayırabilir, bulabilir.

Ayrıca, ulusal ve uluslararası düzeyde kredi kaynakları araştırılmalı ve bulunmalıdır. Bu kaçınılmaz bir gerektir.

4. İstanbul metropolünde yaşayan yurtaşlarımızın büyük bir oranı, isteseler de onarım ve güçlendirme işi için para ayıramazlar. Uzun vadeli düşük faizli kredi sağlamak gündemin temel konusu olmalıdır.

5. İstanbul'un yapı envanteri çıkarıldıktan sonra, yıkılmasına karar verilen yapıların boşaltılması önemli olmakla birlikte çokta zor bir konu değildir. Hiç kimse başına yıkılacağını bildiği bir yapıda oturmak istemez. Bu tür yapıların yıkılıp aynı yerde veya başka bir yerde yapılması içinde krediye ihtiyaç vardır.

6. Bu amaçlarla yapılacak çalışmalar bir yandan güvenli konutlarda ve yapılarda oturma yolunu açarken, bir yandan da İstanbul'un yeniden düzenlenmesinin yolunu açacaktır. □

Hangisi doğru?

Münür AYDIN

TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri

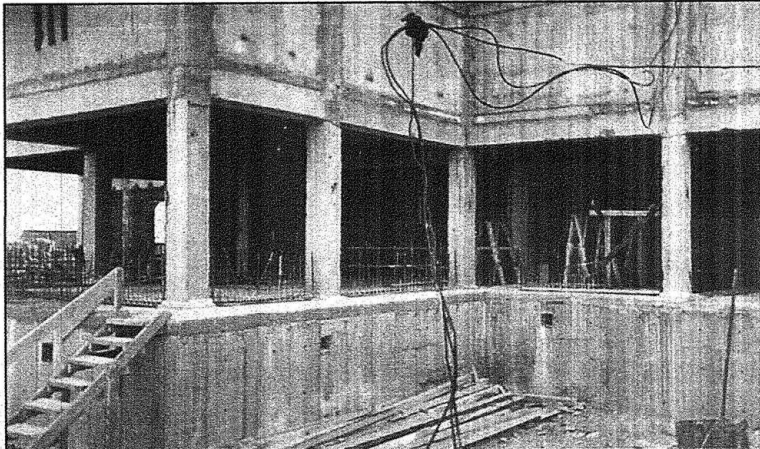
17 Ağustos 1999 ve 12 Kasım 1999 depremleri Türkiye'de yapı denetimlerinin yetersizliğini tekrar gözler önüne sermiştir.

Ancak yapı denetimini yapmayan devlet 1948-1991 yılları arasında 15 adet imar affı çıkararak yasadışı (kaçak) yapılaşmayı desteklemiştir. Marmara depremleri sonucunda hükümet alelacele 595 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameyi 10 Nisan 2000 tarihli ve 24016 sayılı resmi gazetede yayımlatarak denetimi sağlayacağı sanmaktadır. 595 sayılı KHK ile ilgili yapı denetimi uygulama yönetmeliği ise 26 Mayıs 2000 tarih ve 24060 sayılı resmi gazete de yayınlamıştır. Sözü edilen KHK ile yapı denetimleri özelleştirilerek, özel yapı denetim kuruluşlarına bırakılmıştır. KHK'ye göre yapı sorumluları arasında doğabilecek sorunları çözmek, yapı sorumlularının sicil raporlarını düzenlemek ve yapı denetim kuruluşlarının faaliyetlerini incelemek üzere ise yapı denetim üst komisyonu, il yapı denetim komisyonları, ilçe yapı denetim komisyonları kurulması gerekmektedir. KHK ve yapı denetimi uygulama yönetmeliğinde il ve ilçe yapı denetim komisyonlarında "ilgili meslek odalarından birer temsilci bulunur" ifadesi yer almaktadır. Fakat Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Yüksek Fen Kurulu Başkanlığı'nın, Bakan Koray AYDIN imzası ile TMMOB'ye gönderdiği 3 Temmuz 2000 tarihli yazıda "komisyonda görev alacak Mimarlık ve Mühendislik meslek kuruluşlarında görevlendirme yapılırken yapı denetiminde etkin bir şekilde görev alan Mimarlık, İnşaat Mühendisliği, Makina Mühendisliği ve Elektrik Mühendisliği branşları tercih edecektir. İllerde bu dört meslek branşının da örgütlenmiş olması durumunda, süresi Valiliklerce (Kaymakamlıkça) belirlenecek zaman aralığında, sırayla görevlendirme yapılacaktır." Şeklindeki ibareyle kendi hükümetinin çıkardığı KHK ve kendi çıkardığı yönetmelikle çalışmaktadır. Devlet Kademelerindeki uyumsuzluk bununla da sınırlı kalmıyor. İstanbul valiliği 11 Temmuz 2000 tarihli yazısı ile il yapı denetim komisyonunda görev almak üzere İnşaat Mühendisleri Odası, Mimarlar Odası, Makina Mühendisleri Odası ve Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubelerinden birer temsilci istemektedir. TMMOB bir kez daha haklı çıkmış 595 sayılı KHK'yi çıkaranlar ve uygulayacak olanlar bile anlamamışlardır.

Denetimin sağlıklı yapılabilmesi için denetim komisyonlarında Mimarlar, İnşaat Mühendisleri, Makina Mühendisleri, Elektrik Mühendisleri, Harita ve Kadastro Mühendisleri, Jeoloji Mühendisleri, Jeofizik Mühendisleri, Şehir Plancıları, Peyzaj Mimarları ve Çevre Mühendisleri odalarının temsilcilerinin bulunması gerekir.

Yapı denetimi bir bütündür, bu yüzden TMMOB 595 sayılı KHK'nin bütününe karşıdır.

Hükümete sesleniyoruz 595 sayılı KHK'yi geri çekip TMMOB'nin de hazırlanmasında etkin olarak yer alacağı yeni bir yapı denetimi kanunu çıkarmak için henüz geç değil. □

UNUTMADIK, UNUTMAYACAĞIZ

DEPREME DÜNDEN DAHA HAZIR MIYIZ?

TMMOB

Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
İstanbul-Sakarya-Kocaeli İl Koordinasyon Kurulları
Avcılar Belediyesi
Avcılar Sivil Toplum Kuruluşları
Avcılar Psikososyal Destek Merkezi (IFRC)

Afetin Adı: DEPREM

17 Ağustos Marmara depreminin üzerinden bir yıl geçti. Binlerce insanımızı bir gecede yitirdik. Kırkbeş saniye süren sarsıntıda "sağlam zeminler üstüne oturmayan" binalarımızı, kentlerimizi, yaşam alanlarımızı kaybettik. 7.4 büyüklüğündeki deprem Kuzey Anadolu Fayı'nın Düzce'den İzmit Körfezi'nin içine kadar hareket geçirdi. Deprem nüfusun, sanayinin, yerleşmelerin en yoğun bulunduğu Marmara Bölgesi'nde olması kayıpları kat kat arttırdı.

Yaşanan felaket büyüklüğüyle yüzyılın önemli bir olayı olarak tarihe geçti. İlk günlerde, depremin çok geniş bir alanı kaplaması, şiddeti çok büyük yıkıcı bir deprem olması ve asıl olarak ülkenin böylesi felaketlere karşı kayda değer hiçbir hazırlığının olmaması, büyük bir kaos yaşanmasına neden oldu. Kurtarma ve enkaz kaldırma çalışmaları aksadı, can kayıpları bu nedenle büyük rakamlara ulaştı.

Hepimiz hazırlıksız yakalandık. Meslek odalarının ve bilim çevrelerinin yıllardır yapageldikleri uyarılara ve çağrılara rağmen, 3500 yıldır neredeyse her yüz sene bir bu büyüklükte depremler meydana getiren KAF (Kuzey Anadolu Fayı) gerçeğinin görmezden gelinerek hiçbir önlem alınmayışı, 17 Ağustos'ta bir kez daha büyük yıkıma neden oldu.

Depremle birlikte sağlam temeller üstüne oturmaya planlama anlayışları, rant üzerine kurulmuş imar düzenleri, siyasal çıkarlar uğruna halkın geleceğiyle oynayan tüm yönetim politikaları da çöktü.

Depremi ilk şokunun atılmasından sonra güzel şeyler de oldu. Ülkemiz insanı yarısını sarmak için seferber oldu. YARDIMLAŞMA seferberliği halkın sağduyulu refleksi olarak hemen devreye girdi. Kayıplarımızın büyüklüğü karşısında DAYANIŞMA, hem ulusal hem de uluslararası düzeyde öne çıktı.

Kamuoyu, "ERTİK HİÇBİR ŞEY ESKİŞİ GİBİ OLMAYACAK", diye haykırdı. Toplumsal bilinç, felaketin ürkütücü boyutu karşısında yeniden şekillenmeye başladı. Artık, bilime aykırı politika ve yönlendirmelere karşı sivil yanımızı güçlendirmemizin gereği ortaya çıktı. Halkın sorunlarına duyarlı yönetimlere karşı tüm sivil toplum kuruluşlarının, demokratik kitle örgütlerinin ve meslek odalarının beraberce kendi sorunlarına sahip çıkacağı, konularının takipçisi olacağı, kendi alternatiflerini oluşturacağı yeni bir dönemin başlangıcı işaretleri alındı.

Bir yıl sonra yine görüyoruz ki, %95'i deprem kuşağında olan ülkemizde; halkın kendi sorunlarına sahip çıkması, DAYANIŞMAYI güçlendirmesi ve ORTAK TOPLUMSAL AKLIMIZIN harekete geçirilmesi tek geçerli çıkış olacaktır.

17 Ağustos'un ardından

Ülkemizin önemli bir deprem kuşağında bulunduğu biliniyor. Ancak toplumun büyük kesimini etkileyen depremlerin uzun aralıklarla olması, bu olguyu dikkatlerden uzak tutmuştur. 1992 yılında meydana gelen Erzincan depremi, 1995 yılında yaşanan Dinar depremi, 1998 yılında önemli hasar yaratan Adana-Ceyhan depremi bile, son on yıllık bir süreçte

olmalarına karşın, bu konuda toplumsal duyarlılığın oluşmasını sağlayamamıştır.

Türkiye coğrafi konumu gereği, depremlerin ve diğer doğal afetlerin sıkça gündeme geldiği bir ülkedir. Depremlerde bir yandan önemli can ve mal kaybı olurken, diğer yandan depremi yaşayanların sosyal, ekonomik ve psikolojik durumları da giderilmesi güç bir olumsuzluğa dönüşmektedir.

1999 yılının 17 Ağustos'unda yaşanan Kocaeli-Gölcük ile 12 Kasım'da yaşanan Düzce depremleri, çok büyük can ve mal kaybına neden olarak, ülkemizin unutulmaması gereken önemli bir gündemi daha olduğunu acı bir biçimde hatırlatmıştır. Bu depremler ülkemizin tüm insanlarını derinden etkilemiş ve toplumsal sonuçları, önceki depremlerle kıyaslanamayacak kadar ağır olmuştur.

Ülke ve bölge topraklarının çağdaş ve bilimsel ölçeklerde planlanmaması, bu depremlerin yeniden gündeme taşıdığı önemli bir konudur. Ayrıca sanayi tesislerinin çok büyük oranda Marmara Bölgesi'ne yığılması, alüvyonlu toprakların, dere boylarının ve dolgu alanlarının yapılaşmaya açılması, sayısız imar afları ve bu afların sürekli olarak artırdığı kaçak ve denetimsiz yapılaşma, deprem hasarını ve kayıplarını büyüten önemli bir sorun olarak karşımızda duruyor.

Deprem hasarlarını ve kayıplarını sadece yapı boyutunda görmek doğru değildir. Hasar gören ve yıkılan yapılar, beton mukavemetinin değeri, donatı (demir) aralığının yetersizliği ölçeğinde değerlendirilmelidir. Deprem zararları ve kayıpları, kökleri daha derinde olan "sistem" ile ilgili bir bozukluğun görünen tarafıdır.

17 Ağustos depremiyle ülkemizin kentsel yapılaşmasının plan, teknik, sağlık ve çevre şartlarına uygun olmadığı bir kez daha görülmüştür. Ayrıca İmar Yasası'nda ve yönetmeliklerinde depreme karşı dayanıklılığı sağlayacak bir işleyiş yoktur. 7269 sayılı Afetler Kanunu, ağırlıklı olarak afet sonrası işleyiş düzenlemektedir. Bu yasa ve yönetmeliklerin tam ve eksiksiz olması önemli olmakla birlikte; daha da önemlisi, kaçak yapılaşmadan ve topraktan sağlanan haksız kazancın, yasa ve yönetmeliklerin önüne geçmesi olmalıdır. Bu rant anlayışı, 17 Ağustos yıkımının temel nedenlerinden biridir.

17 Ağustos 1999 depremi, ülkemizin önemli bir deprem kuşağında bulunduğunu bir kez daha gözler önüne sermiştir. Bu deprem ne iltir, ne de son olacaktır. Bundan sonra da benzeri depremlerle karşılaşacağız. Sorunun çözümü oldukça basittir. Bugünkü deprem bilimi ve mühendislik düzeyimiz, depreme karşı dayanıklı yapıların üretilmesini sağlayacak durumdur. Yeter ki, bilim insanlarımızın ve depreme karşı güvenli yapıların oluşmasını sağlayacak olan mühendislik alanlarının önündeki engeller kaldırılsın.

17 Ağustos depremini unutmamak ve unutturmayacağına çalışmak, bu alandaki toplumsal duyarlılığın ve organizasyonların gelişmesine önemli bir katkı sağlayabilir.

Bu nedenle 17 Ağustos'u unutmaya ve unutturmaya!

Biz ne istiyoruz?

► Bütün araştırma sonuçlarının, elde edilen bilgilerin bu ülkenin bilim insanlarına açılmasını, bilginin saklanması tavırlarının artık terk edilmesini,

► Mühendislik ve mimarlık faaliyetlerinin sürdürülmesi sürecinde; kamu yararı ilkesiyle çalışan mesleki disiplinlerimizin ve oda örgütlerimizin, halkımızın yaşam kalitesinin yükseltilmesinin ve güvenli bir yaşam elde edebilmesinin güvencesi ve uygulayıcısı olduklarının artık resmi çevrelerce de kabul edilmesini,

► Halkın sağlık, barınma ve yerleşim haklarının anayasal bir hak olduğu; bu nedenle, "salt idari kararlarla" kentleşme ve büyük nüfus hareketleri doğuracak sanayi bölgeleri tercihlerinin yapılamayacağı artık kabul edilmesini,

► 17 Ağustos depremi ile çöken "rant dayalı imar düzeni"nin gerçek suçlusunun son elli yıldır yaşadığımız ekonomik-siyasal sistem olduğunun altının iyice çizilmesini,

► 17 Ağustos depremi ile bütün toplum kesimleri olarak iştirak ettiğimiz, sürdürülmesinde kısmen de olsa rol aldığımız bütün mesleki faaliyet alanlarımızda, uygulamayı yapan mühendis ve mimarlar olarak kendimizi geliştirmenin, içine sürüklendiğimiz hata ve bilgi eksikliklerinden kendimizi arındırmanın azami gayreti içinde olduğumuzun bilinmesini,

► Binlerce insanımızı kaybettiğimiz Marmara depreminde, bütün yıkımın tek suçlusunun birkaç müteahhit ve yapısını denetlemeyen mühendis-mimara indirgenmesinin ve şu anda yargı önünde sadece onların bırakılmasının yahlıltıcı ve 'eksik olduğunun kavranmasını,

► Meslek odalarımızın bütün uyarılarına rağmen fay hattında, çürük zeminlerde yapılaşmaya izin verenlerin, yerel ya da genel seçimlerde halka seçim rüşveti olarak imar affı ve kat artışı getiren yerel ya da merkezi yöneticiler bloğunun depremden bu yana gözden kaybolduğunu ve kendilerini gizlemeyi başardıklarını; ancak bütün bu gerçeklerin "artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını" toplumsal bir bilinç miladı olarak ortaya koyan kamuoyu tarafından da bilinmesini, sorgulanmasını ve değerlendirilmesini,

► Artık plansızlıkta ısrar edilmemesini, tüm yerleşme ve imar planlarının BÖLGE PLANLAMA anlayışıyla şekillenmesini; İmar düzeninin keyfi, başıboş ve popülist uygulamalarla yeni rantlar getiren yoğunluk artırıcı operasyonlara bir daha maruz kalmamasını,

► Meslek alanlarımızı ilgilendiren yasa ve yönetmeliklerde, meslek odalarının görüş ve önerilerinin göstermelik değil, gerçekten dikkate alınmasını,

► "Depreme dayanıklı bina yapılması" gereke-
siyle çıkarılan 595 sayılı KHK ve 601 sayılı KHK'nin
anayasa ve genel hukuk ilkelerine aykırı olması
yüzünden, gösterdiği amaca ters ve amacını aşan bir
düzenlemeyi içermesinden dolayı hükümet tarafın-
dan derhal geri çekilmesini,

► Olası bir depreme karşı yapılan çalışmaların
İstanbul ve Marmara Bölgesi'nde kentin rehabilitasy-
onu hedeflenmesi gerekir. Bu çalışma, bütün disiplin-
lerin hep birlikte ortaklaşa bilgi üretimini temel
almak zorunda olan ve yerel yönetimler, merkezi
yönetim ve sivil toplum kuruluşları mutabakatını
içeren bir eksen olmalıdır. Bu yüzden, bütün halkı
ilgilendiren böyle bir temel sorun salt idari (merkezi)
tasarruf olarak görme eğiliminden ve konunun diğer
 taraflarını dışlamaktan derhal vazgeçilmesini,

► Deprem sonrası hiç ders alınmamış gibi, oluşturu-
lan yeni yerleşme alanları ile kalıcı konut alan-
larında, bu kez de tarım toprakları ve içme suyu
hazırlarına yönelmiş olmasının ileriki süreçlerde
toplumun yaşam alanlarını yokettiğinin bilinmesini,

► Depremde konutu yıkılmış, zarar görmüş yurt-
taştan, kentin rehabilitasyonuna kadar, gerekli tüm
hukuki-sosyal ve fiziki çevrenin yeniden yapılanma
işlemleri için karşımıza çıkan KAYNAK sorununa

ivedilikle çözüm aranmasını; meslek odaları ve bilim
çevrelerinin getireceği projelerin hayata geçirilmesi-
ni,

► 17 Ağustos ve 12 Kasım depremleri için ulusal
ve uluslararası düzeyde yapılmış ve yapılmakta olan
yardımların asla başka bir fon ve bütçeye dahil
edilmemesini, fonların denetiminin sivil toplum
kuruluşları tarafından şeffaflıkla yapılması için
hükümetin denetimi kolaylaştırmasını İSTİYORUZ!

TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu AFET KOMİTESİ Çalışmalarını sürdürüyor...

TMMOB ve Odalar 17 Ağustos ile birlikte yeni
bir döneme girmişler ve yıllardır sürdürdükleri
bağımsız kamu yararı politikalarının bir sonucu
olarak yeni görevlere soyunmuşlardır. Toplum
gözünde güvenilirliğini yitirmemiş birkaç kurumdan
biri olan TMMOB ve Odalar geniş halk kitlelerini
ilgilendiren DEPREM ve alınacak önlemler konu-
larında daha da kapsamlı çalışmalar yürütmeye
başlamışlardır.

TMMOB'nin DEPREM RAPORU bu konudaki
ciddi ve kapsamlı tek rapordur.

17 Ağustos'tan sonra bir kısmı medyada
sürdürülen "Marmara Denizi içindeki fay" ve olası
İstanbul depreminin yeri, saati ve şiddeti tartışmaları,
uyanık durumdaki toplumsal bilinci korkuya sevk
etmiş ve maalesef biraz da köreltmıştır.

Diğer taraftan, mesleki disiplinlerimizin her
birinin konuyu kendi özel alanında inceleyerek
çözüm üretmesi ve bunların birbirleriyle ilişki-
lendirilememesi, doğacak başka sorunların habercisi
olmuştur. TMMOB bünyesinde, genel olarak AFET
özel olarak da DEPREM konularında yapılacak çalış-
maların birleştirilmesi için, İstanbul'da bütün
odaların katılımıyla AFET KOMİTESİ kurulmuştur.

AFET Komitesi çalışmalarını KENTİN
REHABİLİTASYONU projesine kaynaklık edecek
şekilde sürdürmektedir. Bu konuda meslek
odalarımız dışında bütün bilim kuruluşları, yerel
yönetim araştırma birimleri, valilik bilim kurulu ve
Afet İşleri Genel Müdürlüğü gibi tüm merkezlerle
birlikte çalışmayı, bilgilerin birlikte değeri-
lendirilmesini arzuluyor ve bekliyoruz. □

TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu AFET
KOMİTESİ

Barış için anti-emperyalist mücadele gereklidir

Burak Süalp

1 Eylül Dünya Barış Günü. Bu günün barış günü
olarak seçilmesinin nedeni 2. Dünya Savaşı'nın
başlangıcı ve bitiş tarihi olması. 1 Eylül 1939, Polonya
ordu üniforması giymiş Nazi birliklerinin sınırları
aşarak Almanya'ya sahte saldırılar başlattıkları gün.
Bu sahte saldırının ardından Almanya'nın Polonya'ya
saldırmasıyla başlayan savaş 6 yıl sürdü. Dünyaya
inanılmaz yıkımlar getirerek ve milyonlarca insanın
yaşamına mal olarak. 1 Eylül 1945 ise ABD tarafın-
dan Hiroşima ve Nagazaki kentlerine atılan iki bom-
banın ardından Japonya'nın teslim olmayı kabul
ettiği tarih. Bu kentlere yapılan saldırının inanılmaz
sonuçları kendisini günümüzde bile gösteriyor.

Savaş kaybedildiği çoktan belli olan Japonya'ya bu
saldırıların yapılmasının tek nedeni ABD'nin gücünü
tüm dünyaya kanıtlamak istemesiydi. Yani yüzbin-
lerce insan ABD'nin emperyalist hesapları yüzünden
öldü. Gözdağı verilerek istenen ülkelerin en başında
ise tartışmasız ABD'nin kendisine rakip olarak
gördüğü Sovyetler Birliği geliyordu. Geçenlerde
okuduğum bir gazete yazısında şunlar yazıyordu:
"ABD atom bombası kullanmasaydı Stalin Türkiye'yi
işgal edecekti". Aynen böyle yazıyor. Yani "Neyse ki
ABD atom bombası yapıp Japonya'da 200 bin kişiyi
öldürdü de biz komünizmden kurtulduk. Yoksa hal-
imiz nice olurdu?"

Şimdi halimiz nice?

Bizi Sovyetler Birliği'nden "kurtaran" ABD, özel-
likle sosyalist bloğun çözülüşünün ardından
emperyalist saldırılarını artırdı ve çıkarlarını korumak
için dünyanın çeşitli bölgelerine düzenlediği "barış
operasyonları"yla yüzbinlerce sivil öldürdü. Bosna-
Hersek, Irak, Kosova bunun örnekleridir. Ortadoğu'da söz sahibi olmak isteyip Saddam'ı tehdit
olarak gördüğü için Irak'a saldıran ABD, savaş bittik-
ten sonra ve günümüzde bile Kuzey Irak'ı bombala-
maya ve sivilleri öldürmeye devam ediyor. Üstelik
bunun için İncirlik'teki üssünü kullanıyor. Yani
Türkiye ABD'nin Ortadoğu'daki üssü olarak, tama-
men ABD'nin çıkarına uygun bu saldırılarda görev

alıyor.

NATO'nun ve önünde sonunda BM'nin bu
saldırılarda araç olarak kullanıldığı ortada.
Kosova'nın yönetimi savaştan sonra BM tarafından
kurulan bir hükümete verildi. Bu hükümetin görev
süresinin sonuna yaklaştığında ise Kosova'da her
ne hikmetse yeni çatışmalar ortaya çıktı. Arnavutlar
Sırlar'a saldırdı. Sırlar yanıt verdi. Bu yabancı
olduğumuz bir senaryo değil. ABD bunu hep yapıyo-
r. Irak durumunda olduğu gibi doğrudan kendisinin
yaptığı da oluyor. Kosova, Bosna-Hersek, Lübnan-
İsrail-Suriye üçgeninde olduğu gibi dolaylı olarak
NATO ve BM aracılığıyla yaptığı da. Lübnan'da İsrail
askerlerinin boşalttığı bölgelere BM askerlerinin
yerleşmesi uzun sürmedi örneğin.

Şu anda dünyanın en az 50 bölgesinde savaş
sürüyor. Haiti, Afganistan, Cezayir, Sierra Leone,
Keşmir, Kosova, Angola, Çeçenistan, Karabağ,
Kongo, Eritre, Ruanda, Endonezya, Sri Lanka, Tibet,
Uganda bunlardan bazıları. Bu savaşların çoğunluğu
etnik savaşlar ve bu savaşlar emperyalistler tarafın-
dan körükleniyor. Kendi ülkesinde ordusu olmadığı
için övünen İsviçre dahil tüm emperyalist ülkeler
dünyanın bir yerlerinde savaşan tarafların her birine
silah satıyorlar. Güzel iş değil mi? 82 ülkede 800
milyon insan açlık çekerken, dünya insanları eğitim,
kültür, sağlık için harcamalarını kısırkken, silah tüccar-
larının önünde kuyruklar uzuyor. Açlık, susuzluk, sal-
gın hastalıklar ve çevre felaketleriyle yüz yüze olan
ülkeler, savaş ve çatışmalardan en çok etkilenen
ülkelerin de başında geliyor. UNICEF'in raporlarına
göre bile son 10 yıl içerisinde meydana gelen
savaşlarda 2 milyondan fazla çocuk öldü, 4-5 milyon
çocuk sakat kaldı, 5 milyon çocuk da mülteci kam-
plarında tutsak edildi. Afrika'da her beş saniyede bir
çocuk açlıktan ölüren buraya gıda göndermek yer-
ine silah endüstrisine yatırım yapmayı tercih eden
emperyalist ülkelerin barış politikaları ortada.

Diğer yandan, şu anda dünyada yüz milyon
mayın var ve bu mayınların temizlenmesi için kaynak

ayırmaya yanan kimse yok. Bir başka çarpıcı bilgi
ise Kore'den. Güney Kore ile Kuzey Kore'yi ayıran
sınırın tepeden izlenebilmesi için ağaçlardan arındırıl-
ması amacıyla Agent Orange adında çok zehirli bir
gaz kullanıldı. Gazın etkisi halen bölge insanlarında
görülüyor. Bu gaz daha önce ABD tarafından Vietnam
savaşı sırasında kullanılmıştı. İlaç bölgeye sığınan pilot-
lara dahi konu hakkında bilgi vermeyen ABD
hükümeti bu askerlerin şikayetlerini içeren sağlık
kayıtlarını yoketti. Savaşın yıllar sonra bile bu ilacın
etkilerini yaşayan ABD vatandaşlarının ise hükümeti
dava etme hakkı yok, çünkü savaşta alınan yaralar-
dan dolayı hükümet dava edilemez. ABD'nin kendi
vatandaşlarına bile ne kadar adil olduğu ortada.
Ayrıca dünya barışının temsilcisi olan bu ülke nükleer
silahsızlanma konusunda geçtiğimiz Mayıs ayında
imzalanan anlaşmaya 30 yıl boyunca direndi.

Dünyadaki savaşların son bulması için anti-
emperyalist mücadelenin şart olduğu ortada. Bunun
için emperyalistlerin savaş politikalarına hedef olan
tüm ülkelerindeki ilericilerin örgütlenmesi ve
başlarındaki bu beladan kurtulması gerekiyor. Kalıcı
bir dünya barış ancak silahlardan para katanlar
ortadan kaldırılınca sağlanacaktır. □

Aradan geçen bir yıldan sonra İzmit depremi sebep olduğu felaket ve acının yanı sıra ortaya çıktığı gerçeklerle de hala gündemimizde önemli bir yer tutuyor. Yeni bir depremin olası risklerinden tutun da deprem bölgesinde insanların yaşadıkları sorunlara kadar birçok konu sık sık tartışma konusu oluyor. Bu yazıda, yaşanan İzmit ve Düzce depremlerinin hala ve yoğun olarak gündemimizi teşkil eden başlıkları üzerine fazlaca bir şey söylemeyeceğim. Haklı olarak tartışılan bu konulara ilişkin, TMMOB ve ilgili odalar basın duyuruları ve raporlar ile çeşitli kereler görüş aktarmış bulunuyor. Bu yazı ise esas olarak yaşanan depremlerle ilgili olarak ele alınan ve tartışılan başlıklar arasında yer almayan veya atlanan bir ufak detaya ilişkin değerlendirmelerde bulunmayı amaçlıyor.

İzmit depremi sonrası gündeme gelen başlıklardan biri, depremden sağ kurtulmayı başaran insanların barınma olanaklarının yaratılmasıydı. Bu soruna ilişkin ilk başta hiçbir çözüm veya proje üretmeyen hükümet, kısa dönem barınma çalışma ve projelerinin üretimini çeşitli yerli ve yabancı kurumların yardım faaliyetleri ile karşılamaya yoluna gitti. Sonrasında yoğunlaşan eleştiriler karşısında aslında devletin yardım için yeterli olanakları olduğunu fark eden hükümet hızla hasar tespiti, prefabrik kentler kurulması, hasarlı binalar için konut sahiplerine parasal yardım yapılması gibi çalışmalarını gündemine aldı. Gündeme alınan her başlıkta yürütülen ya da yürütülmemiş faaliyetler yeni sorunlara ve tartışmalara yol açtı. Sonuçta deprem bölgesinde yaşam savaşı veren insanlar deprem felaketinin etkisini hem manevi hem de maddi boyutu ile kendi çabaları ile aşmaya çalıştılar ve halen de çalışıyorlar.

Depremin gündeme taşıdığı barınma problemi, barınılan yapıların nerede, nasıl ve hangi dayanımında yapılması gerektiğinden tutun da bu yapıların nasıl denetlenmesi gerektiğine kadar birçok başlık altında ele alındı. Bu başlıkların her biri üzerinden ilgili çevreler ve TMMOB'ye bağlı meslek odaları çeşitli raporlarla görüşlerini tek tek veya topluca belirttiler. Fakat tüm bu öne çıkan başlıkların arkasında duran ve deprem sonrası yaşanan barınma probleminde yakıcı olarak hissedilen bir başka başlık unutulmuştu: Barınma hakkı.

Bir Sosyal Hak Olarak Barınma Hakkı

Geçtiğimiz yüzyıl, toplumsal yaşamda insanların belli hizmet, uygulama ve üretimleri bir sosyal hak olarak talep edip, bunun için çeşitli araçlarla mücadeleler verdikleri bir çok tarihsel olaya tanıklık etti. Dünya ölçeğinde yaşanan bu mücadeleler sonucu elde edilen bir çok başlık da sonrasında insanların zihinlerine en doğal sosyal haklar olarak işlendi. Özellikle eğitim, sağlık, alt yapı hizmetlerinden ve belediye hizmetlerinden yararlanma, herkese ulaşım, beslenme, giyim olanağının sağlanması gibi başlıklarda herkesin kullanım ve yararlanmasına uygun koşulların tanımlandığı uygulamalar gündeme getirilmişti. Bu dönemi yaşayan insanların zihninde ne eğitim ne sağlık ne de diğer hizmet ve uygulamaların sosyal bir hak olarak onlara parasız veya herkesin faydalanabileceği çok düşük meblağlarda sunulması bir sorun teşkil etmiyordu. Temel eğitim, sağlık, beslenme ve benzeri uygulamalar herkese sunulması zorunlu kazanılmış haklardı. Yalnız burada önemli ve atlanmaması gereken bir nokta var: Bu sayılan ve daha da çoğaltılabilecek olan sosyal hizmet, uygulama ve üretimlerin ne kadar sosyal olduğunun ölçütü emekçi insanların dünya ölçeğinde ve ülkemizde verdikleri mücadeleye bağlı olarak belirlenmektedir.

İnsanların zihninde yerleşiklik kazanmış olan sosyal haklar ve bu haklar için mücadele edilmesi anlayışı, seksenli yıllarla beraber hızla silikleşmeye

Yapılaşma ve Konut Problemi Ele Alınırken Unutulan Ufak Bir Detaya İlişkin Değerlendirmeler

İnsanların Barınma Hakkına Ne Oldu?

Savaş SARI

ve yitmeye başladı. Yetmişli yıllarda sağlık ve eğitimin parasız ve herkese verilmesi gereken bir sosyal hak olduğu insanların zihninde şüphe götürmez bir doğru iken bu doğru seksenli yılların liberal politikaları ve uygulamalarının altında silikleşti ve böyle olmaktan çıktı. Günümüze gelindiğinde görüyoruz ki, daha dün emekçilerin mücadelesi ile güvence altına alınmış olan bir çok uygulama ve hizmet verilen mücadelelerin gerilemesine paralel hak olmaktan çıkmıştır. Artık insanlar ne sağlık ne eğitim ne de diğer sosyal uygulama ve hizmet başlıklarında bir güvenceye sahip bulunmamaktadırlar. Güvenceleri olmadığı gibi insanların zihninde bu uygulama ve hizmetlerin birer hak olduğuna dair önceden var olan algımda da söz konusu karşı politik ve uygulamalar sonucu yitmiş durumdadır.

Yapılaşma için seçilecek yerlerin belirlenmesinden tutun da yapıların niteliğine ve denetimine kadar birçok başlık ancak barınma hakkı ön koşulu ile beraber ele alındığında toplumun bütününe ilgilendiren projeler ve uygulamalar söz konusu olabilecektir.

Sosyal olarak tüm hakları yavaş yavaş ellerinden yiten ve sosyal haklarının ve bunlar için mücadelenin bilincinden mahrum insanların önünde tek bir seçenek vardır. Oda kendi başlarının çaresine bakmak. Deprem ve sonrası yaşanan gelişmelere geri dönersek aslında karşımıza çıkacak olan vahim manzaranın altında da bu durum yatmaktadır. Birçok sosyal hakkı ve güvencesi yitirilmiş insanların sosyal hakları ve onlar için mücadele bilincinden uzak kendi başına kalmışlığı. Uygulamada ve insanların bilinçlerinde yiten bu sosyal hakların başında da Barınma Hakkı bulunmaktadır.

Toplumsal yaşam içerisinde herkese, can güvenliğinin sağlandığı, yaşanabilir ve düzenli barınma yerleri temin etmek, emekçilerin verdiği mücadeleler sonucu kazanılmış bir hak. Barınma hakkı olarak adlandırdığımız bu hakkın, insanlar için vazgeçilmezliği yaşanan depremler sonrasında açıkça ortaya çıkmıştır.

Bu gün için yapılaşma başlığı altında tartışılan bir çok başlıkta ön koşul olarak barınma hakkı tanımlanmadığı sürece sağlıklı ve kalıcı çözümler geliştirmek mümkün olmayacaktır. Yapılaşma için seçilecek yerlerin belirlenmesinden tutun da yapıların niteliğine ve denetimine kadar birçok başlık ancak barınma hakkı ön koşulu ile beraber ele alındığında toplumun bütününe ilgilendiren projeler ve uygulamalar söz konusu olabilecektir.

Yapı Sektöründe

Ana Belirleyen: Aşın Kar

Yapı sektörü geçmişten beri, kentlere göçün doğurduğu aşın talep sayesinde ciddi bir kar ve kazanç kapısı olarak görülmektedir. Bunlara ek olarak inşaat sektöründeki işçiliğin genelde sigortasız ve çok düşük ücretlerle gerçekleştirilen bir işçilik olduğu ve yapı sektöründe kullanılan malzemelerin de denetlenmeyen düşük maliyetli malzemeler olduğu eklendiğinde söz konusu olan herkesin istahını kabartan bir büyük pazardır. Böyle olunca ülkenin yapılaşma politikasında ana belirleyen olarak dizgin-

lenemez bir kar hırsı ortaya çıkar. Bu ana belirleyen yapılaşma için seçilecek yerlerde de, yapıların niteliğinde ve denetlenme kriterlerinde de diğer tüm belirleyenlerin göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Diğer belirleyenler ancak yapıların alıcısı kitlenin alım gücüne paralel olarak gündeme gelir. Yapılaşma da belli koşulların uygulanması ve denetimin olması da alım gücü yüksek olan kitlenin kullanımı için söz konusu olur. Toplumun büyük çoğunluğu ise ancak hiçbir denetim ve kurala tabi olmayan kaçak yapılaşma sayesinde barınma olanağı bulur. Sonuçta aşın karlılık belirleyeninin etkisindeki yapılaşma politikaları kendi içerisinde birçok çelişkili uygulamayı ve yaklaşımları besler ve barındırır.

İzmit ve Düzce depremleri sonrasında gündeme gelen eleştirilerden biri, birinci derece deprem bölgesinde sanayi ve yerleşim merkezlerinin kurulmasına ilişkin bir diğer eleştiri ise yapıların tasarım ve inşasına ilişkin uygulamalar ile yapılarda kullanılan malzemelerin miktar ve niteliklerine ilişkindir. Son olarak da yapıların inşası ve sonrasında yapılan ya da yapılmayan denetim uygulamaları önemli bir eleştiri başlığı oluşturmuyordu. Seksenlerin liberal ekonomi ve politikalarının en fazla yelkenini şişirdiği sektörlerden birisi de inşaat sektörüydü. Bu diğer bir çok sektörde olduğu gibi bu sektörde de doğru düzgün hiçbir planlama ve denetime dayanmayan tamamen kar etmeyi gözetten bir doludizgin yapılaşmaya yol açtı. Bir yanda emekçilerin mücadeleleri ile elde ettikleri sosyal haklarının ve özellikle barınma hakkının pratik olarak ve zihinlerde yitirildiği bir yanda da sadece kar güdüsü ile yönlendirilen yapılaşma politikaları karşı karşıya olduğumuz manzarayı yarattı.

Yapılaşma Politikalarında Ön Koşul Olarak Barınma Hakkı

Seksenli yılların karlı sektörü olarak inşaat sektörünün geldiği nokta İzmit ve Düzce depremlerinde katliama dönüşen bir felakettir. Piyasa koşullarına ve sadece kar elde etme güdüsüne terk edilmiş bir yapılaşma anlayışının doğal sonucudur bu. Ama işin üzücü tarafı, bugün çözüm olarak sunulan politikalar da yine eski piyasa koşullarının ve kar elde etme güdüsünün belirleyiciliğindeki yapılaşma politikalarının rötüşlanmış halidir. Çözüm olarak sunulan yapı denetiminin özel kuruluşlarca gerçekleştirilmesi, yeni kar alanlarını ve buna bağlı karı merkeze alan yeni ilişkilerin ortaya çıkmasından başka bir işe yaramayacaktır.

Yerleşim merkezlerinin seçimi, yapıların tasarım ve inşası ve denetimlerin sağlıklı, planlı ve toplumun çıkarlarını gözetir şekilde gerçekleştirilebilmesi için bir ön koşul olarak barınma hakkı göz önünde bulundurulmalıdır. Sosyal bir hak olarak insanlara yaşanabilir, sağlıklı ve güvenli yapılarla barınma hakkı verilmelidir. Bunun sağlanabilmesi için de ülke genelinde toplumun bütününe eşitçe faydalanabileceği barınma olanaklarının insanlar için yaratılmasına yönelik merkezi olarak planlanan ve denetlenen bir yapılaşma politikasının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Barınma hakkının sağlıklı yapılaşma politikalarının hayata geçirilmesinde bir ön koşul olmasının bir sebebi de bu hak doğrultusunda verilecek mücadeledir. □

Deprem Önlemlerine İlişkin Çalışmalar

MİMARLAR ODASI İSTANBUL BÜYÜKKENT ŞUBESİ
AFET İŞLERİ KOMİTESİ

(Bu metin 16.01.2000 tarihli Afet Komitesi genişletilmiş toplantısında geliştirilen öneriler çerçevesinde hazırlanmıştır ve tartışılarak geliştirilmeye açıktır.)

Acilen Alınması Gereken Önlemler

---Dolgu alanlar acilen gözden geçirilmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır. İstanbul'da yapılan dolgu alanların hemen hepsinin, hiçbir teknik hesaba ve önleme dayanmadan, sadece denizin toprakla doldurulmasıyla kazanıldığı ve 17 Ağustos'ta dolgu alanların tamamen denize göçmesiyle yaşananlar bilindiğine göre, konunun aciliyeti açıktır. İstanbul'daki dolgu alanlar üzerinde sahil yolları, kamuya açık yeşil alanlar ve alışveriş merkezleri, sosyal ve kültürel tesisler gibi çok sayıda insanın toplu olarak bulunduğu, bu alanların çok geniş bir kesimce yoğun olarak kullanılmakta olduğu görülmektedir. Kıyı Yasası'nın dolgu alanlarda ve kıyılarda yapı yapılmasını yasaklamış olmasına karşın, hukuku açıkça çiğneyerek yapılan bu yapılar ve kentin ana arterlerinden biri olarak düzenlenen sahil yolları bir deprem sırasında binlerce insana mezar olma riski taşımaktadır. Anadolu yakasında, Kadıköy'den Tuzla'ya kadar uzanan dolgu alan ve sahil yolu bu konuda tipik bir örnektir.

---Kentin birçok yerinde sokaklar otopark olarak kullanılmakta ve özellikle dar sokaklarda, iki taraflı otopark kullanımı yolu adeta trafiği kapatmaktadır. Olası bir deprem sonrası bu gibi sokaklara, kurtarma çalışmaları için gerekli teknik araçlar ile itfaiye ve cankurtaran gibi hayati öneme sahip araçların girmesi olanaksız olacak ve bu durum ciddi kayıplara ve felaketlere yol açacaktır. Bu konuda gerekli tesbitler yapılarak, tüm sokaklar daima acil kullanıma açık hale getirilmelidir.

--- İnsanların toplu olarak bulundukları resmi yapılar, sosyal ve kültürel tesisler, eğlence ve alışveriş merkezleri, oteller, sağlık tesisleri gibi yapılar yangın önlemleri ve acil bir durumda tahliye olanakları açısından gözden geçirilmeli; bu konuda hazırlıksız olan tesislerde bu önlemlerin acilen alınması sağlanmalıdır.

--- Deprem sonrası olası yangınlar yıkımı arttıran en tehlikeli gelişme olarak gündemdedir ve bu konuda ciddi önlemler alınması gerekmektedir. Bu önlemler sadece itfaiyeyi örgütlemek ve ulaşabileceği alternatif açık arterler oluşturmakla sınırlı tutulamaz. İstanbul'da birçok benzin istasyonunun, birçok tüpgaz dolum tesisinin, parlayıcı ve patlayıcı madde içeren gayrisihhi müesseselerin mahalleler içinde ve hatta konutların alt katlarında yer aldıkları bilinmektedir. Bu nitelikleriyle, bulundukları yerler için birer ölüm tuzağı olarak tanımlanabilirler. Bu konuda gerekli tedbirlerin acilen alınması, benzin istasyonu, tüpgaz dolum tesisleri ve satış istasyonları ile yangın riski yaratan tüm gayrisihhi müesseselerin mahalle içlerinden ve binaların alt katlarından çıkarılarak daha uygun yerlere nakledilmeleri gerekmektedir.

---Kullanılan cephe malzemeleri, cephe panelleri, deprem anında büyük zararları yol açabilir. Komple cam cephe binalar da aynı derecede büyük risk yaratmaktadır. Bu çerçevede, yüksek yapılardan başlamak üzere, binalar gözden geçirilerek taşıdıkları risk belirlenmeli ve gerekli önlemler alınmalıdır.

--- Çevre kirliliği ve sağlık sorunları yaratabilecek zararlı maddeler kullanan ya da üreten tesisler, yaşanan Aksa örneğinde de açıkça görüldüğü üzere,

özellikle deprem gibi doğal afetler sırasında ve sonrasında büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Örneğin Kağıthane Deresi kenarları bu gibi tesislerle doludur. İstanbul bu açıdan da ciddi bir biçimde sorgulanmalı, bu tür tesislerin envanteri çıkarılarak gerekli önlemler alınmalıdır.

--- Ana karayolu bağlantıları ve viyadükler acilen kontrol edilmeli ve gerekli olan takviyeler yapılmalıdır. Alternatif ulaşım güzergahları belirlenmeli, deniz ulaşımı devreye sokularak yeni iskeleler oluşturulmalıdır. Kent içindeki çıkmaz sokaklar kullanım açısından gözden geçirilerek deprem sonrası kullanılabilir hale getirilmelidir.

--- Tarihi dokuya sahip alanlarda alınacak önlemlerin diğer yerleşme alanlarından farklı olacağı, dokuların ve yapıların oldukları gibi korunarak yarına taşınmaları temel ilkesinin, deprem öncesi ve sonrası çalışmalarda da esas alınması gerektiği; bu alanlarda, diğer yerleşme alanlarında olduğu gibi, seyrekleştirme, yoğunluğu azaltma, sokakları genişletme, çıkmaz sokakları açma, riskli alanlardaki yerleşmeleri taşıma v.b. önlemlerin geçerli olamayacağı açıktır. Bu alanlarda, insan yaşamını koruyacak önlemleri alma ölçütüne ilave olarak, bu çevreleri oluşturan tüm elemanları da korumak ve yaşatmak esastır. Bu nedenle, tarihi dokuların depreme hazırlık çerçevesinde ayrıca ele alınması, eksik olan tesbit çalışmalarının ve bunun paralelinde gerekli rölevo çalışmalarının acilen tamamlanması; korunması gereken öncelikli yapılardan başlamak üzere, bu çevrelerde ciddi bir güçlendirme çalışması yapılması gerekmektedir.

Bu çalışmaları çerçevesinde, zaten çoğu çok dar sokaklardan oluşan tarihi kent merkezleri trafikten arındırılmalı, özel araçların bu merkezlere girişi ve otopark kullanımı da yasaklanmalıdır.

--- Mevcut altyapı ile jeneratör bulunan binalar 1/1000 ölçekli haritalar ve imar planları üzerine işlenmeli ve bu belgeler, deprem öncesi çalışmalar ve önlemler açısından olduğu kadar deprem sonrası çalışmalar açısından da önemli olduklarından, depremden zarar görmeyecek biçimde korunmalıdır.

Doğal gaz bulunan binalarda, jeneratörün ana elektrik sistemine bağlı olması ve dolayısıyla elektrik kesilir kesilmez otomatikman devreye girmesi, deprem sonrası yangın riskini ciddi biçimde arttırmaktadır. İğdaş tarafından da yasaklanmış olan bu sakıncalı durum konusunda kamuoyu bilgilendirilerek tekrar uyarılmalı; ayrıca tüm jeneratörlere deprem sensörü de konmalı; bu konu da İğdaş gerekli çalışmaları yaparacık için takipçisi olmalıdır.

Jeneratör bulunan binalarla, bu jeneratörlerin deprem sonrasında ortaya çıkacak ihtiyaçlar doğrultusunda derhal kriz masalarına devrini sağlayacak bir ilişki de kurulmalıdır.

--- Kentteki mevcut hidrant (itfaiyenin su alacağı vanalar) yerleri tesbit edilmeli; eksikler, ilgili yönetmeliği uyarınca, acilen tamamlanmalıdır.

--- Deprem sonrası acilen kullanıma sokabilmek amacıyla, İstanbul ve yakın çevresindeki mevcut iş makinelerinin envanteri çıkarılmalıdır.

--- Depremde yıkımı arttıran en önemli etkenlerden

biri de yerleşmelerin yapı ve insan yoğunluğudur. Kamunun elinde neredeyse boş alan kalmaması deprem sonrası geçici ve kalıcı iskan alanları oluşturmada da ciddi zorluklara yol açmaktadır. Bugün İstanbul'da, olası bir deprem sonrasında insanların sığınabileceği yeterli boş alan bulabilmek bile olanak dışıdır. İstanbul, kent içi büyük boş alanlar yaratmak gibi ciddi bir sorunla karşı karşıyadır. Bu nedenlerle, kamu alanlarının elden çıkarılması ve bu alanların yapılaşmaya açılması uygulamaları derhal durdurulmalı ve yasal olarak gerekli önlemler alınmalıdır.

--- Ciddi bir risk altında bulunan İstanbul'da, verimli bir afet yönetim sisteminin yaratılması ve uygulanması, ancak toplumun bu sisteme katılımı ile mümkündür. Muhtarlıklar, deprem konusunda çalışan sivil toplum örgütleri, bu konuda oluşturulan mahalle bazında örgütlenmeler, topluma ilişki kurmada kullanılabilen ciddi araçlardır. Bu çerçevede, gerek deprem öncesi alınması gereken önlemler, gerekse deprem anında ve sonrasında yapılması gerekenler hakkında hem insanları daha fazla bilgilendirmek ve bilinçlendirmek, hem de bu çalışmalara aktif olarak katabilmek mümkün olacaktır. Apartman yöneticilerine kadar inebilen bir iletişim mekanizmasının acilen kurulması ve işletilmesi gerekmektedir.

--- Türkiye %98'i deprem kuşağında yer alan bir ülke olduğu ve sürekli olarak ve sık sık yıkıcı büyük depremler yaşadığı halde, bu konuda herhangi bir eğitim çalışması ne yazık ki bugüne kek gündeme gelmemiştir. Toplum bu konuda tamamen bilgisizdir. İlk kez 17 Ağustos depreminden sonra gündeme gelen "okullarda deprem eğitimi" sorunu da hala ciddi ve kalıcı bir içeriğe kavuşturulamamıştır. Oysa olası bir depremde kayıpları en aza indirebilmenin bir yolu da bu konuda bilgili ve bilinçli bir toplum haline gelebilmekten geçmektedir.

Yapılacak deprem öncesi çalışmalarda eğitim konusu hak ettiği ciddiyetle ve acilen ele alınmalı, konu ile ilgili uzmanların katılacağı kalıcı bir eğitim programı her kademedeki tüm eğitim kurumlarında uygulamaya konmalıdır. Ancak, bu konudaki eğitime yönelik ilk adımlar henüz yeni atılacağından, kısa vadede deprem konusunda eğitilmiş bir toplum yaratılmak hedefine sadece eğitim kurumlarıyla sınırlı bir programla ulaşabilmek olası değildir. Daha yaygın bir toplumsal eğitim programı hazırlanmalı ve acilen uygulamaya sokulmalıdır.

--- Boğaziçi Üniversitesi'nden prof. Mustafa Erdik başkanlığında hazırlanan İstanbul Deprem Senaryosu İstanbul İl Afet Komitesi'nce acilen değerlendirilmeli ve bu senaryoda belirtilen riskler ve risk alanları alınacak önlemler açısından yol gösterici olmalıdır. İstanbul deprem senaryosu ilgili bakanlıklar, kaymakamlıklar ve yerel yönetimlere de iletilerek, yapılacak çalışmalarda temel alınması ve senaryoda belirtilen risklerin giderilmesine yönelik çalışma yürütülmesi sağlanmalıdır.

--- İstanbul'da, Gölcük ve Düzce depremlerinde hasar gören binaların ciddi bir envanteri çıkarılarak, gerekli onarım ya da yıkımların acilen tamamlanmasına ilişkin önlemler alınmalıdır. Bu binalar yakın çevrelerindeki yapılar için de risk oluşturmaktadır. Unutulmamalı ki, hasarlı binalar olası bir depremde sadece kendileri yıkılmakla kalmayacak, etraflarındaki sağlam yapıların üzerine yıkılarak, depreme karşı gerekli önlemler alınarak yapılmış, olası bir depremde içinden sağ çıkılabilecek güvenlikli yapılarda da ciddi can kaybına neden olacaktır.

Yerleşim Alanlarının Yeniden Değerlendirilmesi, İmar Planları ve Bakanlık Genelgeleri

Deprem yıkımına karşı alınabilecek en etkili önlemin yaşanabilir çevreler yaratmaktan geçtiği artık herkesçe bilinen ve kabul edilen bilimsel ve evrensel bir doğrudur. Yaşadığımız Marmara ve Düzce depremlerinin sonuçları bu gerçeği bir kez daha gözler önüne sermiş; yıkımın bu ölçüde büyük olmasının yaratılan yaşam çevrelerinden kaynaklandığı bir kez daha daha ortaya çıkmıştır.

Bu çerçevede, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nda ilk elde imar planları ile ilgili bazı uygulamaları devreye sokma girişimlerinde bulunmuş; 23.08.1999 tarih ve 9386 tarihli genelgesiyle, depremden etkilenen İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Yalova, Bolu, Bursa ve Eskişehir illerinde imar planlarının yapımı ve onayına ait işlemlerle inşaat ruhsatı verilmesi işlemlerini durdurmuş; bu alanların Bakanlıkça kontrol altına alındığını duyurmuştur.

Ardından, bu duruma açıklık getirmek üzere, 8.09.1999 tarih ve 10197 sayılı genelge çıkarılmış; bu genelge ile, söz konusu illerde, can ve mal kaybının yoğun olduğu yerleşme alanlarındaki imar planlarının yenilenmesinin Bakanlıkça yapımına başlanacağı, bu kapsamın dışında kalan alanlarda ise, mevcut imar planlarının ilgili yetimce gözden geçirilmesi gerektiği bildirilmiştir. Bu çerçevede, İstanbul'un Avcılar, Bayrampaşa, Bağcılar, Büyükçekmece, Küçükçekmece ve Tuzla ilçeleri, 17 Ağustos depreminde can ve mal kaybının olduğu ilçeler olarak, Bakanlık yetki alanına alınmış; diğer ilçelerde ise imar ve ruhsat işlemleri eskisi gibi, belediyelere ve Valiliğe bırakılmıştır. Burada önemli nokta, Bakanlığın, bu ilçelerdeki mevcut imar planlarının, "afetlerle ilgili belgeler, bilgiler ve mevzuat ışığında yapılmadığını" incelenmesini ve gerekli revizyonların, nüfus ve yapı yoğunluğunu arttırmadan yapılmasını zorunlu kılmasıdır.

Bakanlık 15.10.1999 tarih ve 12297 sayılı genelgesiyle ise, kendi ifadesine göre, "bakanlıkça yürütülen çalışmalar ve ilgili yerel yönetimlerle yapılan görüşmeler sonucunda" 23.08.1999 tarihli genelgeyi iptal ederek, yetkileri tekrar ilgili idarelere, yani belediyeler ile valiliklere vermiş; 8.09.1999 tarihli genelgede depremden etkilenen yerleşme alanları olarak tanımladığı, içinde Avcılar, Bağcılar, Bayrampaşa, Büyükçekmece, Küçükçekmece ve Tuzla ilçelerinin de yer aldığı alanlarda sürdürülecek planlama ve inşaat ruhsatı işlemleri ile ilgili düzenlemeleri tanımlamıştır.

Bütün bu süreçte dikkati çeken ve üzerinde ciddiyetle durulması gereken noktalar şunlardır:

--- Başlangıçta İstanbul'un tamamı "Genel Hayatı Etkili" alanlar olarak aynı kategoride değerlendirildiği halde, daha sonra depremden daha fazla etkilenen ilçelerin ayrı bir kategori olarak değerlendirildikleri ve bu alanlarda daha ciddi ve detaylı bir plan değerlendirme süreci önerildiği görülmektedir. Bu durum, İstanbul'un belki 17 Ağustos'takinden de büyük bir depremi beklemekte olduğu gerçeğini apaçık gözardı etmektedir. İstanbul'da, bu alanlar dışında da, öncelikle de zemin açısından son derece riskli bölgeler vardır. İstanbul depremi senaryoları bu riskleri açıkça ortaya koymaktadır. İstanbul'un, Marmara'da gerçekleşecek olan bir depremden de aynen 17 Ağustos depremindeki gibi ve aynı şiddette etkileneneceğini düşünmek açıktır ki ciddiye bile alınamayacak bir yaklaşımdır. Açık ki İstanbul büyük risk altındadır ve bu açıdan, herhangi bir ayırım gözetmek-sizin, üm yerleşim alanları aynı ciddiyetle ele alınıp değerlendirilmelidir. Yapılması gereken, 17 Ağustos depreminden en fazla etkilenen ilçelerde zemin ve planlama açısından yapılması zorunlu görülen çalışmaların İstanbul'un tamamı için geçerli ve zorunlu

kılınmasıdır.

--- 15.10.1999 tarihli genelge, imar planlarının irdelenmesini ve yapılacak değişiklik ve düzeltmeleri sadece zemin açısından ele almaktadır. Bakanlığın, daha önceki genelgesinde, 17 Ağustos depreminden etkilenen 6 ilçe dışında kalan alanların imar planlarının ışığında yapılmadığının incelenmesini, mevzuata uygunluk açısından ele alarak, daha geniş bir çerçevede tanımlamıştı. 15.10.1999 tarihli genelge ise, çalışmaları çok daha kapsamlı bir biçimde tanımlamakla birlikte, konuyu sadece zemin yapısı ile sınırlayarak planların irdelenmesine eksik bir yaklaşım getirmektedir.

Zemin yapısı deprem riskleri açısından en önemli faktörlerden biri olmakla birlikte, tek faktör değildir. Deprem yıkımlarının nedenleri arasında, yatırımların plansız ve programsız yığılması, yerleşmelerin aşırı yoğunlaşması, açık boş alanların hemen hemen ortadan kalkarak yerleşmelerin sadece bir yollar ve yapılar kompleksine indirgenmesi, çeşitli fonksiyonların yer seçimleri ve birbirleri ile ilişkileri, mahalleler içindeki gayrisihhi müesseselerin adeta birer barut fıçısı gibi depremi felakete çevirecek etkileri, ulaşımın alternatifsizliği ve yolların durumu v.b. birçok etken vardır.

İstanbul'un ciddi bir rehabilitasyona ihtiyacı olduğu açıktır. Bu çerçevede, deprem yıkımlarını toplumsal bir afete dönüştüren yaşam çevrelerimizin ve bu çevrelerin yaratılmasının en önemli araçlarından biri olan imar planlarının, sadece zemin açısından değil, tüm yönleriyle ciddi biçimde sorgulanması, irdelenmesi ve yeniden ele alınarak yenilenmesi zorunludur. Bir yandan deprem önlemlerine ilişkin çalışmalarını sürdürüp, öte yandan deprem yıkımlarını geometrik olarak artıran yaşam çevrelerimizi aynen ve tekrar üretmeye devam etmek ciddi bir aymazlıktır.

--- Bakanlığın yukarıda söz konusu edilen genelgeleri çeşitli yönleri, muğlak ifadeleri, birbirleri ile çelişen yönleri ile eksik ve hatalı yanlar içermektedir. Ancak, açık olan gerçek şu ki, genelgenin belirlediği çalışmalar da yapılmamıştır ve yapılmamaktadır. İlgili idarelerin, genelgeleri olumlu ve yapıcı bir bakış açısıyla yorumlayarak, çelişkilerini ve eksik yanlarını, konuyu bir bütünlük içinde değerlendirmek suretiyle, gidermeleri olanak dahilinde olduğu halde, İstanbul'da şu ana kadar, zayıf zeminli, riskli alanların belirlenerek planların sadece bu açıdan yenilenmesi dahi yapılmamaktadır. Ve bu durum, genelgenin sahibi bakanlık tarafından tarafından takip edilmemekte, yetersiz kaldıkları durumlarda ilgili idarelere yardım ve destek, işi savsakladıkları durumlarda gerekli uyarı ve müdahale yapılmamaktadır. Bakanlık ve valilik, bir yandan bu genelgelerdeki hatalı yanlar konusunda uyarılırken, bir yandan da, mevcut genelgelerin uygulanmasının takipçisi olmaya davet edilmektedir.

Özetle, İstanbul'daki tüm imar planları, ayırım gözetmeden ve sadece zemin yapısıyla sınırlandırılmadan, tüm yönleriyle irdelenmeli ve yenilenmelidir. (Genelgeler anlamında, 8.9.1999 tarihli genelgenin B bölümünün 2. paragrafı ile 15.10.1999 tarihli genelgenin tüm İstanbul için geçerli olması.) Bakanlığın 8.9.1999 tarihli genelgesinde, depremden etkilenen alanlar dışındaki yerleşmeler için önerdiği (ve ne ilginçtir ki depremden etkilenen bölgeler için, zemin sorununu aşip böyle bir genellemeye giderek çerçeveyi genişletmeyi düşüncemideği ve 15.10.1999 tarihli genelgesinde de hiç değinmediği) "imar planlarının afetlerle ilgili belgeler, bilgiler ve mevzuat ışığında yapılmadığının incelenmesi ve gerekli revizyonların, nüfus ve yapı yoğunluğunu arttırmadan

yapılması" hükmü, eğer uygulanıyorsa, zaten hemen hemen tüm imar planlarının revizyonu gündeme zorunlu olarak gelecekti.

Bu çalışma, gözlemsel değil aletsel ölçümlere dayalı olarak yapılan, riskli alanlarda mikro bölgeleme çalışmalarıyla detaylandırılmış ciddi bir zemin etüdünden yola çıkılarak yapılmalıdır. Sismik dalgaları artıran zeminler ve sivilaşma tehlikesi taşıyan zeminler özellikle belirlenmeli ve İstanbul'un bir sivilaşma haritası ile risk haritası hazırlanmalıdır. Bu konuda yapılması gerekenler, İstanbul Valiliği'nin, ilgili tüm devlet kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin ve ilgili meslek odalarının katılımıyla oluşturduğu "Kent Planlaması ve İmar Uygulamaları Komisyonu" nun 1993 yılında Valiliğe sunmuş olduğu raporda açıkça belirtilmiştir. Herhalde o tarihten bu yana valilik arşivlerinde tozlanmakta olan raporda aynen şu ifadeler yer almaktadır:

"Sismolojik çalışmalar İstanbul civarında mikrosismik bir faaliyetin olduğunu ve dolayısıyla bölgenin çok aktif bir deprem kuşağı içinde yer aldığı göstermektedir. Yakın bölgede yıkıcı depremlerin 100 yıllık periyodlarla gerçekleştiği ve 1894 yılından beri yıkıcı bir deprem yaşanmadığı aletsel ve tarihsel kayıtlardan bilinmektedir. Jeolojik ve jeofizik çalışmalar İstanbul bölgesinin tektonik yönden aktif 3 fay zonunun etkisinde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu verileri dikkate alan Afet İşleri Genel Müdürlüğü de bugünlerde iyileştirmekte olduğu Türkiye Deprem Bölgeleri Haritası'nda İstanbul ve yakın dolayını 1. Derece Deprem Bölgesi olarak tanımlamaktadır. Ancak bu olumlu gelişim bile yerel kullanımlar için yeterli değildir. Depremlerde yapısal hasara etki eden faktörlerden yerel zemin koşullarının etkisini belirlemek amacı ile temel Mühendislik Jeoloji Haritaları'nda mikrobölgeleme çalışmaları yapılmalı, depremlerde en az hasar görecektir yeni yerleşim alanlarının ve yapı tiplerinin belirlenmesine gidilmelidir. Mikro bölgelerde 3. maddede sıralanan zeminin jeoteknik özellikleri ve diğer koşulların yanında, deprem parametreleri olarak; deprem tehlike düzeyi, beklenen zemin ivmesi dağılımı, uzaklık sönüm oranları ve sismik katsayı değerleri de araştırılmalıdır. Bu veriler doğrultusunda hazırlanacak arazi kullanım planlarında, deprem hasarlarını en aza indirebilecek yapı tipi ve yoğunluklar oluşturulmalıdır."

Valiliğin bu raporu tozlu arşiv raflarından indirerek değerlendirmesinde büyük yararlar olacaktır.

Daha önceden çeşitli nedenlerle özel ve resmi kuruluşların yaptıkları zemin çalışmalarının derlenip değerlendirilmesinin de zeminle ilgili çalışmalara ciddi katkıları olacaktır.

Ancak tüm İstanbul için yapılacak böylesi bir çalışma için yerel yönetimlerin ve valiliğin kadroları gerek sayıca gerekse ihtisas alanları ve birikimleri açısından yeterli değildir. Bu nedenle, acilen ilgili tüm devlet kurum ve kuruluşlarının kadroları da devreye sokularak, gerekirse yeni kadrolarla da takviye edilerek, İstanbul için çalışma yapacak teknik bir kadro oluşturulmalıdır. Bu kadro üniversitelerin ve meslek odalarının katkıları ve katılımlarıyla çalışmalarını sürdürmelidir.

Bu kadro, bugün hiçbir kamu denetimi olmadan özel bürolarca sağlıksız bir biçimde sürdürülen onarım ve takviye işlemlerinin yürütülmesinden de sorumlu olmalı, olası deprem sonrası yapılacak hasar tesbit ve onarım çalışmaları için de şimdiden hazırlık yapılmalıdır. Ciddi bir eğitim, bu kadroların yamki sorunlara karşı da hazırlıklı olmasını sağlayacaktır.

Planlama sürecinde üzerinde dikkatle durulması gereken bir husus da, bu çalışmaların, planlamanın disiplinlerarası bir alan olduğu gerçeğini göz önünde tutarak, ilgili tüm disiplinleri içine alan bir ekip çalışması olarak sürdürülmesidir. Ancak, ekip çalışması, bugüne kadar sürdürüldüğü biçimiyle ilgili disiplinlerin sadece araştırma safhasında yer almaları, konularıyla ilgili raporlarını verdikten sonra planlama sürecinden çekilmeleri biçiminde olmamalıdır.

Planlama bir ekip çalışmasıdır demek, ilgili tüm disiplinlerin işin başından sonuna süreç içinde yer alması ve plan kararlarına da katılması demektir. Mesela, jeoloji ve jeofizik mühendislerinin yetki ve sorumlulukları sadece zeminle ilgili araştırmayı yapmakla sınırlı olmamalı, etüdünü yaptıkları zeminlerin iskana açılıp açılmayacağı, açılacaksa hangi yapılaşma koşullarıyla açılacağı konusundaki kararlara da katılmalıdırlar. Önlem gerektiren alanlarda yapılacak değerlendirme ve karar üretme süreçlerinde, jeoloji ve jeofizik mühendisleri dışında, zemin mekanikçisi, statikçi, kent ekonomisti, mimar gibi uzmanlık dallarının da mutlaka yer alması gerekmektedir. Mimar ve planlamanın karar sürecinin tek yetkilisi ve sorumlusu olduğu planlama anlayışı terk edilmeli; yasal çerçevede de, planlama süreci, bir disiplinler arası alan olmasının gereklerine uygun biçimde yeniden tanımlanmalıdır.

Orta Vadede Yapılacak Çalışmalar

Yukarıda yapılan çalışmalar sonucunda, İstanbul'un riskli alanları belirlenerek, bu alanlar imara kapatılmalıdır. Sivilleşme alanları son derece önemlidir ve öncelikle bu alanlardan başlamak üzere, depremde büyük risk altında olacak bölgeler bir plan dahilinde boşaltılmalı ve belirlenecek uygun alternatif alanlara taşınmalıdır.

Bu çalışmaların tamamlanması belli bir zaman alacağından, bu konudaki çalışmalar "orta vadede yapılacak çalışmalar" olarak tanımlanmıştır. Ancak, bu amaca yönelik çalışmaların hemen başlatılması gerekmektedir. Çalışmaların başlatılması anlamında bu çalışma da "acil önlemler" paketi içinde yer alacak bir çalışmadır ve en kısa zamanda tamamlanması hedeflenmelidir. Burada tanımlanan orta vadenin asla üç beş seneyi geçmemesi hedeflenmelidir. İstanbul için artık pek de zaman kalmadığı bilinmektedir ve depremin bu çalışmaların tamamlanması için bize üç beş senelik bir zaman tanıması olasılığı bir şans olarak kabul edilmelidir.

Onarım ve Takviye Çalışmaları

Bugün, onarım ve takviye çalışmaları, hiçbir denetim olmadan, hiçbir kurumdan onay almadan, bu konuda deneyimi olan ve olmayan özel bürolar tarafından son derece sağlıksız biçimde sürdürülmektedir.

Ancak, bu uygulama ile ilgili hiçbir denetim olmadığı halde, ilgili idarelerden (belediye ya da valilik) bürokratik anlamda ruhsat ve iskan alınıyor olması, kaçak yapıların bir anlamda yasallaştırılması gibi ciddi bir tehlikede yaratmaktadır. Aynı durum eski eser yapılar için de geçerlidir. Bu yapılar da onarım ve takviye gerekçeleri ile, hiçbir denetimden geçmeden, her türlü tahripkar uygulamaya açık hale getirilmektedir. Bunun dışında onarım ve takviyelerin bilim ve tekniğe uygun yapılar yapılmadığının denetlenmemesi, Düzce depreminde yaşanan, tüm takviyeli binaların yıkımı gibi sonuçlara da yol açmaktadır. Bu uygulama bu biçiminde sürdürülürse, beklenen İstanbul depreminde de Düzce'deki sonuçların yaşanması kaçınılmaz olacaktır. Belediyelerin kontrol etmedikleri bir uygulama için iskan vermeleri anlaşılmasa da, onarım ve takviye çalışmaları bir durumdur. Bu uygulama ileride son derece ciddi ve çözümsüz durumlar yaratacaktır.

Artık projelendirme aşamasından uygulama aşamasına geçilen bu süreç, eğer aynı sorumsuzlukla devam ederse, risk geri dönüşü olmayacak biçimde artacaktır. □

Mühendis ve mimarların yoksulluk sınırının altında yaşamaya mahkum edilmesine seyirci olmayacağız!

18.09.2000

Mühendisler ve mimarlar, ülkenin kalkınmasının ve gelişmesinin planlanması, projelerin uygulanması, denetimi, işletmesi, bakımı ile ekonomik hayatın tüm noktalarında etkin olarak yer alan gelişme ve kalkınmanın temel unsurlarıdır.

Kamuda çalışan Mühendis ve Mimarların ekonomik koşulları, tüm kamu çalışanları gibi son yıllarda hızla erozyona uğramıştır. Kamu personelinin bütçe içerisindeki payı 1990'da %39,4 iken, 1998'de %25, 2000'de ise %21,2 ye gerilemiştir. Kamuda çalışan mühendis ve mimarların durumu da farklı değildir. 1993'de 730\$ olan mühendis ve mimar ücretleri 1996'da 375\$'e inmiştir. 2000 yılı bütçesinde faiz ödemelerine %44,9 pay ayıran hükümetin kamu çalışanlarına verdiği önem(!) ortadadır.

Yoksulluk sınırı saptamaları aylık olarak 500 milyon TL olarak hesaplanırken, mühendis ve mimarlar kamuda 250-300 milyon TL maaşla çalışmaktadırlar. Yani mühendis ve mimarlar sağlıklı bir yaşam için gerekli olan minimum gıda harcama düzeyini gösteren yoksulluk sınırının altındaki ücretlerle yaşamaya mahkum edilmektedirler. Kamuda çalışan, planlayıp, proje yapan, uygulayan, yöneticilik yapan mühendis ve mimarlar beraber çalıştığı personelden daha düşük ücret almaktadırlar. Toplu iş sözleşmesi yapamayan mühendis ve mimarlar beraber çalışanlar ile karşı karşıya getirilmek istenmektedir.

Hükümetin hazırladığı "Memurlar ve diğer kamu görevlilerinin mali ve sosyal hak ve yardımlarına ilişkin kanun tasarısı"nda bazı kamu görevlileri kıdem ve tecrübeleri arttıkça görev grupları yükselmekte, mühendis ve mimarlar 12. grupta göreve başlayıp, çalışma yaşamları boyunca aynı grupta kalmaları öngörülmektedir.

Kamuda çalışan mühendis ve mimarların ekonomik ve özlük haklarındaki kayıplarının giderilmesi gervli, toplu sözleşmeli sendika hakkının kazanılmasından geçecektir. Kamuda çalışan mühendis ve mimarların grevli ve toplu sözleşmeli sendikalaşma haklarını kazanana kadar TMMOB'nin mücadelesi sürecektir.

Kamu hizmetlerinin yerine getirilmesindeki en önemli unsurlardan olan mühendis ve mimarları kamu hizmetini yapamaz duruma getiren bu tutumlara karşı mühendis ve mimarların üretimden gelen güçlerini kullanmasını TMMOB yanlındadır.

Mühendis ve mimarları yoksulluk sınırında yaşamaya mahkum eden ücret politikalarına karşı örgütlü ve onurlu mücadele ederiz.

Kamuda çalışan mühendis ve mimarların ekonomik ve sosyal haklarını alması konusunda TMMOB 210.000 üyesi ile kararlıdır.

Enerji-Yapı Yol Sen'in kamuda çalışan üyelerinin ekonomik ve özlük haklarının düzenlenmesi talebi ile ilgili almış olduğu 19-20-21 Eylül 2000 tarihinde üretimden gelen gücünü kullanma kararını TMMOB olarak destekliyoruz. □

tmmob
istanbul il koordinasyon kurulu

basın açıklaması

14.08.2000

17 Ağustos 1999 depremi üzerinden bir yıl geçti. On binlerce insanımızı bir gecede hatta 45 saniyede yitirdik. Deprem sağlam zemin üzerine oturmayan, projeye uygun yapılmayan, beton kalitesi kötü ya da kaçak yapıları yerle bir etti. 3500 yıldır faal olan Kuzey Anadolu fayı her yüz senede bir mal kaybına neden olurken bir yandan da depremi yaşayanların sosyal, ekonomik ve psikolojik durumlarını olumsuz yönde etkiledi. Deprem ile beraber sadece binalar değil sağlam temeller üzerine oturmayan planlama anlayışları, rant anlayışı ile kuran imar düzenleri, siyasal çıkarlar uğruna halkın geleceği ile oynayan tüm yönetim politikaları da çöktü.

Türkiye'de 1948'den bu yana 15 imar affı çıkarıldı. Böylece plansız ve kaçak yapılaşmanın yaygınlaşması teşvik edildi. Kaçak yapılaşma ve topraktan sağlanan haksız kazancın yasa ve yönetmeliklerin önüne geçmesi, 17 Ağustos depreminin yıkımının faturasının büyümesine neden oldu.

Depremin ilk şokunun atlatılmasından sonra tüm ülke kendi yarısını sarmak için seferber oldu, yardımlaşma halkın sağduyulu refleksini olarak hiç beklemeden devreye girdi. Kayıpların büyüklüğü hem ulusal hem de uluslararası dayanışmayı öne çıkardı. Kamuoyu "Artık hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" mesajları verdi. Felaketin yıkıcı boyutu toplumsal bilinci yeniden şekillendirmeye başladı. Artık akıl ve bilime aykırı politika ve yönlendirmelere karşı sivil inisiyatiflerin güçlendirilmesi gereği ortaya çıktı.

Bunlardan dolayı halkın sorunlarına duyarlı kalan yönetimlere karşı, tüm sivil toplum kuruluşlarının, demokratik kitle örgütlerinin ve meslek odalarının birarada kendi sorunlarına sahip çıkacağı, sorunların takipçisi olacağı ve kendi alternatiflerini oluşturacağı yeni bir dönem başlayıyor ve bu dönem başlangıcında TMMOB'nin DEPREM RAPORU bu konuda hazırlanmış ciddi ve kapsamlı tek rapordur. TMMOB genel olarak AFET özel olarak da DEPREM konularında yapılacak çalışmaların birleştirilip kamuoyuna sunulması için İstanbul İl Koordinasyon Kurulu Sekreterliği bünyesinde bütün odaların katılımı ile bir AFET KOMİTESİ kurmuştur. TMMOB İstanbul İl Koordinasyon

Kurulu Afet Komitesi çalışmalarını KENTİN REHABİLİTASYONU projesinde kaynaklık edecek şekilde sürdürmektedir. Meslek odalarını dışında bütün bilim kuruluşları, yerel yönetim araştırma birimleri, Valilik Bilim Kurulu ve Afet İşleri Genel Müdürlüğü ve birçok merkez ile birlikte çalışmaya, bilgilerin birlikte değerlendirilmesini arzuluyor ve bekliyoruz.

Ancak sorunun çözümü için daha fazla beklemek istemiyoruz. Türkiye'de varolan deprem biliminin düzeyi ve mühendislik birikimi dayanıklı yapıların inşasına olanak sağlayacak yeterlidir. Yeter ki bilim adamlarımızın ve depreme karşı güvenli yapıların inşasını sağlayacak olan mühendislik alanlarının önüne engel çıkarılmasın. Bizce sorunun çözümü oldukça basittir:

-Ulusal Planlama yapılarak kırdan kente göç durdurulmalıdır.

-İmar planı hazırlanması ve değişikliklerinde TMMOB'nin görüşü alınmalıdır. Politikacıların ve çıkar çevrelerinin etkilerinin olmayacağı süreçler geliştirilmelidir.

-Yapı denetimlerinde kamusal denetim esas olmalıdır.

-Arasa spekülasyonu kentsel gelişmeyi kıkmaza sokmakta ve ulusal ekonomiyi zarar vermektedir. Toprak ve konut politikaları toplum yararına düzenlenmelidir.

-Bilimsel çalışmalara gereken kaynak ayrılmalıdır.

-Deniz ve su yolları potansiyelimizden öncelikle ve yüksek oranda yararlanılmalı ve toplu ulaşım geliştirilmelidir.

-Kente karşı işlenen suçlar cezasız kalmamalıdır. Ceza yasasına bu konuda madde eklenmelidir.

-Deprem için bütçeden kaynak ayrılmalı ve bu kaynaklar deprem dışında kesinlikle kullanılmamalıdır.

-İstanbul'u depreme hazırlamanın yolu toplumsal duyarlılık ve bilinci yerleştirilmesidir. Deprem konusunda toplum bilinçlendirilmeli ve kurtarma faaliyetlerine katılacak şekilde eğitilmelidir.

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi Deprem Araştırma Enstitüsü verilerine göre son 100 yılda 80381 yurttaşımızı depremde kaybettik. Resmi kayıtlara geçmeyen, aileleri tarafından toprağa verilen yurttaşlarımız düşünülürse ulaşılacak rakamın boyutları korkunçtur. Bu yüzden 17 Ağustos'u UNUTMAYALIM ve UNUTTURMAYALIM. Deprem Fotoğrafları sergimizin amacı da UNUTMA ve UNUTTURMA belgisini belleklere yerleştirmektir. □

tmmob
istanbul il koordinasyon kurulu

Depreme Dayanıklı Yapı Üretimi İçin Gerekli Düzenlemeler ve İstanbul'daki Konut Türü Yapıların Rehabilitasyonuna Yönelik Bazı Öneriler

Varol KARAYEL
İnş. Yük. Müh.

GİRİŞ

Hemen tümü deprem kuşağında yer alan ülkemizdeki mevcut yapı stoğunun depreme karşı ne kadar dayanıklı olduğu son olarak 17 Ağustos 1999 Kocaeli ve 12 Kasım 1999 Düzce Depremleri ile bir kez daha ortaya çıkmıştır. İstanbul'daki mevcut yapıların önemli bir bölümünün de aynı şekilde kuvvetli yer hareketlerine karşı yeter güvenliğe sahip olmadıkları, yapılan çeşitli incelemelerde ortaya çıkarılarak, değişik platformlarda vurgulanmıştır.

Bu yazıda depreme dayanıklı yapı üretimi için bir an önce yürürlüğe koyulması gereken mekanizmalar [1] bir kez daha özelleştirildikten sonra, İstanbul'daki mevcut konut türü yapıların deprem güvenliklerinin artırılmasına yönelik rehabilitasyon çalışmalarında uygulanabilecek devletin yükünü de hafifletici bazı önerilere yer verilmektedir.

DEPREME DAYANIKLI YAPI ÜRETİM SİSTEMİNİN OLUŞTURULMASI

Depreme dayanıklı yapı üretimi için; yapının tasarımı aşamasından başlanılmak üzere imalatının sonuna kadar geçen süreç içerisinde, sağlıklı olarak işler hale getirilmesi gerekli olan ve çağdaş tüm ülkelerde aşağı yukarı benzerlik gösteren, aşağıdaki mekanizmaların ülkemizde de bir an önce eksiksiz olarak yürürlüğe konulması şarttır.

i. Yetkin Mühendislik: Depreme dayanıklı yapı tasarımı, bu konuda yeterli deneyime sahip, bilimsel kriterlere dayalı sınav sonucu bu ünvanı almaya hak kazanmış mühendisler tarafından yapılmalıdır.

ii. Etkin Proje Denetimi: Hazırlanan her proje, ayrı bir yetkin mühendis tarafından kontrol edilmelidir.

iii. Zorunlu Mesleki Sorumluluk Sigortası: Tasarım ve kontrol mühendisleri taşıdıkları risklere karşı mesleki sorumluluk sigortası yaptırmalıdır.

iv. Mütעהhhtlik Sisteminin Düzene Sokulması: Yapımcı firmalar kendi aralarında bir birlik oluşturarak, oto kontrol sistemi kurmalı, yürürlüğe koyacakları bazı uygulamalar ile de önüne gelen kişinin mütעהhht olmasını engellemelidir.

v. Etkin Yapı Denetimi: Yapılar, yapım sürecinin başından sonuna kadar profesyonel mühendisler tarafından denetlenerek, tasarım projelerine uygun inşa edilmeleri sağlanmalıdır.

vi. Zorunlu Yapı Sigortası: Tüm yapılara, yapım sürecinden başlamak üzere ömürlerinin sonuna kadar, başta doğal afetler olmak üzere tüm risklere karşı sigorta zorunluluğu getirilmelidir.

MEVCUT YAPI STO/UNUN REHABİLİTASYONU

Ülkemizdeki deprem zararlarının asgari düzeye indirilmesi, yeni inşa edilecek yapılar için yukarıda belirtilen mekanizmaların yürürlüğe konulması ile sağlanabilmektedir. Bunun yanı sıra aynı amaca yönelik olarak, mevcut yapı stoğumuzdaki depreme karşı dayanıksız olan binalarımızın da bir an önce belirli bir program dahilinde, başta deprem sonrası işlevlerini kesintisiz sürdürmesi gerekenler olmak üzere rehabilite edilmesi zorunludur. Mevcut yapı stoğumuzun depreme karşı güçlendirilmesi programında ele alınacak yapılar aşağıdaki şekilde üç ana grupta toplanabilir.

1. Kamu Binaları (okullar, hastaneler, askeri tesisler vb.)

2. Özel Sektöre Ait Ticari Binalar (endüstri ve sanayi tesisleri, atölyeler vb.)

3. Konut Türü Yapılar

Depreme karşı güçlendirme çalışmalarında en önemli sorun şüphesiz finansman sorunudur. Yukarıda belirtilen yapılardan kamuya ait 1. gruptakilerin güçlendirme maliyetinin devlet tarafından karşılanması gerektiği açıktır. Esas itibarıyla gelinecek noktada büyük sorumluluğu bulunan devletin diğer

iki gruptaki yapıların güçlendirme çalışmalarına da finansman sağlanması gereklidir. Ancak 17 Ağustos depreminin sonra bu konudaki devlet politikasının vatandaşların kendi başının çaresine bakması şeklinde olduğu, yetkili kamu görevlilerinin beyanlarından ve uygulamaya konulan sistemden açık olarak anlaşılmaktadır. Durum bu çerçevede değerlendirildiğinde, ikinci gruba giren ticari yapı sahiplerinin esas amaçları üretim yapıp para kazanmak olduğundan, işletmelerinin depremde hasar görmesi halinde oluşacak kayıpların bilincinde olacakları düşünülmüş; yapılarının güçlendirme maliyetini, işletmenin bir yatırımı olarak düşünüp, bunun için belirli bir finansman ayırmaları mümkündür. Buna karşın üçüncü gruptaki konut türü yapıların çok büyük bir çoğunluğunda kat maliklerinin kendi olanakları ile aşağıda yaklaşık olarak belirtilen güçlendirme maliyetlerini karşılamak olanağı bulunmamaktadır.

Güçlendirme inşaatının maliyetinde yapının 1975 yönetmeliği esaslarını sağlayıp sağlamadığı veya ne ölçüde sağladığı konusu önem kazanmaktadır. Yapı 1975 yönetmeliğini sağlamıyor ise; bunlar genel olarak 1975 yılından önce inşa edilen yapılar olmasına karşın, 1975'ten sonra yapılar proje ve imalat hataları nedeniyle 1975 yönetmeliğini sağlamayan bir çok yapının olduğu da bilinmektedir. Bu tip yapıların güçlendirme maliyeti, toplam inşaat bedelinin % 30 - % 40'ına kadar çıkabilmekte, bazı durumlarda bu oran % 50'leri de aşabilmektedir. Bu yapıların uzman mühendisler tarafından yapılacak araştırma ve bu araştırma sonucuna dayanarak hazırlanacak takviye projesi ve inşaat maliyetinin toplamı; ince inşaatı lüks olmayan, standart konutlar için 70-80 \$/m² mertebesinde olmaktadır. Bu durumda 100 m² lik bir konut göz önünde tutulursa konut başına yaklaşık 8000 \$ düşmektedir ki bu da bugünkü değer ile 5 milyar Türk Lirası civarında olmaktadır. Diğer taraftan, bir yapının 1975 deprem yönetmeliği esaslarını sağlaması önemlidir. Böyle yapılarda takviye gerekmediğinden, yapı davranışını çok iyi değerlendirebilen uzman mühendisler karar verebilir. Ancak bu tip yapıların gerek gördüğü takdirde, 1998 deprem yönetmeliği esas alınarak takviye edilmesine ait maliyet 1975 yönetmeliğini sağlamayan yapıların takviye maliyetinin takriben yarısı düzeyinde bazı durumlarda daha da azalmaktadır. Bu da yine 100 m² lüks olmayan bir konut için daire başına yaklaşık 4000 \$ anlamına gelmektedir.

İSTANBUL'DAKİ YAPILARIN REHABİLİTASYONU İÇİN BAZI ÖNERİLER

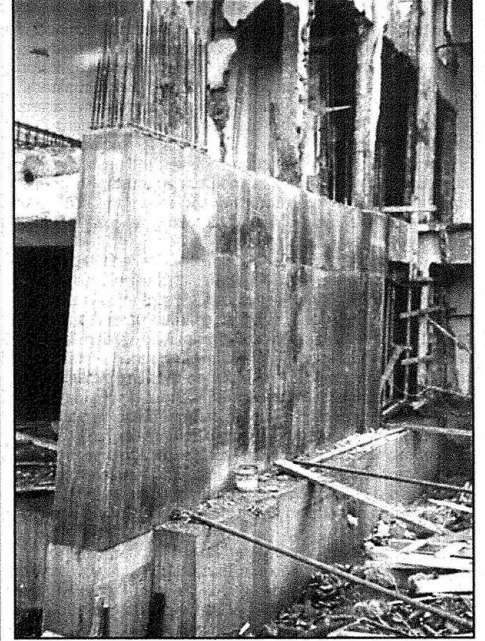
Yukarıda belirtilenlerin ışığında, konut türü yapıların rehabilitasyon çalışmalarına katkısı zorunlu olan devletin bu yükünü de azaltmaya yönelik olmak üzere, gerekli düzenlemelerin tam olarak yapılması kaydıyla, değişik türdeki konut yapıları için uygulanabilirliği mümkün görülen bazı çözüm önerileri gruplandırılarak aşağıda verilmektedir.

i. Birinci Grup Betonarme Konut Yapıları: 1975 yılından önce inşa edilmiş yaşları 25-50 yıl arasındaki betonarme yapılarıdır. Bu yapıların kat sayıları o günkü imar koşulları düşünüldüğünde çoğunlukla 5-6 ile sınırlı kalmaktadır. Bu tip yapıların sahip oldukları özellikler aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

• Ekonomik ömürlerinin yansını veya büyük bir bölümünü tamamlamışlardır.

• Yaşlı oldukları için, bu tip binalarda işletme problemleri artmış durumdadır (cephelerde bozulmalar, elektrik-su tesisatlarındaki arızalar vb.). Bunlara bağlı olarak işletme masrafları da artmaktadır.

• Hazır beton kullanılmamış bu yapıların büyük bir çoğunluğunun beton kalitesi oldukça düşük olup, yine bu yapıların büyük bir bölümünde temel seviyesi üzerindeki katta özellikle kolon donatılarında korozyon (paslanma) görülmektedir. Bu da bu bölgelerde betonarme davranışın kaybolmaya başladığını göstermektedir. Korozyonun çok yoğun olduğu ele-

manlarda beton ile çelik arasında aderans kaybı olduğundan, betonarme davranıştan bahsedilemez.

• Bu tip eski yapıların bazılarının taşıyıcı sistemlerinde zaman içerisinde olumsuz bazı değişikliklerin yapıldığı da görülmektedir (Kolon-kiriş kaldırma, döşemelerde boşluk açılması vb.).

• Eski yönetmeliklere göre tasarlanmış, kat sayıları az olan bu gruptaki yapılarda, tasarım deprem yükleri de çok düşük olduğundan kolon ebatları genellikle küçük, buna karşın düşey yükler için tasarlanmış kiriş boyutları açıklıklara da bağlı olarak kolon boyutlarından büyük olmaktadır. Bu durum deprem sırasında plastik şekil değiştirmelerin kolonlarda yoğunlaşmasına yol açarak, yapının mekanizma durumuna gelme (toptan göçme) riskini artırmaktadır.

• İstanbul'da sınırlı bazı bölgelerin dışında zemin yapısının kötü olmadığı bilinmektedir. Yerel zemin koşullarının iyi olduğu bölgelerde inşa edilmiş, kat sayısı az olan yapıların titreşim periyotları, zeminin titreşim periyotlarına yaklaştığından; yapı-zemin ilişkisi bu tip yapıları olumsuz etkileyerek, deprem yüklerinde (yapı ağırlığının belirli bir yüzdesi cinsinden etkiyen yatay yükler) bu ilişkiye bağlı olarak artışa sebep olmaktadır.

Yukarıda belirtilen olumsuzluklara sahip, bu gruba giren yapıların yıkılıp yeniden yapılmasının teşvik edilmesi çok önemlidir. Bunun süratle gerçekleşmesi ise kat maliklerine hiçbir maddi külfet getirilmemesi halinde mümkündür. Yerel zemin koşullarının uygun olduğu bu tip yapılarda, mevcut imar koşulları bir miktar iyileştirilerek, kat malikleri ve yapımcılar için uygun koşullar oluşturulabilir. Bu amaçla; yapı oturma, kat alanı ve emsal gibi (TAKS, KAKS, E) kat sayılarda makul iyileştirmeler yapılarak, yapının yenilenmesinin önü açılabilir. İstanbul'un bazı bölgelerinde hali hazırda bu tip yapılar için yıkıldıktan sonra, mevcut alanı hemen hemen koruyarak, yüksekliği serbest bırakan (H=serbest) bir imar mevzuatı vardır. Ancak bu uygulamada, toplam yapı alanı değiştirilmediği hatta bazı durumlarda daha da azaldığı için, kat malikleri bölgenin tercih özelliklerine göre mevcut daire alanlarının min. % 30 olmak üzere % 50'sine kadarını kaybedebilmektedirler. Bu sebeple, şu an için bu tip yapıların yenilenme hızı çok yavaştır.

Gerekli tüm şartların yerine getirilmesi kaydıyla, böyle bir uygulamanın; bu durumdaki depreme dayanıksız bir çok binanın devlete maddi yük getirmeden süratle yenilenmesini gündeme getirmekle kalmayıp, lokomotif sektör olan inşaat sektörünü hareketlendirerek, ekonomik canlanmaya da sebep olacağı düşünülmektedir.

ii. İkinci Grup Betonarme Konut Yapıları: 1975-1998 yılları arasında inşa edilmiş kat sayıları yoğunluklu olarak 6-10 arasında değişen betonarme yapı. Bu tip yapıların sergiledikleri olumlu ve olumsuz bazı ortak özellikler aşağıdaki gibi sıralanabilir.

• Bazılarında hazır beton kullanılmakla birlikte, çoğun-
da yine beton elle dökülmüş olup, kalitesinin istenilen
düzeyde olmadığı görülmektedir.

• Yine bu yapıların azımsanmayacak belirli bir
bölümünde; özellikle temel üst seviyesindeki bodrum kat
kolon donatılarında belli ölçüde korozyon ile karşılaşmak-
tadır.

• Bu yapıların; yine sağlam zeminde olmaları şartıyla,
katsayıları arttıkça titreşim periyotları da artarak zemin
periyotlarından uzaklaşmakta deprem sırasında üzerlerine
etkiyen yatay yüklerde bu ilişkiye bağlı olarak azalmaktadır.

• Bu gruba giren yapılarda katsayıları arttıkça, kolon
kesitileri düşey yükleri karşılaması için büyük tutulmaktadır.
Bu da alt katlardan başlanarak, kolonların moment taşıma
kapasitelerinden kendilerine birleşen kirişlerin moment taşı-
ma kapasitelerinden daha büyük olmasını sağlamaktadır.
Bu prensip kat mekanizmasının engellenmesi amacıyla, son
yıllarda deprem yönetmeliklerine ilave edilmiştir. Bu prensip
bin bu tip yapıların tümünde sağlanacağını söylemek
güçtür. Ancak sağlama olasılığı anlatılan gerekçeler ile birin-
ci grup yapılardan daha fazladır.

Kat sayıları birinci grup yapılara göre daha fazla olan bu
gruptaki yapılardan, yukarıda belirtilen bazı olumsuzluklar
ile birlikte 1975 yönetmeliği esaslarını sağlamayanlar veya
sağlasa bile, 1998 yönetmeliği ile getirilen önemli bazı şart-
ları sağlayamadığı için yapı davranışını iyi değerlendirebilen
uzman mühendislerce güçlendirilmesine karar verilenlerin,
kat maliklerine maddi bir yük getirmeden, güçlendirme
işaatının yapılması mümkündür. Bunun için yine yerel
zemin koşullarının da müsait olması şartı ile bölge özellikleri
de göz önünde tutularak, takviye imalatı ve yeni katların
malîyetini makul düzeyde bir kar ile birlikte karşılayacak
şekilde yapıya 1 veya 2 kat ilave inşaat izni verilerek yapı-
mıncılar özendirilebilir. Böylelikle yapının ilave katlar da göz
önünde tutularak güçlendirilmesinin yolu açılmış olacaktır.

iii. Üçüncü Grup Betonarme Konut Yapıları
1975-1998 yılları arasında inşa edilmiş kat sayıları 10-
20 arasında olan betonarme yüksek konut yapıları. Bu
türdeki yapıların bazı ortak özellikleri aşağıda belirtilmekte-
dir.

• Yüksek yapılar olarak değerlendirilen bu tip yapıların
genel olarak proje ve imalatlarının diğer yapılara göre daha
itinalı yapıldığı gözlenmektedir. Bu yapıların büyük bir
çoğunluğunda deprem yüklerinin taşıtılması için sadece
çerçeveler değil, çerçeveler ile birlikte betonarme perdelerin
de kullanıldığı veya yatay yüklerin tümünün betonarme
perdelere ile taşıdığı bilinmektedir (Tünel kalıp sistemleri).

• Özellikle kritik alt katlarda, düşey yüklerin artışı
nedeniyle kolonların rijitlikleri kirişlerinkilerden büyük
olduğundan, kuvvetli kolon-zayıf kiriş prensibinin bu
yapılarda sağlama olasılığı yüksektir.

• Sağlam zemin üzerine inşa edilen veya zemin
bakımından sorun varsa sağlam zemine kadar inen kazık
temellere oturtulan yüksek yapıların en önemli avantajı,
yapı titreşim periyotlarının zemin titreşim periyotlarının çok
üzerinde olmasıdır. Yapı periyotları sağlam zeminin titreşim
periyotundan uzaklaştığı için yapıya kendi ağırlığının bir
yüzdesi olarak etkiyen deprem yükleri diğer grup yapılara
göre daha az olmaktadır.

Bu gruptaki yapıların büyük bir bölümünde; yukarıda
anlatılan avantajları ve deprem yönetmeliklerinin esas felse-
fesi olan, "kuvvetli yer hareketlerinde yapının hasar alabileceği
ancak kan kaybından önlenmesi için göçmemesi gerektiği
ilkesi" göz önünde tutulduğunda, herhangi bir takviyeye
gerek duyulmayacağı düşünülmektedir. Özellikle bodrum
kat kolon ve/veya perde donatılarında korozyona rastlan-
ması halinde, bunlar usulüne uygun olarak onarılabilir.
Deprem bakımından kritik olmayan, etrafı betonarme
perdelere ile çevrili rijit bodrum katlarda, korozyonun önem-
li mertebelerine ulaşmış olması halinde ise uzman
mühendislerin denetiminde bu kat ile sınırlı kalan bir takviye
ede gidebilir.

Yüksek konut yapıları için yukarıda belirtilen avanta-
jılarına rağmen proje ve yapı üzerinde yapılacak ayrıntılı
incelemelerde, yapının onarım veya güçlendirme ihtiy-
acının belirlenmesi halinde bu kez devlet ucuz kredi
olanakları yaratarak, kat maliklerine yardımcı olabilir.

Dilek
İstanbul'daki konut türü yapıların rehabilitasyonuna
yönelik olarak, "Depreme Dayanıklı Yapı Üretim Sistemini
Oluşturulması" başlığı altında verilen düzenlemelerin eksik-
siz olarak yürürlüğe konulmasını takiben, bu yarıda gerçek-
leştirilmesi istenilen bazı imar düzenlemeleri bilimsel
esaslara dayalı olup, herhangi bir rant amacına yönelik
değildir. Esasen İstanbul için getirilen bu önerilerin, deprem
riski altındaki diğer büyük şehirlerimizde de uyarlanabileceği
düşünülmektedir.

Temennimiz son yıllarda İstanbul'da trafik, çevre kirliliği
vb. hiçbir alt yapı problemi düşünülmeden, mantar gibi
biten gökdelenlere tamamiyle ranta yönelik izin veren, pro-
jesiz kaçak yapılara imar affı getirilenler bu kez bilimsel
esaslara dayalı, insan hayatına yönelik önerilerin çözümleri
engelleyci olmamaları ve bu önerileri ciddi olarak değer-
lendirmeleridir. □

[1] Cumhuriyet Bilim Teknik 25 Aralık 1999 Sayı: 666

17 AĞUSTOS DEPREMİ VE SONRASINDA YAPI DENETİMİ

Abdülhakim YILMAZ
İNŞAAT MÜHENDİSİ

17 Ağustos 1999 tarihinde saat 03.02'de Kuzey
Anadolu Fay Hattının Adapazarı, Kocaeli, Gölcük seg-
menti üzerinde, Richter ölçeğine göre Ms = 7.4
Magnitudünde ve yaklaşık 45 - 50 saniye süren bir
deprem meydana gelmiştir. İstanbul'un AVCılar,
Küçükçekmece, Tuzla ilçeleri ile İzmit, Adapazarı,
Gölcük, Yalova, Düzce ve Bolu şehirlerinde 20. 000
!!!!!! dolayında can kaybına ve maddi hasara yol
açmıştır.

Oluşumu ve sonuçları hakkında, İstanbul Teknik
Üniversitesi'nin "Ön Değerlendirme Raporu" ndan
alıntı yapılan deprem sonrasında da özellikle Merkezi
Hükümet ve konu ile ilgili en çok eleştirilen alan
Bakanlıklardan biri olan Bayındırlık ve İskan
Bakanlığı tarafından gerek "Yapı Denetimi" ve
gerekse "Mimarlık ve Mühendislik Meslek
Disiplinleri" hakkında bir dizi K.H.K ile bunları
tamamlayıcı varsayılan yönetmelikler yayımlanmıştır.
Amaç kısımlarında belirtildiği gibi :

(595 sayılı KHK) "Yapıda can ve mal güvenliğini
sağlamak, kaynak israfına sebep olan plansız, kontrol-
süz ve kalitesiz yapılaşmayı önlemek, çağdaş norm ve
standartlarda yapı üretmek ve bunun için yapı deneti-
mini sağlamak, yapı hasarı nedeni ile zarara uğrayan
kişilerin haklarını korumak ve doğabilecek zararların
tanzimini sağlamak "

(601 sayılı KHK) "Kurumlar, kuruluşlar, gerçek
ve tüzel kişiler, yapacakları veya yaptıracakları
mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin önemi ve özel-
liğine göre ülke çapında depreme dayanıklı çağdaş bir
yapılaşmanın sağlanmasını teminen uzman mühendis
veya uzman mimar çalıştırabilirler veya çalıştırılmasını
isteyebilirler " şeklinde de ciddi ve gösterişli !!!!! bir
giriş yapılan K.H.K ve yönetmelikler zincirinin
dikkatli bir şekilde incelenmesi ve eleştirilmesi
gerekir. Gerekir çünkü bilinmelidir ki;

ŞEYTAN AYRINTILARDA GİZLENİR.....
Öncelik 595 sayılı KHK'dedir. Bu kararname ve
kararnameyi tamamlayıcı varsayılan

"Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği" nde,
2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve bu konuda özel
kanunlara tabi kamu kurum ve kuruluşların yapacak-
ları ve yaptıracakları yapılarda, bu Kanun Hükmünde
Kararname hükümleri uygulanmaz denilmektedir.

Bundan şu anlamı çıkarmak mümkündür: Bu
yapılarda can ve mal güvenliğini sağlamaya, kaynak
israfını önlemeye gerek yoktur, zarara uğrayan
DEVLET'in kendisi olacağından Devlet zararın tanzimi-
ni sağlayabilecek kudrettedir ya da; zarara uğrayan
DEVLET olduğu için zararın tanzimine gerek yok-
tur!!!!!! En doğrusu da DEVLET bu yapıları kontrol
edebilecek uzmanlığı ve yeterliliği olan teknik elem-
ana sahiptir.

Bunun böyle olduğu 601 sayılı KHK ile de açık-
lanmaktadır. (6235 sayılı TMMOB Kanunu'na eklen-
miş olan,

Ek Madde 5 - Mühendis ve Mimarlar, meslek
alanlarına giren konularda hizmet kalitesini yükselt-
mek amacıyla belirli bir deneyim ve meslek içi eğitim-
den sonra ilgili meslek odasına Uzman Mühendis
veya Uzman Mimar Belgesi verilir.

Ek Madde 7a - Uzman Mühendis veya Uzman
Mimar olabilmek için aşağıdaki şartlar aranır. Türk
Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin ilgili meslek
odasına üye olmak, bu maddenin sonunda da belir-
tilmiştir ki; Kamu kurum ve kuruluşları ile kamu ikti-
sadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerde çalışan-
larda ilgili meslek odasına üye olma koşulu aranmaz.

Şeytan bu, akla olmadık düşünceler getiriyor dur-
madan, buradan da şu anlamı çıkarabiliriz: Devlet
ile ilgili tüm yapıların tasarımı ve uygulamalarında,
DEVLET MEMURU sıfatı taşıyan ve UZMAN
OLMAYAN teknik elemanlarla yeterli denetim yapıla-
bilmektedir. Uzman teknik elemanlara ihtiyaç sadece
ve sadece YAP - SAT şeklinde tanımlanan yapılarda
gereksekindir vardır; ya da İLGİLİ MESLEK ODALARI-
NI devletin yapacağı, yaptıracığı ve denetleyeceği her
türü yapıdan uzak tutmak gerekir.

Ülkemizde YAP - SAT tabiri edilen yapıların toplam
yapılaşma arasında (kaçak yapılaşmadan sonra) önem-
li yer tuttuğunu hepimiz biliyoruz. Yaşanan her
deprem sonrasında mal ve can kaybına bu yapıların
(2886 sayılı yasa, özel kanuna tabi kamu kurum ve
kuruluşlarında yaptırılan ve kaçak olan yapıların yanı

sıra) yol açtığını da biliyoruz. Ayrıca bu tür yapıların,
her türlü işlemi Yapı Sahibi üzerinden yürütülmek
üzere herhangi bir Meslek Odasına kayıtlı olmayan
(Ticaret Odası da dahil olmak üzere) fakat kendisine
MÜTEAHHİT denilen işin ehli olmayan kişilerce
yapıldığını da biliyoruz, biliyoruz da; müteahhitlerle
ilgili her türlü yaptırımda neden arşasını kat karşılığı
veren ARSA SAHİBİ'ni aksaklığın sorumlusu ya da
mağduru durumuna düşürüyoruz, bunu bir türlü
anlamıyoruz.

*****İnşaatla aykırılık olduğu tespit edildi
inşaat mühürleri ve ilgili mevzuat hükümleri uygu-
lanır. (bu uygulama mal sahibine yapılır) Müteahhite
yaptırım yok!!

*****Şantiye şefi, müteahhitin sözleşmeli ele-
manıdır. Yapı denetimine yapı denetimine mani olan-
lar varsa bunları (bunlar her kimsesi?) yapı denetim
kuruluşuna, işini aksatan bu kuruluş ise yapı denetim
komisyonuna bildirerek, bu ara da en iyimser tahmin
ile işini bırakmak zorundadır.

Görev yine mal sahibine düşmektedir, 15 gün
içinde bu durumu yapı denetim komisyonuna bildirir ve
biran önce yapı müteahhitini yeni bir şantiye şefini işe
alması için zorla, yoksa inşaat mühürleri. Müteahhite
yaptırım yok!!

*****Yapı Denetim Kuruluşunun ihtarına rağmen
Yapı Sahibi tarafından önemi alınmıyor!!!!!!
(müteahhit ne yapacak?) parsel dışında meydana gelen
ve yapıda hasar oluşturan yer kayması, çığ düşmesi,
kaya düşmesi ve sel baskını tazminata esas doğal afet
sayılmaz. Müteahhite yaptırım yok!!

Sonuç olarak, yapım işini bir sözleşme ile yapı
(arsa) sahibine taahhüt eden Müteahhitin, gerek
ödemelerdeki imza sorumluluğunda, gerekse oluşan
aksaklıklar neticesinde gözle görülür ciddi bir sorum-
luluk altına girmemesine oldukça özen gösterilmiştir.
Öyle ki; Yapı Denetim Kuruluşu ile yapılacak sözleşme
ve ödenecek para dahi mal (arsa) sahibi tarafından
yapılacaktır. Herhangi bir anlaşmazlık neticesinde ve
tüm yasal işlemlerde ortalıkta mal (arsa) sahibinin
imzalamış olduğu evraklar dolaşacak ve kanıt olarak
sunulacaktır. Yapı Denetimi Uygulama Yönetmeliği
Md. 14'te de bu durum açık ve net bir biçimde hükme
bağlanmıştır.

Yapı Denetim Komisyonlarının oluşumu da ilginç
bir durum oluşturmaktadır. Örneğin İlçe Yapı Denetim
Komisyonu; İlçe Kaymakamının Başkanlığında, İl
Bayındırlık ve İskan Müdürlüğünden (Uzman ve
Meslek Odasına üye zorunluluğu olmayan) bir
Mühendis veya Mimar, Merkez İlçe Belediye
Başkanı!!!! (teknik eleman olmasa da) veya
görevlendireceği (Uzman ve Meslek Odasına üye
zorunluluğu olmayan) teknik eleman, ilgili Meslek
Odaları ile İl Ticaret ve / veya Sanayi Odasının belir-
lenecek birer temsilciden oluşur.

Şeytan yine düşünmeye başladı, başlayınca da dur
durak bilmez; Yapı denetimi ile ilgili olarak kurulan
komisyona İlçe Kaymakamı!!!! Başkanlık edecek ve
komisyon teknik eleman olmayan 2, Uzman ve meslek
odasına kayıtlı olmayan 2 ve uzman ve meslek odası-
na kayıtlı, ayrıca gerekli meslek içi eğitimden geçmiş 1
kişi olmak üzere toplam 5 kişiden oluşacaktır, oluşa-
caktır da; teknik konuların ağırlıklı olduğu bir konu-
da rapor düzenleyecektir. İl'de kurulacak olan
komisyonların da buna benzer şekilde oluşacağı
düşünüldüğünde, Kaymakam ve en az bir Vali
Yardımcısının bu toplantılara başkanlık yapmanın
dışında başka işlere vakit bulamayacaklarını, teknik
bilgi içeren konularda teknik olmayan kişilerle rapor
düzenlenebileceğini ve en önemlisi de yerel yönetim-
ler vasıtası ile yapılması düşünülen yürütmeyi pay-
laşım politikasının Merkezi Hükümet temsilcileri
vasıtası ile tekrar merkeze bağlanması şeklinde dönüş-
ceğini gülümseyerek, fakat kararlarına ortak olarak ve
hatta hazırlanan raporların altına imza atarak yaşaya-
cağız.

601 sayılı KHK ile de artık yaşamımıza
UZMAN'lık kavramı renk katacaktır. İMO'nin Yetkin
Mühendislik Yasa Tasarğındaki YETKİN'liğe ben-
zeyen, Avrupa Birliği'ne entegre olmamızın adımların-
dan biri olarak Taşyıcı Sistem Denetim
Mühendisliği'ni anımsatan, fakat biçimi, oluşumu ve
oluşumundaki görevlendirmenin sadece ve sadece
Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na ait olduğu Uzman
Mühendislik ve Uzman Mimarlık kavramı, Mühendis
ve Mimarların önündeki en az 20 yıla damgasını vura-
caktır.

Merkezi Hükümet 28 Haziran 2000 tarih ve 24093 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olduğu 601 sayılı Kanun Hükümünde Kararname ile 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanunun 7. Maddesinde değişiklik ve 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununa ek maddeler ilave etmiş ve bunu "Uzman Mühendis ve Uzman Mimar Belgesi Edinilmesine İlişkin Uygulama Yönetmeliği" ile de tamamladığını düşünerek uygulamaya koymuştur.

Yönetmeliğin 1. Maddesinde belirtilen; "Bu yönetmeliğin amacı, Mühendis ve Mimarların meslek alanlarındaki hizmet kalitesinin yükseltilmesi için Uzman Mühendis ve Uzman Mimar belgesi edinebilmelerine yönelik eğitim programları ile yapılacak sınavlarla ilgili usul ve esasların, sınav konularının, eğitim programlarına katılım ve sınav giriş ücretlerinin belirlenmesi, sınav komisyonlarının oluşum, çalışma yöntem ve usullerinin tespit ile Uzman Mühendis ve Uzman Mimar yanında çalışma şekli ve süresi, uzmanlık belgesi verilme süresi, yenilenmesi ve iptaline ilişkin hususlar ve mesleki deneyimi için aranacak koşulların düzenlenmesidir." amaç kısmı ile de içeriğini belirlemiştir.

Bu uygulamanın en can alıcı noktalarından bir tanesi KHK'nin yürürlüğe girdiği tarihte 12 yıl deneyimi olduğunu belgeleyen yada ispatlayan Mühendis ve Mimara Uzmanlık belgesinin ilgili Meslek Odasınca verilmesidir. Uygulamanın başlaması ile birlikte de 12 ve daha eski yıllarda mezun olan ve deneyimini!!! Bir şekilde kanıtlayanlara bu belge ilgili meslek odalarına verilmeye başlanmıştır, başlanması gerekmektedir çünkü; 595 sayılı KHK'nin geçici 4. Maddesi ile Meslek Odaları "SİZ VERMEZSENİZ BAKANLIK OLARAK BEN VERİRİM" şeklinde ikaz edilmişlerdir.

Uzmanlık kriterlerinin nasıl ve ne biçimde belirlendiği tartışma götürür uygulama ile birlikte de Meslek Odalarına yeni görevler de uygun görülmüştür!!!!!!

Örneğin; Sınav komisyonlarını oluşturma görevi Meslek Odalarının sorumluluğundadır ve sınav komisyonunu oluşturma ciddi bir görevdir. Fakat KHK'nin küçük bir ricası vardır, 7 kişilik komisyonun 3 üyesi ilgili Bakanlıklardan, 3 üyesi YÖK'ten; 1 üyesi de ilgili Meslek Odasından seçilecektir.

Örneğin; Uzmanlık belgesini sınav ile ya da sınavsız alacak olan ve kamu kurum ve kuruluşlarında çalışan tüm Mühendis ve Mimarlara, ilgili Meslek Odasına üye olmasa da, yükümlülüklerini yerine getirmese de Uzmanlık Belgesi verilmelidir.

Hayatımıza renk katan KHK'ler zincirini bir bütün olarak incelediğimizde amacının,

17 Ağustos 1999 Korfey Depremi sonrasında özellikle deprem sırasında yıkılan, can ve mal kaybına ve hatta daha öncesinde Erzurum, Ceyhan ve Dinar depremlerinde binaların yıkılmasına neden olan tasarım ve uygulamalarda bulunan, 12 seneden az deneyime sahip!!!!!! Mühendis ve Mimarları belirli bir disiplin altına almak, belirli bir eğitim sürecinden geçirmek olduğu hemen göze çarpmaktadır.

İnşaat Mühendislerinin tasarımlarında uymak zorunda oldukları ABYYHY 97'de belirtilen TAŞIMA GÜCÜ YÖNTEMİ'nin şu an UZMAN BELGESİ almış olan kişi ve kuruluşlarca doğru olarak!!!!!! kontrol edildiğini, mesleğinin bir başka meslektaşının yapmış olduğu tasarım ve hesapları imzalamak; belediyelerde iş takibi yapmaktan ibaret olduğunu sanan Mühendis ve Mimarların (istisnalar muhakkak hariç) belgelerini ibra edebilmeleri neticesinde de tasarım ve yapı denetimini yapacak kuruluşlarda görev almalarında hiçbir sakınca!!!!!! olmadığını bizlerin gözüne soka soka ispatlamaktadır.

Ayrıca doktorlarda 6 senelik eğitim sonucunda hemen sınava katılmaya hak kazanılan ve başarılı olunduğu takdirde elde edilen UZMANLIK payesinin, Mühendis ve Mimarlara gelindiğinde; 4 senelik eğitim sonrasında 5 sene de Uzman!! bir meslektaşının yanında çalışması, daha sonra bu çalışma döneminin (çalıştığı kuruluş ya da kişi ile iyi geçinmesi şart) belgelenmesi koşulu ile sınava girmeye hak kazanması ve kazandığı takdirde (en iyimser koşullarda 27 yaşında) UZMANLIK sıfatını kazanmasının uygun bir çözüm olacağını!!!! bizlere göstermektedir.

Son olarak ta, Devlet ya da bağımlı kurum eli ile ihale edilen tüm yapıların denetiminin yine kendisine yapılacağını, devlet çalışanı olan Mühendis ve Mimarların ilgili Meslek Odasına üye olma zorunluluğunun olmadığını (Serbest çalışanlara göre ayrıcalıklı olmaları gerektiğini) Devlet eli ile Meslek Odalarına bir kez daha dikte ettirildiğini ve bizi yönetenlerin Meslek Odalarını, Sivil Toplum Örgütlerini pek fazla işine karıştırmak istemediğini bizlere öğretmektedir. Yazının başında da belirtmiştim;

ŞEYTAN GERÇEKTEN AYRINTILARDA GİZLENİR..... □

MİMARLAR ODASI İSTANBUL BÜYÜKKENT ŞUBESİ

601 SAYILI KHK VE UYGULAMA YÖNETMELİĞİ'NE İLİŞKİN DEĞERLENDİRME RAPORU

10 Nisan 2000 tarih ve 24016 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükümünde Kararname ile "...yapıda can ve mal güvenliğini sağlamak..." gerekçesi ile özel şirketlere denetim yetkisi verilmişti ve denetimin bu şirketlerde çalışan "uzman mimar ve mühendisler" tarafından gerçekleştirilmesi öngörülmüyordu. Buna bağlı olarak "...ülke çapında depreme dayanıklı çağdaş bir yapılaşmanın sağlanması..." gerekçesiyle 28 Haziran 2000 tarih ve 24093 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 601 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun ile Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanununun Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükümünde Kararname ile eğitim sonrası süreçle ilişkin uzmanlık alanlarını içeren, Odalara yeni yükümlülükler getiren ancak yükümlülüklerle paralel yetki vermeyen ve yetki alanlarına müdahale eden kapsamıyla amacını ve yetkisini aşan düzenlemeler getirilmektedir.

595 sayılı KHK ile yapı denetimi alanına Odalara bir takım yükümlülükler getirilmekteydi. 601 sayılı KHK ise getirdiği düzenlemelerle Odaların yetki alanlarını gasp eden ve demokratik, hükümet dışı olma kimliğini yok eden örgütsel müdahaleleri de içermektedir. Kararnameler sürecinin meslek odalarına müdahaleyi hedefleyen anlamı giderek daha fazla açığa çıkmaktadır.

Ödümüz, 595 sayılı KHK ile ilgili rantçı politikalara bağlı olarak dayatılan "uzman mimar belgesi"ne karşı ilkesel bir tutum gösterememiş, çalışmalar giderek yönetmeliğin düzenlenmesine indirgenmiş; Bakanlık ise Ödümüz tarafından önerilen değişiklikleri dikkate dahi almamıştır. Yaşanan süreçte izlenen çalışma anlayışı ve politikalar sonucu "Mimar bu süreçte daha fazla yer almalıdır" söylemi öne çıkmış ve Ödümüz "Hükümet tarafından önerilen KHK'lerin meşrulaştırılması"na yardımcı olma konumunda kalmıştır. Bu nedenlerle 601 sayılı KHK değerlendirilirken gelişmelerden de yararlanarak kararnameler sürecinin yeniden değerlendirilmesi fırsatı vardır.

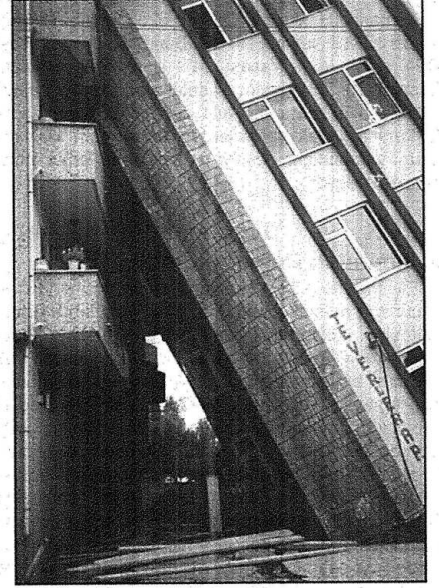
Siyasal iktidar "depren" gerekçesini arkasına alarak rantçı politikalar çerçevesinde kararnameler marifetiyle düzenlemelere devam ederken, yetkisini aşması ve yasalarla çelişkili olması nedenleriyle hukuk dışı, tarafların görüşlerini almaması ve meslek kuruluşlarını devre dışı bırakmasıyla antidemokratik, eğitimi ve standardı esas almadan uzmanlık alanlarıyla ilgili getirdiği düzenlemelerle bilimsel olmayan, mimar ve mühendisin çalışma, sosyal ve ekonomik koşullarını gözardı eden tavırla da emeğe saygısı olmayan politikalara devam etmektedir.

Giderek her alanda dışa bağımlılık artmakta, yabancı sermayenin dikte ettiği koşulları yerine getirmek için hızla düzenlemeler yapılmaktadır. Ekonominin rant eklenenden kurtarılacak üretim eklenene oturtulması, düzenlemelerin merkezi idarenin yetkilerinin artırılması yerine demokratik, bilimsel ve teknik gelişme yönünde yapılması tüm toplum kesimleri ile ortak talebimizdir ve bu talep, Oda örgütülüğü ve üye ilişkisiyle özellikle bugünlerde daha fazla gündeme getirilmelidir.

Meslek erbabının mimarlık mesleğini, ancak üretken ve demokratik bir ortamda gerçekleştirmesi mümkün olabilir. Aksi takdirde mimarın "danışman" kimliği söz konusudur ve yaratıcı-tarifi-toplumsal kimliği süreç içerisinde yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Mesleğin geliştirilmesi asli görevi olan Odalarımızın bugünkü en önemli görevi; Mesleki-toplumsal-bilimsel öngörünün üyelerle ve toplumla paylaşılması, buna paralel olarak genel söylemin güçlendirilmesidir.

Anayasa ve Yasalar Bakımından Değerlendirme

KHK, Odaların Anayasal güvenceye alınmış yetki ve hakları bakımından kabul edilemez. Anayasanın 135.

Maddesine göre "Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ve üst kuruluşları; belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerini düzeltmesi ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yaygı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleridir." Görüleceği gibi, meslek odalarının kuruluş ve çalışmalarını belirleme hakkı Anayasanın güvencesi altındadır.

28 Haziran 2000 günlü Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren 601 sayılı kararnamede, her şeyden önce, Anayasa'nın meslek odalarına verdiği yetkileri açık bir müdahale söz konusudur. Kararname, uzmanlık alanlarına ilişkin düzenlemeler gibi direkt meslek odalarının yetki alanlarına giren konulara müdahale ederek, bu alanları yürütmenin kontrolü altına almakta; meslek odaları kendi alanlarını, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın hazırladığı ve yürüteceği bir yönetmelikle düzenlemek zorunda bırakılmaktadır.

Merkezi idarenin yetkisini aşan ve Odaların 135 sayılı Anayasa ve 6235 sayılı Yasa ile güvence altına alınmış yetkilerine müdahale eden KHK ile getirilen düzenlemeler kabul edilemez.

KHK ile merkezi idare Anayasal dayanağı olmayan bir yetkiyi kullanarak hukuku ihlal etmektedir. Oysa Anayasanın 6.maddesine göre "... Hiç bir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamaz." 6235 Sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu ile Odalara verilmiş olan "Uzmanlık ayrımı belirleme" yetkisi KHK ile merkezi idare tarafından kullanılarak ve yetkisini aşan bir düzenleme getirilmektedir. Konu bu yönüyle açık bir hukuksuzluk taşımaktadır.

601 sayılı KHK, Bakanlar Kurulu'nun deprem ile ilgili KHK çıkarma yetkisine dayanarak çıkarılmış, bu nedenle de madde 1 ile 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun'un 7.maddesinde yapılan değişikliğin ikinci paragrafında "... ülke çapında depreme dayanıklı çağdaş bir yapılaşmanın sağlanmasını teminen..." ifadesi kullanılmak durumunda kalmıştır. Bu durumda, kararnamenin kapsamının depreme dayanıklı yapılaşmanın sağlanması ile ilgili mesleklerin gene aynı konuyla ilgili uzmanlık gerektiren alanlarını düzenlemenin sınırlarını aşmaması gerekir.

Oysa 6235 sayılı TMMOB Kanunu'na eklenen Ek 5.maddede yapılan değişiklikle "Mühendis ve mimarlara meslek alanlarına giren konularda hizmet kalitesini yükseltmek amacıyla belirli bir deneyim ve meslek içi eğitimden sonra ilgili Meslek Odası'na uzman mühendis veya uzman mimar belgesi verilir" denerek, konu TMMOB'ye bağlı tüm odaları ve bu odaların depreme karşı dayanıklı yapılaşma ile hiçbir ilgisi olmayan tüm uzmanlık alanlarını kapsamaktadır. Burada açıkça görüldüğü gibi, Bakanlar Kurulu, 601 sayılı KHK ile depreme ile ilgili yasal düzenlemeleri yapmak üzere aldığı yetkiyi aşmaktadır. Bu yönüyle de açık bir hukuksuzluk söz konusudur.

KHK Anayasasının yanısıra, 3458 sayılı Mühendislik ve Mimarlık Hakkında Kanun, 6235 sayılı TMMOB Yasası, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasası, 3194 sayılı İmar Yasası ve ilgili diğer yasalarla çalışmaktadır. Bir kısım yasalar yetkisiz bir şekilde aşılrken aynı zamanda yasal düzlemde ve uygulamada karşılaşılabilecek çelişiklerden dolayı tam bir kaos ortamı yaratılmıştır. KHK'yi bu haliyle de kabul etmek mümkün değildir.

KHK ve Uygulama Yönetmeliği Bakımından Değerlendirme

Ek madde -5'de, kararnamenin mühendis ve mimarların meslek alanlarına giren konularda hizmet kalitesini yükseltmek amacıyla çıkarıldığı ifade edilmektedir. Ancak, mesleğin hizmet kalitesinin yükseltilmesi amacıyla yönelik girişimin ilk adımının öncelikle eğitimin kalitesinin yükseltilmesinden geçtiği, ülkemizdeki mühendislik ve mimarlık eğitiminin ciddi biçimde sorgulanmasının ve yeniden düzenlenmesinin dayatan bir zorunluluk haline geldiği ve bunlar yapılmadığı sürece, alınacak diğer önlemlerin sorunu çözmekte yetersiz kalacağı bu kadar açıkken, bugüne kadar bu konuda hiçbir adım atılmamış olması, yönetimlerin hizmet kalitesinin artırılması konusundaki söylemlerine gölge düşürmektedir.

Anadolu'nun birçok bölgesinde alt yapısız olarak açılan yüksek okul ve üniversitelerden yeterli bir eğitim göremeden mezun olan binlerce mühendis ve mimarın eğitimin mezuniyet sonrasında erteleyen ve bu koşullar devam ettiği sürece yerine getirilmesi olanaksız görülen tüm sorumluluğu da, sorumluluğa bağlı olarak yetki verilmeyen meslek odalarına yükleyen bir anlayışın, meslekteki kaliteyi bu kendi içinde dahi tutarsız ve çelişkili kararnameyle çözmesi mümkün değildir.

Mesleğin kalitesini yükseltmenin ilk ve vazgeçilmez adımı, eğitimin kalitesini, eğitim süreci içindeki staj sorununu da bir ciddiyete kavuşturarak,

yükseltmekten ve mezuniyet sonrası da, mezunlara birikimlerini ve yetkinliklerini geliştirebilecekleri iş ortamları yaratılmaktan geçmektedir. Uzmanlıkla ilgili bir düzenleme ancak bu bütünsellik içinde ele alınıp değerlendirilebilecek bir konudur.

KHK ile kamu kurum ve kuruluşları ile kamu iktisadi teşebbüslerinde asli ve sürekli görevlerinde çalışan mühendis ve mimarlar için Odalara üyelik şartı aranmamaktadır. (Yönetmelik 5-a) Kararname bu haliyle 12 Eylül hukuku anlayışını aynen devam ettirmektedir. Yaklaşık olarak kamuda çalışan % 34'e varan mimar-mühendis kitlesinin Odaya üye olmadıklarında sicillerinin tutulması, dosyalarının oluşturulması ve işlemlerin sağlıklı olarak yürütülmesi fiilen mümkün değildir. Ayrıca, gerçeğe aykırı beyanda bulunulması halinde, Odalar meslektaşlarını yönetmelik gereği Oda Onur Kuruluna vermekle yükümlü nasıl kılınabilir?

Mesleki alanla ilgili Anayasal yetki ve sorumlulukların yerine getirilmesi ancak üye-oda ilişkisinin sağlıklı kurulması ile mümkündür. Aksi takdirde Odalar planlanış sürecin(!) yetkisiz ortağı ve sürecin meşrulaştırılmasının bir aracı olurlar.

Henüz uzmanlık alanları ve bu alanlarla ilgili yeterli ve gerekli meslek içi eğitim programları gündeme gelmemişken, yönetmeliğin meslek odalarının düzenlemeye yükümlü kıldıkları meslek içi eğitim programlarının sürelerinin 2-8 hafta ile sınırlandırılması ve Odaların görüş dahi alınmadan eğitim programı konularının belirlenmesi mümkün değildir.

KHK ile sınav şartı ve buna bağlı olarak sınav komisyonu önerilmektedir. Yönetmeliğe göre, uzmanlık sınavları yazılı ya da test olarak yapılacaktır. Mimarlık ve mühendislik gibi uygulamalı meslek dallarında, mezuniyet için bile sınavın değil bitirme projelerinin esas unsur olduğu düşünüldüğünde, uzmanlık için sınavın ne derece zorunlu olduğu, hele bilgi ve birikimi ölçmede test gibi bir sınav sisteminin ne kadar geçerli olacağı sorgulanmalıdır?

Sınav koşulunun doğru olmamasının yanısıra sınavı yapacak olan sınav komisyonunun oluşumu ve çalışma şekli de sakınca taşımaktadır. Yönetmeliğe (Y.13) göre; sınav komisyonu, ilgili Meslek Odası tarafından 7 asil, 7 yedek üyeden oluşturulur. 3 asil, 3 yedek ilgili bakanlıklardan, 3 asil, 3 yedek Yüksek Öğretim Kurulundan, 1 asil, 1 yedek ilgili Meslek Odasından seçilir. Yönetmeliğe göre;

"Komisyon Oda tarafından oluşturulur" denmesine rağmen komisyonda Oda 1/7 oranında temsil edilmektedir. Bu haliyle komisyon, Anayasaca "....meslek alanını düzenleme...." konusunda yetkili ve sorumlu olan Odaların temsil edilmesinden ziyade bürokratların temsiliyetle oluşmaktadır.

- Komisyon üyelerinin seçimi şekli belli değildir. Oda listelerden mi seçim yapacaktır veya seçim nasıl olacaktır belli değildir.

- Üye dosyasının hazırlanması, komisyon duyurularının yapılması vb. yükümlülükler Odaya verilmesine rağmen konunun esasına ilişkin yetki verilmemektedir.

Ayrıca, 601 sayılı KHK 28 Haziran 2000 tarihinde 24093 sayılı Resmi Gazetinin mükerer sayısında yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmelik de yayımlandığı tarihte yürürlüğe girecektir. Yönetmelikte, ilgili meslek odalarına kendi yönetmeliklerini uyarlamak için de bir süre verilmemektedir.

KHK ve Uygulama Yönetmeliği ile getirilen yeni sistem odaların örgütsel yapılandırması bakımından önemli değişiklikler getirmektedir. Bu durumda, TMMOB ve ilgili meslek odaları gerek yasal, gerek örgütsel düzenlemeleri yeniden yapabilmek için zamana gereksinim vardır. Oysa KHK geçiş süreci için bir zaman verilmemektedir.

ÖNERİLERİMİZ

KHK'ler süreci ve son olarak 601 sayılı KHK Odalar açısından ciddi değişiklikleri gündeme getirmektedir. Süreç içerisinde odalar "mesleki ve demokratik kimlikleri"nin yitirilmesi tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Bu nedenlerle, mesleki-demokratik çalışmanın geniş kapsamlı ve hızlı bir şekilde meslektaş ve toplum dayanışması içerisinde yaşama geçirilmesi zorunlu hale gelmiştir. Gelişmeleri dikkate alarak aşağıdaki önerilerimiz doğrultusunda çalışmaların yapılmasını öneriyoruz;

- 1- KHK ve Yönetmeliğin iptali için hukuki girişimlerde bulunulması,
- 2- 595 sayılı KHK ile başlatılan "uzmanlık belgesi" verme kararını, gelişmeleri, bakanlığın yaklaşımı ve Odalara karşı dışlayıcı tutumunu da dikkate alarak yeniden değerlendirmek,
- 3- Gelişmelerle ilgili etkinlikler yapılarak üye ve toplumun bilgilendirilmesi,
- 4- Söz konusu kanun, KHK'lerle Oda yapılarını da içine alan düzenleme ve gelişmelerle birlikte sürecin genel bir değerlendirilmesinin yapılması, ilkesel kararların örgütsel davranışla desteklenmesi yönünde çalışmalar yapılması ve bu anlamda Oda politikalarının güçlendirilmesi,
- 5- İmar hukuku konusundaki tartışmaların bütünlük içinde ele alınmasını sağlamak, konuyla ilgili bilgi ve belgeleri biraraya getirmek ve sonuçta Oda politikalarının oluşmasına yardımcı olacak kuramsal girdilerin elde edilebilmesi ve bu alandaki çalışmalara esas teşkil etmesi gerekir. □

hükümetin politikalarını protesto eden tarım kesimi Tekirdağ'dan ses verdi

Ozan DEMİRCAN-Ziraat Mühendisi

29 Haziran Perşembe günü Türkiye'nin gündemine Anadolu Çiftçisi oturdu. Türkiye Ziraat Odaları Birliği'nin Tekirdağ Cengiz Topel Meydanı'nda gerçekleştirdiği mitinge yaklaşık 50 ilden T.Z.O.B. üyesi çiftçiler, Trakya Köylü Kurultayı, Ziraat Mühendisleri Odası, Tek Gıda-İş, Tarım Gıda-Sen, Önder Çiftçi Dayanışma Dernekleri, Petrol-İş, Çorlu Deri-İş katıldılar. Mitingin konusu hububat taban fiyatları idi.

200 gr.lık bir ekmeğin 100 bin lira olduğu şu ortamda 1 kg. buğdayın 80 bin liraya ancak alıcı bulabilmesi çiftçiyi çileden çıkarmıştı. Bu çileden çıkışı örgütlemekte gösterdiği başarıyı perspektif sunmakta gösteremeyen T.Z.O.B. Tekirdağ'a 20 bin gibi önemli denebilecek sayıda çiftçiyi yığdı.

Çiftçilerle miting sırasında yaptığımız sohbetlerden edindiğimiz izlenim; kürsüyü kullananların, hitap ettikleri kitlenin daha gerisinde olduğuydı...

Öncelikle çiftçiler,

herkesin denendiğinin ve artık onlarda umut kalmadığının farkında; hükümeti sürekli istifa çağırmıyor, devletin "milletin efendisi"nin kim olduğunu unuttuğunu haykırıyor, DYP Tekirdağ milletvekili "yuh"luyor...

Kürsüden yapılan konuşmalar coşku olmasına, Cotarelli'ye, IMF'ye ve Hükümet'e göndermeler yapmasına rağmen oldukça geri bir yerde duruyordu: Eğer hükümet tarım politikalarında biraz iyileşmeye giderse ve taban fiyatları biraz yukarı çekerse "Türk Çiftçisi"nin arkalarında olacağı vurgulandı.

Mitinge destek için gelen -düzene karşı en ilkeli tepkileri örgütlediği için bakanlık tarafından "bir avuç teknisyen" olarak nitelendirilen- Tarım Gıda-Sen, Petrol-İş, Deri-İş temsilcilerine söz hakkı verilmemesi, alanda bildiril dağıtılanların kürsüden polise hedef gösterilmesine sert bir şekilde uyanılması aynı geri anlayışın pratikleriydi.

Herşeye rağmen anadolu çiftçisinin pankart ve dövizlerindeki sloganlar -alana pek hakim olamasa da- heyecan vericiydi:

- İşçi Köylü Elele Özgür Günlere!
- Hayvancılık Bitti, Tarımda bitti, Sizde Biteceksiniz!
- Hak Verilmez Alınır!
- Sadaka Değil Hakkımızı İstiyoruz!
- Ecevit, Trakya Senden Hesap Soracak!
- Kamu Malı Zaten Bizim; 65 milyon Ortaklı İGSAŞ'ı Sattırmayacağız!
- Kamu Malını Tekellere Peşkeş Çekenler Size Soruyoruz; Satacak KİT Kalmayınca Ne Yapacaksınız!
- Gübre Fabrikalarının Özelleştirilmesi Tarıma Darbedir!
- Holdinglere Yedirdiniz Çiftçiyi Öldürdünüz!
- IMF Dünya Bankası vesaire; Çözüm Bilgili, Örgütlü Çiftçi!

Anadolu çiftçisine alternatif sunanların sadece Tekirdağ'daki kürsüyü kullananlar olmadığını dosta düşmana göstermenin zamanı geldi de geçiyor. □

Uzman mühendislik uygulaması durdurulabilir, durdurulmalıdır Uzman mühendisliğe hayır

Burak SÜALP -Bilgisayar Mühendisi

17 Ağustos Depremi'ni izleyen aylarda, Türkiye'de, mühendislerin, mimarların ve TMMOB'nin gündemine birbiriyle ilintili iki başlık girdi: Yapı denetiminin özelleştirilmesi ve uzman mühendislik.

Yürürlüğe konan kararnamelerde, bu iki uygulama beraber ele alınıyor; birbirlerinin tamamlayıcısı durumundalar. İki başlığı birbirinden ayırmakla yapabileceğim olası hataları göze alarak "uzman mühendislik-mimarlık" konusunu irdelemeye çalışacağım.

"Uzmanlık" başlığına geçmeden önce, yapı denetimine dair bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. Kararnamede ele alındığı ve bugün TMMOB camiasında tartışıldığı şekli ile yapılaşma sadece "denetim" başlığıyla tartışılıyor. Oysa tartışmanın zeminini bir başka noktaya çekmek gerekiyor. Denetimin işlevi, planlamanın olduğu yerde kendisini gösterir. Planlamanın olmadığı, kâr amacına dayalı rastgele bir yapılaşmanın olduğu yerde, yaptırımları ne düzeyde olursa olsun, denetim çok fazla işleve sahip olmayacaktır.

Aslına bakarsanız, "uzmanlık" tartışması uzunca bir süredir TMMOB içinde -farklı isimlerle de olsa; yetkin, sertifikalı mühendislik vb.- tartışılmakta idi. 17 Ağustos Depremi'nin ardından ortaya çıkan yıkım ve kargaşayı iyi değerlendiren sermaye sınıfı, uzmanlık konusunda mühendis ve mimarları, tabiri caizse "ters köşeye yatırdı".

Depremden sonra çıkartılan 595 ve 601 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameler (KHK) ve 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'nda yapılan değişikliklerle "uzmanlık" uygulamaya sokuldu.

Kararnameler ne diyor?

595 sayılı KHK'nin 4. Maddesi'yle uzmanlık konusu şöyle gündeme getiriliyor: "Uzman mühendislik ve mimarlıkla ilgili kanuni düzenleme yapılmaya kadar mesleğinde fiilen çalıştığını belgelemek kaydıyla, 12 yıl ve daha fazla deneyimi bulunan mühendis ve mimarlar, ilgili meslek odalarına başvuru tarihinden itibaren bir ay içerisinde uzman mühendis veya uzman mimar belgesi verilir. İlgili meslek odalarınca bu süre içerisinde uzman mühendislik veya mimarlık belgesi sonuçlandırılmadığı takdirde bu belge bir defaya mahsus olmak üzere bakanlıkça (Bayındırlık Bakanlığı) verilebilir."

601 sayılı KHK'nin 1. Maddesi ise şöyle: "Mühendis ve mimarların uzmanlık gerektiren mühendislik ve mimarlık hizmetleri için 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu'nda belirtilen uzman mühendis veya uzman mimar belgesine sahip olmaları gereklidir. Kurumlar, kuruluşlar, gerçek ve tüzel kişiler; yapacakları veya yaptıracakları mühendislik ve mimarlık hizmetlerinin önemi ve özelliğine göre ülke çapında depreme dayanıklı çağdaş bir yapılaşmanın sağlanmasını teminen uzman mühendis veya uzman mimar çalıştırabilirler veya çalıştırılmasını isteyebilirler."

Kararnamelerin el çabukluğuyla, "yangından mal kaçırıcısına" çıkartıldığı açıktır. Kararnamelerin hazırlandığı süreçte TMMOB yok sayılmış, örgütün fikirleri ciddiye alınmamış, kararnameler tek taraflı çıkartılmıştır. TMMOB'dan gelecek olası direnci de göz önüne alan Bakanlık, ilgili meslek odası belgeleri vermediği takdirde, kendisinin vereceğini belirtmiştir.

Dikkat çeken bir nokta da, uzmanlığın tek kriterinin yıl hesabı olmasıdır. Bakanlık için, meslekteki 12 yıl, "uzman" olmak için yeterlidir.

601 sayılı KHK'ya göre uzmanlığın işlevi "ülke çapında depreme dayanıklı çağdaş bir yapılaşmanın sağlanmasını temin"dir. Bu iş bu kadar "basittir".

Yeni mezunlara...

601 sayılı KHK'nin, 6235 sayılı TMMOB Kanunu'na eklediği maddelerden birisi şöyledir: "Uzman mühendis veya uzman mimar olabilmek için; ... c) İlgili meslek alanlarında, uzman mühendisler veya uzman mimarlar denetiminde en az 5 yıl meslek deneyimi edinmek ve bunu belgelemek, d) İlgili meslek odalarınca düzenlenen belge edinmeye yöne-

lik meslek içi eğitim programına katılmış olmak, e) Uzman mühendis veya uzman mimar sınavında başarılı olmak."

5 Sene kölelik...

Üniversitenizden, kendi disiplininizdeki yüzlerce, binlerce arkadaşınızla beraber mezun olacaksınız. "Uzman" bir mühendis ya da mimarın yanında 5 sene bilfiil çalışacaksınız. Ardından meslek odanızın hazırladığı kurslara devam edip, ilgili sınava gireceksiniz. Bu "triathlonu" başarıyla tamamlarsanız, siz de "uzman" bir mühendis/mimar olacaksınız.

Yeni mezun bir mühendis/mimar için, 5 sene boyunca bir uzman mühendis/mimar'ın denetiminde çalışma zorunluluğu, ortaçağ mantalitesi ile yoğrulmuş bir kölelik uygulamasından başka nedir? Ülkemizde emekçiler için örgütlenme ve hak arama olanakları zaten fazlasıyla kısıtlıdır. Yeni mezun mühendis/mimar için o beş sene "bir şekilde" doldu-

rulmalıdır. Bu şartlar altında, ne insani çalışma-yaşam koşulları, ne de başka bir talepte bulunamazsınız. Beş senelik süre, şirketin elinde mühendis/mimara karşı bir silaha, tehdit aracına dönüşecektir.

Bu kararnameler çıkana kadar, Türkiye'de mühendislik veya mimarlık eğitimi almış, diploma sahibi herkes mühendislik/mimarlık yapma hakkına sahipti. Oysa yeni düzenleme ile birlikte, mühendis/mimarlar arasındaki eşitsizliklere bir yenisi daha ekleniyor. Bu uygulama ile beraber, mühendis ve mimarların sayıca az bir kısmı, uzmanlık payesine ererken, çoğunluğu ise bir barajın daha arkasına itilmektedir.

Meslek içi eğitim

İlk aşamayı geçen mühendis/mimarların geleceği aşama, ilgili meslek odasının hazırlayacağı "meslek içi eğitim programı"dır.

Açıksa, TMMOB içinde tartışılması gereken başlıklardan birisi de meslek içi eğitim başlığıdır. TMMOB, aynı zamanda bir eğitim kurumu olmalı mıdır, üniversitelerin bir kısım yükünü almalı mıdır, üyeler arası mesleki eşitsizlikleri gidermenin yöntemi TMMOB'un bir eğitim kurumuna dönüşmesi midir? TMMOB'a dönüp baktığımızda bu soruların cevapları muğlaktır.

Ancak, Türkiye'de sermaye sınıfının tavrı -"belgeyi sen vermezsen ben veririm" tavrında olduğu gibi- gayet nettir. Uzmanlık için gerekli eğitimi, meslek odalarının üzerine yıkmıştır. Eğitimin nasıl olacağını, içeriğini, süresinin bir önemi yoktur. Zaten TMMOB bu kadar siyasetle uğraşacağına, "üyelerinin eksikliklerini gidermekle" uğraşmalıdır.

Burada TMMOB'a biçilen misyon, üyeleri arasında, kapitalizm koşullarından kaynaklı eşitsizlikleri gidermektir. TMMOB böyle bir tanımlı reddetmelidir.

Sınav, yine sınav...

"Triatlonun" üçüncü aşamasına ulaşan "yarışmacılar", hayatlarında pek de yabancı olmadıkları bir eleme yöntemiyle karşılaşacaklar: Sınav.

Kapitalizm, planlı üretim yapamaz. Bu kapitalizmin mantığına içkindir. Kapitalizm üretir, gerektiğinde fazlasını eler. Bu ayakta kalma için de böyledir, mühendis için de.

Kapitalizm koşulları altında her eğitimin son aşaması sınavdır. Sınavsız bir eğitim sistemi olası değildir. Siz 5 sene bir "uzmanın" yanında kölelik yapacaksınız, sonra odanızın eğitim programına katılacaksınız, sonra da sınavsız belge isteyeceksiniz. Yok öyle yağma. Bir kere de meslek odanız bakacak; uzman olabilmis misiniz, olamamış mısınız?

Türkiye'de sermaye sınıfı, dostlar alışverişte görsün diye iş yapmaya fazlasıyla alışkındır. Avrupalı olacağız diye hukuk sisteminin tozu alınır, eğitim sistemi revize edilir, bir kısım mühendis ve mimar uzman kılınır. Uzman mühendis/mimarlıktan sermaye sınıfının birkaç beklentisi vardır. Bunların ilki, AB yolunda daha Avrupalı gözükme. İkincisi, sermaye sınıfının ucuz işgücü ihtiyacıdır. Bir diğeri, deprem sonrasında ileriye dönük olarak "çözüm üretiyoruz" imajını çizmektir. Başlıcaları bunlardır.

"Çözüm üretiyoruz" deyince... Bugün sermaye sınıfı çözüm üretmekten acizdir. Onlar günü kurtarmaya bakıyorlar. Bizim de kendi kurtuluşumuza bakmamız, uzman mühendislik gibi bir dayatmaya karşı durmamız hiç de zor değildir. Çözüm, niyette yattığıdır. □

F TİPİ (HÜCRE) CEZAEVLERİ

Mukaddes ŞAMİLOĞLU-Gıda Mühendisi

Yıllardır bu coğrafyada hak ihlalleri yaşıyor, yaşıyor... Her alanda yaşatılan ihlallerin önemli bir alanı da cezaevleridir. Bugüne kadar devlet, cezaevleri konusundaki politikasını "tutuklu hükümlü hakları" çerçevesinde oluşturmadığının yanısıra asgari insani koşulları dahi öngörmeyen, son Burdur, Ulucanlar örneğinde de yaşandığı gibi insanlık dışı uygulamasıyla her türlü saldırıya açık alanlar haline getiren, iyileşmeler yerine intikamcı politikalarıyla yaşam hakkını ortadan kaldıran bir tutum içindedir. Bu tabloyla devletin sicili bozuktur.

Geçmişte Sağmalcılar, Eskişehir tabutlukları, dün Kartal Soğanlık'ta, bugün yaygın biçimde tekrarlanmak istenen F tipi (hücre) cezaevleri sonucu çoğu kez kanla biten uygulamalar içinde en sinsi, en uzun bir yok etme yöntemidir.

Hücre nedir? Hücre bir izolasyon ve tecrit uygulamasıdır. Hücre bir psiko-terör odağıdır. Yok etme konseptidir. Hücre sadece mahkumun tüm sosyal iletişimini koparan bir uygulama değil aynı zamanda insanın duymu ve algılamaya yetisini ortadan kaldıran, ruhsal, psikolojik işkenceyi süreklileştiren bir uygulamadır.

Hücre, kendisine yabancılaştırılan, yalnızlaştırılmış mahkumu fiziki koşullar ile ortadan kaldırılma biçimidir.

Dünyadaki uygulamalara baktığımızda CIA tarafından geliştirilen ve güvenlik örgütleri ile birlikte "devlet

güvencesi" altında projelendirilen hücreler, 1970 yıllarında Dr. Schein'in çalışmalarına sunulmuştur. Dr. Schein'in laboratuvarlarında yaptığı labirent deneylerinde kullandığı deneklerden fareler ölüyor, tavşanlar doğurganlıklarını kaybediyor, ücretli insan denekleri de dayanamayıp kaçıyorlar. Bunun üzerine mahkumlar denek olarak kullanılıyor. Sonuçta Dr. Schein'in büyük bir başarı kazandığı düşünülüyor.

Hücreler Almanya'da RAF militanlarına, ASD'de BIA, İngiltere'de ise IRA militanlarına ve dünyanın birçok yerinde muhaliflere uygulandı. 1976'da Ulrike Maynoff, Andreas Bader ve 2 kişi daha toplam 4 kişinin hücrelerde ölü bulunması üzerine 15 bin kişi Almanya sokaklarında yürüdü. Kurulan soruşturma komisyonunca 4 tutuklunun kendilerini asmadıkları, öldürüldükleri kanıtlanıyor. Bunun üzerine Avrupa'da uygulama bir süre için kaldırılıyor.

Ülkemizde de cezaevleri üzerinde başlatılan bu çalışmaların kısa sürede tamamlanacağı yetkililerce açıklanmaktadır. Biz biliyoruz ki cezaevlerinde yapılması gereken reform, mahkumun iradesi ve sınıf iradesi olmadan gerçekleşemez.

İşte bu nedenle insanlık dışı olan hücreler bir işkencedir, bir insanlık suçudur. Kendisine devrimci, demokrat, yurtsever sıfatını her mühendis-mimar bu uygulamaya izin vermeli, sesini haykırmalıdır.

İnsanlık onuru işkenceyi yenecek! □

F Tipi cezaevi ve mimarlar

Mehmet YAZICI - Mimar

Suçlu insanlar ceza olarak önceleri öldürülüyor. Daha sonra tutuklandılar, cezaevlerine konuldular, ama sonunda yine öldürülüyor. Sonları tarihsel koşullara paralel bir "hukuk" sistemi içinde tutuklandılar. Ne var ki hep "suç ve ceza" bir aradaydı ve ceza olarak cezaevine konan kişinin "suç"u "yokedilerek" cezalandırılmıyordu. Böylece insanlar -sonuçta- hep öldürülerek yok edildiler, cezalandırmak adına. Bu surette ibret-i alem olarak suç, -cezasıyla birlikte- yerinde "yokedildi".

Günümüzde artık "çağdaş hukuk" var ve suçlunun buna uygun bir şekilde cezalandırıldığı söyleniyor. Bunun bir ürünü olarak; gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar örnek gösterilerek cezaevi tasarlanıyor.

İŞVEREN (devlet), bir mimarlık şirketine cezaevi projesi verirken gelebilecek eleştirileri soruşturmak üzere gelişmiş ülkelerden örneklerin ihmal edilmemesini öngörüyor. Ve kişi başına ortalama 6-7 m² brüt kapalı alanı olan bir bina yapılıyor. Bu yeni "ev"lere de "F TİPİ CEZAEVİ" adını veriyor, devlet.

Salt teknik açısından bakıldığında barınmaya ihtiyacı olan bir insan için gerekli brüt ortalama alan 25 m²'dir. Cezaevindeki bir insan ile dışındaki arasında ihtiyaç açısından bir fark yoktur. Hukuksal tanım olarak cezaevi, "insanların ceza süresince dış dünyada gezme/yaşama hakkının ellerinden alınması" ise bir tutuklu/hükümlünün teknik minimum ihtiyaçlarının karşılanması gerekmektedir.

Bir binanın projesi yapılmadan önce proje mükellifi MİMAR, -İŞVEREN kim olursa olsun- önce bu binada kimlerin yaşayacağını sorar. Yaşalacak insanların sosyal, ekonomik ve kültürel düzeylerini ve ihtiyaçlarını öğrenir. Ve tüm bu verilerin ışığında proje tasarlanır. Çünkü İNSANA GÖRE MEKAN DÜZENLENİR. Bu, bilimsel bir kuraldır.

Cezanın gerekçesi suç'un ne olduğunu anlatmak ve yinelenmesini önlemektir. Bu da sosyal bir programı ve çalışmayı gerektirir. İnsan da bir sosyal varlık olduğuna göre, -mekan cezaevi olsa bile- insana sosyal bir ortam sağlanmalıdır. Böylece tutuklu/hükümlü, -dış dünya ortamı sağlanarak- dış dünyaya hazırlanmalı, mekansal rehabilitasyon ile suç alanları daraltılmalı, yokedilmelidir.

Mimar olarak tek kişilik fiziksel ihtiyaçları içeren konut planlaması (stüdyo tipi konut) da vardır. Ne var ki bir (veya 2-3) insanı bu mekanda uzun süre zorla kapalı tuttuğunuzda artık burası HÜCRE CEZAEVİ'dir. A, B, C, yada alfabenin herhangi bir harfinin cezaevi, ne farkedir? Ortaçağ cezaevi mantığıyla insanlar suç işlediğine mi, yaşadığına mı pişman edilmeli?

F Tipi Cezaevleri "hizmete" sokulmadan, uluslararası "ÖNCE İNSAN" ilkesi işletilerek cezaevlerinde kolektif yaşam önündeki engeller ortadan kaldırılmalıdır. F tipi cezaevi yöntemiyle tutuklu/hükümlüler toplumdan yalıtılmak ve asosyal/antisosyal birer varlık haline getirilmek istenmektedir, ki bu çok tehlikeli ve vahim sonuçlar doğurur.

Ayrıca yargının politik en üst konumu olan Adalet Bakanlığı'nın, böylesi bir projeyi yargıdan mal kaçırmasına kamuoyundan gizleyerek ve ilgili yetkin kurumların (üniversiteler, Mimarlar Odası, Baro,...) görüşüne başvurmadan uygulamaya sokması ve inşaat bitiminde kamuoyu oluşturmak üzere cezaevlerine gezi düzenlemesi düşündürücü ve ibret vericidir. □

Kamuoyuna Açık Mektup ÖLÜM HÜCRELERİNE KARŞI ÇIKALIM

Devletin 1996 yılında, emekçilerin sırtından milyarlarca liralı harcayarak ihalelerle inşasına başlattığı ve Haziran 2000'de tamamlanacağı herkes tarafından bilinen, yetkililerce açıklanan **F (hücre) tipi cezaevleri siyasi tutsaklara dayatılmaktadır.**

Tutuklu ve hükümlülerin en fazla 8 m²'lik bir alanda; tekdüzeliğin hakim olduğu dört duvar arasında, 24 saat gözleendiği, yabancılaşmanın ve yalnızlaştırmanın en yüksek boyutta olduğu, izolasyon koşulları bir tecrittir, işkencedir, insanlık suçudur!

Hücrelerde yaşam yok, ölüm var...

*Hücreye karşı çıkmak,
yaşamı ve insanlığı savunmaktır!*

Biz aşağıda imzası bulunan kişi ve kurumlar olarak, kendisine insanın diyen herkesi bu insanlık dışı uygulamaya sesini yükselterek karşı çıkmaya çağırıyoruz.

YAYUZ ÖNEN (TMMOB BAŞKANI),
CELAL BEŞİKTEPE (TMMOB 2. BAŞKANI),
İSMAIL KÜÇÜK (TMMOB SAYMANI),
ETHEM TORUNOĞLU (TMMOB YK ÜYESİ),
ŞANVER İSMİLOĞLU (TMMOB YK ÜYESİ),
NACİ TEMELTAŞ (TMMOB YK ÜYESİ),
YUSUF BULDU (TMMOB YK ÜYESİ),
KAYA GÜVENÇ (TMMOB YK ÜYESİ),
İHSAN KARABABA (TMMOB YK ÜYESİ),
CEMALETTİN KÜÇÜK (TMMOB YK ÜYESİ),
BETÜL UYAR (TMMOB YK ÜYESİ),
TEZCAN E. ABAY (ÇMO SEK.),
ALİ YİĞİT (EMO BŞK.),
RECEP HELVACI (GIDA MO YK ÜYESİ),
HÜSEYİN ÜLKÜ (HKMO BŞK.),
ŞEVKET CORBACIOĞLU (İMO YK ÜYESİ),
İSMET CENGİZ (İMO 2. BŞK.),
MÜRŞİT PEKİN (KMO BŞK.),
MEHMET SOĞANCI (MAK MO BŞK.),
ZİYA KAYIR (META MO. BŞK.),
ÇETİN GÜL (METEO. MO BŞK.),
OKTAY EKİNCİ (MO BŞK.),
SALİH SÖNMEZİŞİK (OMO BŞK.),
SEMİH KUTAPCI (ŞPO BŞK.),
GÜROL ERGİN (ZMO BŞK.),
ZUHAL YAZICI (KMO),
FİKET PARABİYİK (MAK MO),
ZAFER ANADOLU (MAK MO),
BİROL ÖZDEMİR (MAK MO),
SOYDAN KENŞ (META MO),
ARMAÇAN ÖZTUKSAVUL (MAK MO),
SAVAŞ SARI (MAK MO),
BURAK YALÇIN SUAL (EMO),
ALİ ŞENİŞİK (ÇMO),
AYFER EĞİLMEZ (KMO),
ERKAN ARSLAN (KMO),
HATİCE AKALIN (KMO),

İLKER ERTEM (MADEN MO),
NECİMİ ERGİN (MADEN MO),
ZAHİDE OĞUZ (MADEN MO),
FARUZ ŞANLI (METEO MO),
İRFAN KAPTI (META MO),
RAHİM N. ÇELİK (HKMO),
İLAKAN AKALIN (MAK MO),
BATTAL KILIÇ (MAK MO),
YALIN ÇEKİR (EMO),
HALDUN KILIÇ (EMO),
ÜMIT ÜLGEN (MAK MO),
HALE OYMAK (KMO),
AHMET ERKAN GÜÇİS (EMO),
MÜNİR AYDIN (MAK MO),
İLYAS ÖZBEK (HTMO),
MUKADDES ŞAMİLOĞLU (GIDA MO),
ERCAN BAYRAK (İEO MO),
MURAT GÖKDEMİR (İMO),
AYDIN YÜCEL (HKMO),
HÜSEYİN ORMAN (EMO),
İSMET ÖZTUNALI (TMMOB),
SÜMMANİ CAN (OMO),
MEHMET GÖÇEBE (OMO),
MUSTAFA ERHAN (MAK MO),
AHMET DÖRTDEMİR (MAK MO),
YUSUF TEK (MAK MO),
MUSTAFA ASAR (MAK MO),
ÜZEYİR ULUDAĞ (MAK MO),
BAHATTİN ŞAHİN (MO),
ALİ ULUKÖY (HKMO),
SEZAL KAYA (OMO),
SEYFULLAH DEMİRKAYA (HKMO),
FAHİR ÖZTEN (HKMO),
CEYHAN TOKMAK (HKMO),
ÜMIT DİKER (HKMO),
ALİ HASAN BAKIR (HKMO),
SELAMİ BAKIOĞLU (İMO),

SEBİHA YILMAZ (ŞPO),
ERCÜMENT Ş. CERVATOĞLU (MAK MO),
HÜSEYİN KAYA (MAK MO),
BEŞİRE DOLAR (KMO),
BEHİCE ÇAĞLAR (MAK MO),
SUBUTAY ALPTÜRK (ZMO),
GÜLÜSTAN BAL (ŞPO),
ALPASLAN ERTÜRK (MADEN MO),
ERDEM TUÇ (MAK MO),
NECLA YIKILMAZ (META MO),
HÜSEYİN ÖZGÜL (MAK MO),
ALİ EKBER ÇAKAR (MAK MO),
EMİN ÇETİN (EMO),
ÖZLEM ERGÜZ (FMO),
NOYAN DURNA (EMO),
NURTEN GÜLTEKİN (MAK MO),
ERSON BEY (MAK MO),
ELİF ÖZTÜRK (MAK MO),
SELÇUK UYGUN (İMO),
ASLI ÖZTÜRK UYGUN (ÇMO),
ÜLKÜ HATMAN (META MO),
AZİZ HATMAN (META MO),
HAYATİ CAN (MAK MO),
NADİR BİNGÖL (MAK MO),
HASAN ESEN (MAK MO),
OZAN DEMİRCAN (ZMO),
İLTER ÇELİK (MAK MO),
NÜHİT ÖZKAN (MAK MO),
ZEKİ ARSLAN (MAK MO),
FARUK SEVİM (MAK MO),
İLAKAN AYDOĞDU (GEMİ MO),
EYLEM TUNCAELİ (ÇMO),
ERCAN ATALAY (İMO),
MESUT SEKMEK (İMO),
KADİR GÜNEYDİN (İMO),
MURAT AKAD (İMO)

Kocaeli-Kandıra F TİPİ CEZAEVİ İNCELEMESİ

TMMOB İstanbul İl Koordinasyon Kurulu

16.06.2000 tarihinde İstanbul Barosu İnsan Hakları Merkezi Cezaevi Çalışma Grubu tarafından düzenlenmiş, gerekli görüşme ve izinleri alınmış İzmit-Kandıra F Tipi yapılmakta olan cezaevi incelemesi, yaklaşık otuz kişilik İstanbul Barosu mensubu hukukçular, Türk Tabipler Birliği mensubu hekimler ve TMMOB mensubu mühendis ve mimarlar tarafından yapılmıştır.

İncelemenin başlangıcında Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü yetkileri yapılmakta olan ve yapımı süren aynı tip cezaevleri hakkında briefing sunmuşlardır. Verilen bilgilere göre, batıdaki yüksek güvenlikli cezaevi örneğinin yaratılmak istendiği, bunun için 1997 yılında TUSTAŞ isminde bir müşavir firmaya düşünülen konseptte cezaevi projesi hazırlama görevi verildiği, hazırlıkların Adalet Bakanlığı uzmanlarınca eleştirildiği ve projenin yönlendirildiği, bazı ülkeleri cezaevi model ve bina yapılarının tek tek incelendiği ancak hiçbirinin aynen kopya edilmediği, ülke şartlarına uygun bir cezaevi projesi yapılmaya çalışıldığı ifade edilmiştir. Altı adedi 1999'da ihale edilen (Ankara Sincan, Edirne, Bolu, İzmit Kandıra, Tekirdağ, İzmir) cezaevlerinin bir yıl içinde teslim alınacağı, 1999 sonunda ihale edilen beş adet cezaevinin de 2002 yılında bitirileceği, böylece şimdilik F Tipi Cezaevlerinden onbir adet yapılmasının gündemde olduğu bildirilmiştir.

Cezaevinin oturum alanının 18 000 m², kapalı alanları toplamının 31 000 m² olduğu, ve 368 tutuklu ve hükümlüye hizmet vereceği, 103 adet üç kişilik, 56 adet tek kişilik 'oda' ya sahip bulunduğu ve yaklaşık ikiyüz kişilik bir personelle koruma ve hizmetlerin yapılacağı, dış güvenlik sisteminin bu sayının dışında olduğu verilen bilgiler arasındaydı. Yine ziyaretçi bekleme salonları, avukat görüşme odaları, tutuklunun cezaevine ilk girişi ve tahliyesi sırasında yapılacak işlemlerin nerede ve nasıl yapılacağı, sağlık kontrollerinin nerede yerine getirileceği, kabul bölümü ve bunların kapasiteleri anlatılmıştır.

Projenin tanıtılması ve idarenin bilgi sunumu sonrası izleme grubunun soruları cevaplandırıldı. Özellikle sözü edilen standartlara ve sağlanacağı söylenen rahat ortama rağmen cezaevi yönetiminin nasıl olacağı ve tutuklu hükümlülerin bu ortamı nasıl kul-

lanacağı sorusu, uygulanma yönetmeliğinin henüz hazırlanmakta olduğu biçiminde cevaplanarak boş bırakılmıştır. Fa-kat sosyal tesis, kütüphane ve işliklerin kullanımının tutuklu ve hükümlünün cezaevindeki uyumu ile ilgili olduğu, uyum programı çerçevesinde kademe kademe kullanılabileceği açıklanmıştır.

Daha sonra binanın heyet tarafından gezilmesine, yerinde sorularla mekanlar ve özellikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Yerinde yapılan gözlemlerde dış ve bölücü duvarların, eğimli çatı plaklarının betonarme imal edildiği, her türlü kapı ve pencerenin çelik doğrama takıldığı, yer döşemelerinin dökmö mozaik yada karo mozaik döşendiği, betonun her yerde ağırlığını hissettirdiği saptanmıştır.

Tek kişilik 'oda'lar 10m² toplam alana sahip olup WC-Duş bu alanın içinde düşünülmüştür. Üç adet tek kişilik 'oda' bir avluya bakmakta, havalandırma saatinde bu avludan bir görevli tarafından avludan açılacak kapıyla dışarı çıkılabilmektedir. Bakanlık görevlilerine göre bu üç 'oda' aynı anda havalandırılmaya çıkabileceklerdir. Üç kişilik odalar ise iki katlı olup 25m² alt, 25m² üst kat bölümünden oluşmaktadır. Alt kat oturma, WC-Duş imkanı, üst kat yatmaya ayrılmıştır. Üç kişilik odaların kendilerine ait tek bir havalandırma avlusu vardır. Her iki tipte de oda çelik kapılarında yemek verme deliği mevcuttur.

KONUNUN DEĞERLENDİRMESİ

1. Cezaevi gibi özelliği olan yapıların 'ne olması gerektiği' sorusu, birçok değışkene bağlıdır ve yapılacak nihai değerlendirme uzmanca bir araştırma gerektirmektedir.

2. Cezaevi sadece fiziki anlamda bir bina olarak öne çıkamaz. Yönetim biçimi, içinde yer alacak insanların bedensel, ruhsal sağlıklarını sürdürüş şekilleri ve birey olarak tutuklu hükümlülerin kendilerini insan olarak ifade edişleri oraya karakterini verir. En önemli artık tartışmasız kabul edilmesi gereken insan hakları bakımından, cezaevinde zorunlu olarak bulunacak olan tutuklu ve hükümlülerin bir insan olarak onurlarının kırılmadan yaşamlarını devam ettirebilmeleri, ceza içinde ayrı cezaların meydana gelmeyeceği düzenlemelerin bulunmasıdır. Özetle

cezaevinin "İYİ" olması, onun büyük olması, fiziki mekan standartlarının yüksek olması, içinde buzdolabı,...vs. bulunması ile tek başına açıklanamaz. Devletin sorumluluğunda ve güvenliğinde olan hükümlülere devletin davranış biçimi, onun yönetim anlayışına bağlıdır ve konuya damgasını vuran bu özelliğidir.

3. Bir yapının mimarisi, oluşturulan ihtiyaç programına, kullanıcı isteklerine ve kültürel, teknolojik gelişmelerin çağının seviyesini taşımasına ve ülkenin bina yapım etkinliklerine uyma- sıyla meydana gelir. İhtiyaç programlarının kullanıcısı tarafından oluşturulmadığı durumlarda, hele cezaevi gibi çok sayıda kullanıcı ile karşılaşıldığında, ve bunlar durmadan değıştikleri ve değışecekleri gözönüne alındığında, bir mimari tasarımı "BAŞARILI" olarak adlandırılması çok güçtür.

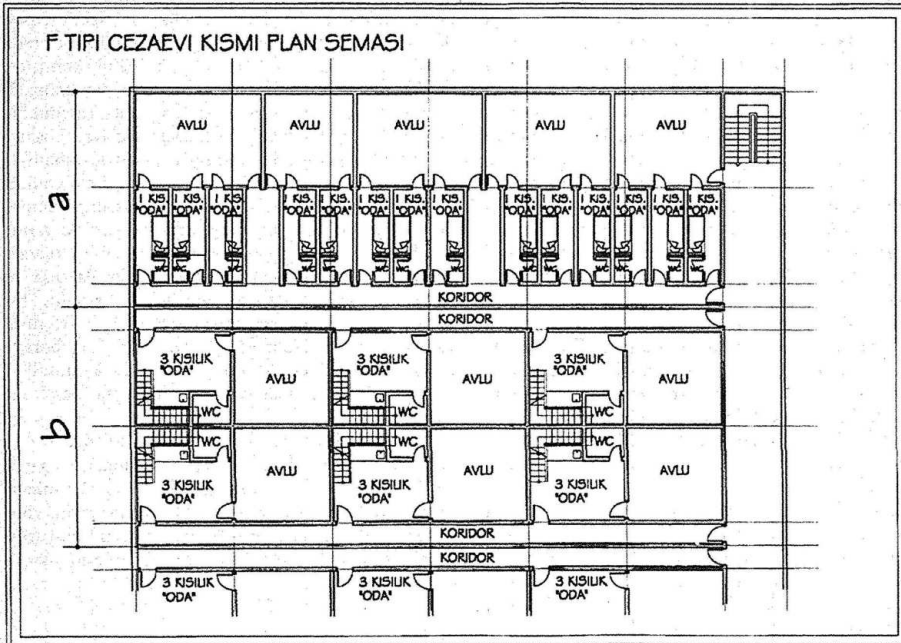
4. Bina programının meydana getirilmesi sırasında çeşitli uzmanlıklardan destek alınması ve konuya taraf bütün kesimlerle geniş bir araştırma-anket çalışması yapılarak KATILIMLA- RININ sağlanmasına girilmeliydi. Yargı sistemi içinde bu tarz bir infaz sisteminin getirilmesi hukukçular tarafından yeterince tartışılıp kaçınılmaz bir 'GEREKİLİK' olarak konmuş olsaydı, bu gerekliliğe rağmen insan hakları ve insanlık onuru yönünden çeşitli çekinceleri sunmuş olsalardı, temel alınacak anlayışın ortaya konusu titiz bir görüş alışverişi ile meydana gelseydi, yapılacak yanlışlar en aza indirgenmiş ve belli bir yönüyle de kamuya mal olmuş olabilirdi. Oysa bunların hiçbirini açık ve legal süreçlerde toplum önünde yapılmamıştır. Kamu vicdanını rahatlatmadan, ülkenin bilimsel çevrelerine, meslek disiplinlerine konu getirilmeden ve onların tartışmasına, tekliflerine açılmadan böyle bir uygulamanın başlatılması anlayışı, daha baştan önemli arızaları beraberinde doğurmaktadır. Ülkenin yöneticilerinin, yine ülkenin yetişmiş insan gücüne güvenmemeleri, halkının görüşlerine kulak asmamaları demok-rasiyi kavramaktaki en önemli farklarını oluşturmaktadır.

5. Bu anlamda inceleme yapılan ve fiziki mekanları da tamamlanmakta olan İzmit-Kandıra F Tipi Cezaevi, yapılacak olan diğer on adedi ile birlikte topluma ve bilimsel çevrelere "OLUMLU BİR UYGULAMA" olarak dayatılmaktadır. Bakanlığın eksikliği F Tipi Cezaev- lerinin TANITIMI ya da tanıtımının geç başlatılması değil, sürecin ters kavranması, demokratik anlayış farkından meydana gelen TEMEL BİR EKSİKLİKTİR. Tanıtım faaliyetleri ve standart artışları söylemini bir kenara ayırırsanız, ortaya kendi 'çözümünü' tek ve biricik çözüm olarak öne süren, kendisinden farklı olan görüşlere kapalı bildik tutumunu sergileyen merkezi otoritenin tipik davranışı çıkmaktadır.

6. Cezaevinde tanıtım sırasında sunulan sosyal tesislerin yeterli olup olmaması bir yana, tutuklu ve hükümlülerin "İYİ" haline bağlı olarak kullanılacak olması, insanın SOSYAL bir değer olduğunun reddedilmesi anlamına gelmektedir. Yapılan yer cezaevi bile olsa insanın temel değerleri değışmez. Sosyal tesisler bütün tutuklu ve hükümlülere açık olmalıdır. Aksi takdirde mekan düzenlemesi bakımından tek kişilik ya da üç kişilik 'oda' lar olarak adlandırılan birimler tam bir TECRİT HÜCRESİ anlamına gelecektir.

7. Konuyla ilgili ve toplumsal duyarlılıkları yüksek, bilimsel çevrelerin, meslek örgütlerinin, yanlış anlamaları düzeltilmede, dayatılan önerilerde bile olabilecek değışiklikleri yaratmada ve alternatif çözümleri üretmede, kamuoyuna doğru bilgileri iletmede en dinamik güç olduğu unutulmadan, F TİPİ UYGULAMASI takip edilmeli, toplumun kanayan bir yarası olmasının önüne geçilmelidir. □

F TİPİ CEZAEVİ KISMI PLAN SEMASI

Çalışma Yaşamında MAVİ&BEYAZ

Alpaslan SAVAŞ

Başlarken...

Çalışma yaşamının iki rengidir, mavi ve beyaz. Özellikle geçtiğimiz yüzyılın başlarından son çeyreğine kadar üretim sürecindeki işbölümünün sonunda gerek literatüre, gerek dilimize giren iki kesimi ifade etmiş bu iki renk.

"Mavi" ve "Beyaz", kafa ve kol emeğinin ayrılığını temsil edegelmiş bugüne dek.

Tezgah başında parça işleyen, dokuma yapan, harç yoğuran işçi mavi yakalı; üretimi planlayan, kontrol eden, projelendiren, resmini çizen mühendis, teknisyen, tekniker vb. beyaz yakalı diye anlandırılmış.

Bu anlamıyla mavi ile beyaz arasında hep bir ayırım olmuş.

Peki ya bugün? Bugün bu ayrımı bu kadar net koyabilmek mümkün mü? Yeni yönetim teknikleri, gelişen teknoloji, iş organizasyonları, işgücündeki nitelik çitasının yükselmesi gibi sıralanabilecek bir dizi etken mavi yakalılar ile beyaz yakalılar arasında da giderek daralmasına neden oluyor.

Bu köşede işte bu yakınlaşmayı eksene alarak, özellikle ücretli çalışan mühendislerin çalışma yaşamında karşı karşıya kaldıkları sorunları, gerek genel, gerek güncel konulardan hareketle ele almaya çalışacağız.

Konu bulmakta hiç sıkıntı çekmeyeceğimiz düşüncesindeyiz. Ülkemizde tüm çalışanların olduğu gibi, mühendislerin de çalışma yaşamında karşılaştıkları sorunlar oldukça fazla. Hatta mezu niyetin hemen ardından başlayan bu sıkıntılar için işsizlik, ücret, meslek odaları ile ilişkiler, sendikalaşma, yapılan işte yetki-sorumluluk makası, iş güvencesi, iş güvenliği gibi uzayıp

giden bir liste çıkarmak mümkün. Bunların tümü zaman zaman köşemizde konu olacak, dahası köşemizin konusunu bu başlıklar oluşturacak.

İşe örgütlülük ile başlamak gerekiyor. Yukarıda sıraladığımız sorunların büyüklüğü, ücretli mühendis-

lerin azımsanmayacak orandaki örgütsüzlüğünün sonuçları ile doğru orantılı. Ücretli mühendisler, çalışma yaşamının en örgütsüz, dolayısıyla en "korunmasız" kesimini oluşturuyor.

Örgütsüzlüğün nedenleri üzerine çok şey söylenebilir: Mühendislerin nesnel konuları, meslek ideolojisinin baskınlığı, üretim sürecindeki konumlanışlarından kaynaklanan yanılsamalar, toplu sözleşmelerdeki kısıtlar, sendikalaşma üzerindeki baskılar vs. Ama bundan da önemli mühendislerin bu yakıcı ihtiyacı olan, örgütlenmenin farkında olup olmaları.

Özellikle 80 sonrası yüksek dozda pompalanan "birey" olma ideolojisinin, mühendislerin de "toplumsal" olma yetilerini kaybettirdiğini söylemek mümkün. Toplumsallıktan kasıt, ortak sorunlar için birarada olma, birlikte sorunun üzerine gitme olarak algılanmalı. Oysaki, mühendisler "yalnız" kalma eğiliminde olmayı benimsedi. Yalnız davrandı. İşe girerken patronla pazarlığı yalnız yaptı, zam istediğinde tek başına patronla konuştu, aldığı ücreti yan yana çalıştığı arkadaşlarına dahi söylememeyi tercih etti, patronu tarafından nasıl isteniyorsa yalnızca işini değil, yaşamını da öyle yönlendirdi. Patronundan istediğini alamayınca yine tek başına masasının başına döndü, çalışmaya devam etti.

Bunun üst perdeden bir örneğini, Temmuz ayında gazetelere yansıyan bir haberde gördük. Haber, "DSİ'de çalışan mühendislerin, maaşlarının düşüklüğünü IMF Türkiye Masası Şefi Carlo Cottarelli'ye şikayet ederek konuya ilişkin gereken hassasiyetin gösterilmesini rica eden bir mektup

yazdıklarını" bildiriyordu.

Aslında bu mektubun olumlu bir yanı var: DSİ'li mühendisler Türkiye'yi gerçekte kimin "yönettiğini" görebilmişler. Ancak DSİ'li mühendis arkadaşlarımız, sorunlarının kaynağını oluşturan politikaların hazırlayıcısı ve uygulayıcısı olanlardan "rica" ile ortadan kalkmayacağını/kalkamayacağını görememektelerdir. İşte tam da bu noktada örgütsüzlüğün sancısını çekildiğini söylemek gerekiyor. Mühendisler sorunlarını kendi kurumsal örgütlülükleri üzerinden çözmeye çalışmadıkları sürece, sonuçsuz kalmaya mahkum olacaktır. Cottarelli'ye yazdıkları mektup, kamuoyuna yansıyan en güzel son örneklerden biri oldu.

Ücretli çalışan mühendislerin örgüt(süz)lüğü üzerine yazmaya devam edeceğiz. Şimdilik mühendislerin örgütlülük düzeyini rakamlarla ifade ederek bitirelim: 1999'da TMMOB'nin 3000'den fazla mühendis/mimar üzerinde yaptığı araştırmanın sonuçları bu konuda fikir veriyor.

Ücretli Çalışan Mühendislerde Sendika Üyeliği	Özel	Kamu
Özel kesim	%99,4	%0,6
Kamu Kesimi	%74,2	%25,8

Ücretli Çalışan Mühendislerde Dernek/Vakıf Üyeliği

Özel kesim	Kamu Kesimi
%93,5	%93,0
%6,5	%7,0

Yukarıdaki rakamlar, mühendisleri kendi meslek örgütlerinin değil patronların kendine örgütlediğini de ifade ediyor. Mühendislerin çıkarları, kendi örgütlerine yalnızca üye olmaktan değil, örgütlenmekten geçiyor, sorun olarak gördüğü olguları paylaşmaktan, bu sorunların üstesinden nasıl gelineceğine dair ortak çözüm üretmekten ve bulduğu çözümü hayata geçirmekten geçiyor. Kısa süreli sorunların çözümü, önce örgütlenmekten geçiyor.

Gelecek sayıda buluşmak üzere... □

Cezaevi mimarlığı, mimarlığın cezaevi mi?

Hakan DÖLGEN-Mimar

Behcet Necatigil bir şiirinde şöyle diyor:
Benzis olamazlar dönerler,
Çok denedim,
Ben büyüdüm, affederim
Ben evim.

Cezaevinin "ev"i Behcet Necatigil'in şiirindeki ev olsa, tutuklu ve yakınlarının feryatları ve belki de ellerinde kalan tek mücadele gücü olan açlık grevleriyle bu kadar sık karşılaşmayacağız.

"Ceza" ve "ev" kelimelerinin anlambilim ve etimoloji (kökenbilim) açısından ne kadar birbirine zıt olduğunu bilen Türk Dil Kurumu yetkilileri bu öztürkçe kelimeyi türetirken cezadan türeyen bir kelimeye varmış olsalardı, bu herhalde insana "cezaevi" kadar hümanist bir ifade sunmayacaktı. "Ev" kelimesi "ceza" ile girdiği paradoksal ilişkide, Adalet Bakanlığının üstün gayretleriyle "hümanizma"yı yakalayamadı (Ben de bu düşünceyi yumuşatmak için "henüz" diyorum.)

Hukukçulara sormak istiyorum; ceza bedenlen toplumdan yalıtma mı yoksa ceza verilenin kişiliğine, iç dünyasına da uygulanan bir yalıtım mı? Bunu sadece bilgilendirmek amacıyla soruyorum.

Bir ülke yöneticileri özellikle kamusal alanı ilgilendiren kararlarını alırken sivil toplum kuruluşları, üniversiteler, ilgili enstitülerden görüş alma geleneğini geliştirmedikçe... o ülke yöneticilerinin dünyayı algılayışı ile ilgili çok tereddütler oluşur.

Örneğin yeni kurulan "F" tipi cezaevleri ile ilgili Tabib odasının, Baroların, üniversitelerin görüşü alın-

mış olsaydı, yüz milyon dolara varan yatırım öncesi bakanlık şu soru işaretleri ile donatılmış olacaktı:

Olaylara bir üstbilgi-bilinç düzeyinden bakıldığında suç bireysel değil toplumsaldır. Olgusal bilinç bize bir hırsızın yaptığı hırsızlığın, toplumun onu çaldığı şeyden yoksun bıraktığı için o eylemi gerçekleştirdiğini gösterir. Biz cezaevleri ile yetinmeyip ister hücre ister odalar geliştirelim, ister asalım, üzerlerine özel yetiştirilmiş köpekler salalım, gerçek suçlu tarihin hiçbir döneminde cezalandırıl(a)madı. Yani toplum ve onun en geniş en tepedeki örgütlenme biçimi olan devlet. Bütün bu yapılanlar suçun gerçek kaynağı görülmesin diye mi acaba? "İnsan sosyalleşmiş bir hayvandır" sözü üstüne gidersek sosyal olma ihtiyacını elinden aldığını insana hayvan muamelesi yapmış olmuyor muyuz? Peki o halde cezaevlerindeki hücreler neyin nesidir?

Dünyada hiçbir örneği olmayan "F" tipi cezaevi, bize özgü bir tasarım. Güvenliği sağlama konusunda kendine güvensizliğini ve baskıcı zihniyetin bir ürünü "F" tipi'nde ortak alanlar, kütüphaneler sadece onu hak edenlere verilecektir. Hem hücrede yatacaklar hem de belli şeyler hak edecekler. Böyle bir sosyalizasyonu Nazi toplama kamplarında, Sibirya kamplarında bile görmedik.

Konunun mimarı boyutuna gelince: Bir etik eylem alanı olarak mimarlık, insanların huzurlu, mutlu olabilecekleri mekanlar yaratma yolunda, özellikle insanların mutsuz olmaları için tasarlanması istendiğinde karmaşık bir durumla karşı karşıya kalır. Ertuğrul Kürkçü bir yazısında şöyle diyor: "Kimse kendi rıza-

siyla cezaevine giremeyeceğine göre, mimarı daha en baştan bir açmaz bekliyor. İçinde yaşamının hiçbir zaman yaşamak istemeyeceği bir mekan örgütlemek. Orada yaşamaya zorlanacak olanın biricik dileğinin biran önce diğerleriyle en küçük bir fiziki teması olması; o kimseyi görmesin herkes onu görsün; orada sonsuzca yalıtılabilsin; kimliğinin, kişiliğinin son izleri de orada silinebilsin; bir tesbih böceğine dönüşsün..."

İnsanların rahat idam edilebileceği oda, cesedin hiç kimseye gösterilmeden çıkarılmasını sağlayan boşluklar, altından gardiyanın yemeği ayaklarıyla rahatlıkla sürülebileceği ama mahkuma fazla hava alma olanağı da vermeyecek kapı altı detaylarının başarılı çözümündeki mimarlık, kette hiç olmayacak bir yerdeki yapıyı tüm bağlamlardan koparıp kendi içinde başarılı olarak, "nasıl olsa biri yapacaktı ve yeriyahş da olsa en başarılı yapıldı" denilen mimarlıkla aynıdır. Bir mimar aynı cezaevi örneğinde olduğu gibi başka türlü yapılarda da tavrı almakta zorlanabilir. Tabi burada kastedilen mesleğini etik, estetik, kamusal, toplumun yararı, sanat ve bir kültür alanı olarak ele alanlar.

Örneğin bir ateist, bir cami tasarımı yapar mı? Ya da yapmalı mı? Mimar ve yapısı arasındaki organik ilişki bilinmeden bu soru çözümlenemez. Bir mimar sadece kullanıcıların rahatı için çalışmalarını yönlendirip en iyi camiye en iyi cezaevini (nasıl olursa) yapabilir. Burada tartışılması yazı sınırlarını aşacak olan soru şudur:

Yapmalı mıdır? □

ENERJİ POLİTİKALARI VE NÜKLEER ENERJİ !..

Selami YILMAZ
EMO İstanbul Şube Sekreteri

1) Nükleer Santraller Nasıl Gündeme Gelir?

Ülkemizde; Nükleer santraller bugüne kadar hep bir kriz politikası ile gündeme gelmiştir. Ya "karanlıkta kalma" uyarıları yada "kaynaklarımız tükendi" söylemleri nükleer santral yanlılarının en çok başvurdukları yöntemlerdir. Yıl 1970'ler, dönemin Başbakanı Süleyman Demirel "eğer Nükleer Santral (N.S.) yapmazsak yakında karanlıkta kalacağız." Yıl 1985 Dönemin Başkanı Turgut Özal ve yıl 1990'lar dönemin Başbakanı Mesut Yılmaz da aynı sözleri söyledi. Ama ne 1970'lerde ne de bugün karanlıktayız.

2000 yılının başındaki çetin kış koşullarında, ETK Bakanı Cumhur Ersümer; doğal gazda yaşanan sıkıntı nedeniyle günde 3 saatlik elektrik kesintilerine başlamak zorunda kaldıklarını açıkladı. Ertesi günde Nükleer santrallerin artık vazgeçilmez olduğunu, aksi takdirde 2 yıl içinde karanlıkta kalacağımızı açıklaması; son dönemin en basiretsiz politik yalanlarından biri olma özelliğini taşıdı. Bakan Eskişehir kompresör istasyonunda oluşan bir arıza nedeni ile, doğal gaz santrallerinin Marmara bölgesinde olduğu ve doğal gazında kuzeyden girip, doğuya doğru gittiği gerçeği; ya bakanın coğrafi bilgisinin çok zayıf olduğunu yada yalan söylerken bile ne kadar özensiz olduğunu gösterdi. Kaldı ki inşaatı ortalama 10 yıl sürecek bir Nükleer Santral, 2 yıl sonraki enerji sıkıntısına nasıl çözüm olacak? Bir başka aldatmaca da üretilen elektrik enerjisinin %30'larının tüketildiği hafta sonları (tatil günleri) kesintisinin sürmesi idi.

Nükleer santrallerin Dünyada yaygınlaşması; 1970'li yıllarda "sayaçsız elektrik" umudu ve nükleer silah hayalleri ile, 2000 yılına kadar 4000 adet nükleer reaktör yapılması planlanıyordu. Bugünkü yani 2000 yılında reaktör sayısı 430 civarında olup, kapatılan santrallerle her gün daha da azalmakta. Sayaçsız elektrik kullanıdığımız hayalinden, nükleer beladan nasıl kurtulacağız sürecine gelindi. 1986 yılında Çernobil'de meydana gelen kazada; bugüne kadar 165 bin insan yaşamını yitirdi, 5 yıl içinde bu sayı ikiye katlanarak 330 binleri bulacak (Ukrayna Sağlık Bakanı'nın açıklaması) 400 bin insan, yaşadığı bölgeyi bir daha dönmek üzere terk etti. 3 milyon insan radyasyona maruz kaldı. 9 milyon insan sağlık ve ekonomik bakımdan etkilendi. Ve şimdilik (!) Çernobil kazasının maliyeti 350 milyar USD. Ancak çeşitli ülkelerdeki nükleer tesislerde boyutları sansür edilen 400'ün üzerinde çeşitli nükleer kaza; nükleer macerada sonun başlangıcı oldu.

Gerek nükleer silah denemelerinin insanlar üzerindeki yıkıcı etkisi, gerekse kazalar sonucunda oluşan toplumsal muhalefet bu sonu başlattı. 1989 yılı itibarıyla soğuk savaş döneminin bitmesi ve nükleer silahlanmada kısıtlara gidilmesi de nükleer santrallerin sonunu yakınlaştırdı.

Türkiye'de ilki 1967, sonuncusu 1996 yılında olmak üzere 3 kez nükleer santral ihalesine gildi. 1996 yılında "bir grup malzeme satın alınacaktır" başlığı ile açılan ihale çeşitli nedenlerle 10 kez ertelendi. Ve nihayet 25 temmuzda yapılan açıklama ile ihale iptal edildi.

2) Türkiye'nin Elektrik Enerjisi sıkıntısı var mı? Varsa tercihler nasıl yapılmalı?

Türkiye'de elektrik üretim tesisleri ve gerçek kapasiteleri ile kuruluş maliyetleri ve işletme maliyetlerinin kıyaslanması: Bugün Türkiye'nin toplam kurulu gücü yaklaşık 27.000 MW olup, Max. Enerji (Puant güç) çekildiği an 18.000 MW, ortalama tüketim 14.000 MW ve tatil günlerinde 8.500 MW civarındadır. Normal koşullar altında bu verilerle enerji sıkıntısından bahsedilemez.

Ancak, özelleştirmeye ümit bağlanarak son 15 yıldır elektrik alt yapısına bütçeden ayrılan pay hızla düşmüştür. (1985 yılında 1 milyar 580 milyon USD, 1990 yılında 1 Milyar USD, 1996 yılında 450 milyon USD iken 1999 yılında sadece 90 milyon USD) Durum böyle devam ederse gelecekte enerji sıkıntısı kaçınılmaz olacaktır. Bu sıkıntının nedeni de ülkemizdeki enerji potansiyelimizin azlığından değil, bu alanlara ve alt yapıya yatırım yapılmamasından kaynaklanacaktır. Aşağıdaki açıklamalardan da görüleceği gibi Nükleer santraller teknik bir zorunluluk olmayıp tamamen vatana ihanete denk düşen siyasi bir tercihtir.

Mevcut Enerji Üretim Biçimlerimiz:

Türkiye'de Hidro Elektrik Santralleri (HES) ; yaklaşık 11.500 MW kurulu güce sahiptir. Toplam 118 milyar kWh/ yıl üretimin yaklaşık 40 milyar kWh'i HES'ten sağlanıyor. (%32'si) Elektrik İşleri Etüd İdaresi'nin (EİEİ) bugüne kadar yaptığı hidrolojik araştırmalar sonucu 433 milyar kWh/ yıl hidrolik potansiyele sahip olduğumuz ortaya çıkmıştır. Teknik olarak (ekonomikliği ve yapılabilirliği tespit edilmiş) ise 216 milyar kWh/ yıl potansiyelimiz mevcuttur. Bugün fizibiliteyi tamamlayan ve bir kısım projeleri de Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından hazırlanmış 125 kWh/ yıl potansiyelin ancak 1/3'ünü kullanır durumdayız. Bu projeler hayata geçirilirse; sadece HES'ler bile orta vade de enerji sorununu çözmeye yetiyor. Ayrıca HES'ler sadece enerji üretiminde değil taşkınları önlemeye, sulamada, balıkçılık ve ulaşımda da insanların yaşamlarına hizmet etmektedir. HES'lerin kuruluş maliyetleri Nükleer Santrallerin 1/5'i kadardır. Yani 1000MW gücünde HES kurulabilir. İşletme maliyetlerine gelince Nükleer santrallerde 1 kWh elektrik en az 40.000 - 50.000 TL'ye üretilir iken HES'LERDE Nükleer santralden 100 kat daha ucuz elektrik üretiliyoruz.

Termik Santrallerimiz (Kömür, doğal gaz gibi) 15.500 MW kurulu güce sahip olup, yaklaşık 78 milyar kWh/ yıl enerji üretiliyor. Verim oranı %41'e dünyanın en düşük üretim kapasitelerinden biri. Bu değer gelişmiş ülkelerde %65-70 arasındadır. Bakım ve revizyonları yapıldığında ki yıllardır yapılmıyor, 30-40 milyar kWh/ yıl üretim artışı söz konusudur. Bu da yaklaşık 1000 MW gücünde 6 adet Nükleer santrale eşit. Yani 1,5-2 milyar dolar harcama ile 35-40 milyar dolar tutarında nükleer santrallere ihtiyaç duyulmayacağı anlamına gelir. Ancak nükleer lobiler, batık bankalara para bulmakta sıkıntı çekmeyen iktidarlar, ülke için zorunlu ve ekonomik yatırımlar için para bulamıyorlar!.. Enerji potansiyelinin olmadığı sağlanan ülkemizde, toplam

kömür kapasitemizin %20'sini kullanır durumdayız.

Dağıtım ve kaçak kayıplar: İletim ve dağıtım hatlarındaki kaçak-kayıp oranı yaptırımsızlık nedeniyle %30'ları aşmış durumdadır. Zorunlu yaptırımlar yapılmadığından kentlerde sağlıklı, temiz ve kesintisiz elektrik kullanamıyoruz. Bu kayıpların %3'ü iletim hatlarından, %4'ü kaçaklardan (sanayi ve konutlarda kullanılan kaçak elektrik) ve %23'ü dağıtımdan kaynaklanmaktadır. İletim hatlarındaki kayıp normal sayılabilecek düzeyde olmasına rağmen dağıtımdaki kayıp yatırımlarla kazanılabilecek kayıplardır. Dünya ortalaması gelişmiş kıstasına göre %6-10 arasındadır. Kayıpların bu değerlere çekilmesiyle en az %15'lik bir oran kazanılacaktır. Bu da Akkuyu'da yapılmak istenen Nükleer santralin üreteceği elektriğin 4 katı demektir.

Alternatif yenilenebilir enerji

kaynakları : Rüzgar Enerjisi potansiyelimiz (Avrupa'nın en zengini) 83.000 MW'dır. Bunun %35'ini üretime dönüştürebileceğimizi düşünseniz, bugünkü tüketimimiz kadar enerjiyi rüzgardan sağlayabiliriz. Çok ilginçtir ki Devlet bu alana yatırım yapmaz iken özel sektör rüzgar santrali yapıp Devlete enerji satmak için DTP'nin kasısında kuyruk oluşturmaktadır. Enerji yöneticileri "fırıldaktan enerji mi üretilir?" derken, ABD enerjisinin orta vadede %10'unu rüzgardan sağlamak için yatırımlarını hızlandırmakta. Danimarka bu gün enerjisinin %10'unu bu fırlaktan sağlıyor.

Ülkemizin jeotermal kapasitesi 33.000 MW'a eşdeğerdir. Yatırım yapıldığı takdirde yaklaşık 3000 MW elektrik enerjisi üretiliriz. Ayrıca ısınmada kullanılması ile ciddi oranlarda enerji tasarrufu sağlanabilir. Yenilenebilir yani temiz ve ücretsiz kaynak olduğu halde ne ısınma ne de elektrik üretimi için yatırım yapılmamış durumdur.

Güneş enerjisine gelince sonsuz kaynağından ucuz elektrik üretimi için henüz yararlanamıyoruz. Ancak ısı kullanıldığı takdirde çok büyük oranda enerji tasarrufu sağlanabilir.

Enerji Tasarrufu; en iyi enerji üretim biçimidir.

Kuşkusuz ki gelişmiş bir endüstri ve modern bir yaşam için enerji en temel girdidir. Ancak bu düzeyi sağlarken en az enerji ile en fazla işi yada hareketi sağlamak hedeflenmelidir. Gerek endüstride gerekse konut ve işyerlerinde kullanılan cihaz ve aydınlatma araçlarının; en az enerji tüketen standartlara kavuşturulması gerekmektedir. Gerek endüstride gerekse konut ve işyerlerinde kullanılan cihaz ve aydınlatma araçlarının; en az enerji tüketen standartlara kavuşturulması gerekmektedir. Örneğin aydınlatmada akkor flamlı ampuller yerine kompakt ampullerin kullanılması ile hiç de küçümsenmeyecek enerji tasarrufu sağlanabilir. Sanayimizde de durum çok farklı değil. Ayrıca gelişmiş ülkeler; kendi ülkelerindeki kirli, çok enerji tüketen, çevre ve insan sağlığını tehdit eden ağır sanayileri bizim gibi ülkelere taşıyorlar. Böylece bizim kaynaklarımızı sömürerek ve kirleterek kendi ülkelerinin ihtiyaçlarını karşılıyorlar. Son yıllarda ülkemizde hızla artan otomobil fabrikaları, alüminyum sanayi ve döküm sanayi bunun en iyi örnekleridir. Fransa kendi ülkesindeki çimento fabrikalarını hızla kapatırken, çimento ihtiyacının ciddi bir kısmını ülkemizden sağlamayı tercih ediyor.

3) Nükleer Santrallere Neden Karşı Durmalıyız?

- 1) Kuruluş ve İşletme açısından en pahalı elektrik enerjisi üretim biçimi (tablodan)
- 2) Hem teknolojik olarak hem de üretim ham madesi bakımından dışa bağımlıdır.

3) Nükleer Santraller çok teknolojidir. Yani geçmiş problemli enerji üretim biçimidir. Nükleer Santrale sahip olan bütün "gelişmiş" ülkeler bunlardan kurtulmak için kuruluşu kadar para harcıyorlar ama kurtulamıyorlar. Ülkemize kurmayı panladıkları nükleer

Elektrik Enerjisi Üretim santrallerinin Kıyaslanması

Kuruluş maliyeti(1000MW - milyon USD)	İşletme Maliyeti (1kw/h)	Yapım süresi	Ömrü	Rezervi	
Hidrolik santraller	750-1.000	400 TL	5-7 yıl	70 yıl	sonsuz
Kömür santralleri	1.400-1.600	15.000 TL	5 yıl	40 yıl	200 yıl
Doğalgaz santralleri	650	23.000 TL	3 yıl	35 yıl	150 yıl
Rüzgar santralleri	1.500	250 TL	1 yıl	50 yıl	sonsuz
Nükleer santraller	5.000-6.000	45.000 TL	10 yıl	30 yıl	50 yıl

santral 1970'lerin teknolojisi ki dahayenisi yoktur. Bilime saygı duyan ve ülkesinin geleceğini düşünenler geçmişin teknolojisi ile geleceği planlamazlar.

4) Yaşanan yüzlerce kaza ne kadar riskli olduğunu göstermiştir.

5) Normal işletme sırasında, çalışanlara ve çevre yerleşimlerine zarar vermekte. İngiltere Kraliçesi, geçtiğimiz günlerde Nükleer santralde çalışan ve çevre bölgelerde yaşayan insanlara "lütfen çocuk yapmayın" çağrısında bulundu!!!

6) 50 yıldır nükleer atık sorunu çözülmedi. Ve bu atıklar (Örneğin Plutonyumun zararsız hale gelmesi için gereken süre 250.000 yıldır) binlerce yıl canlıları tehdit edecek. ABD atıklarını depolamak için 1987 yılında YUCCA dağlarında (Nevada) başlattığı çalışma 6 milyar dolar harcanmasına rağmen FIYASKO ile sonuçlanmıştır.

7) Dünyadaki uranyum rezervleri 6 milyon tondur. Ve hiç ilave santral yapılmazsa ancak 50 yıl yeter. Ülkemizin 10.000 ton uranyum rezervi içinde 100 ton uranyum 235 vardır. Buda 1000 MW gücündeki bir santrale yetebilir.

8) 10 yıl sonra devreye alınacak 1000 MW gücündeki bir nükleer santral, toplam kurulu gücümüz içinde %2'lik bir paya sahip olabilir!..

9) Dünya nükleerden vazgeçiyor. ABD; 1978'den beri nükleer santral kurmadı, 116 santral projesi iptal edildi. Üretimdeki 4 santral ömürleri dolmadan kapatıldı ve halkın tepkisi nedeniyle nükleer santraller hızla tasfiye ediliyor. Almanya; 1975'ten bu yana hiç santral yapmadı, 4 nükleer tesis kapatıldı, Nükleer tesisler program dahilinde tasfiye ediliyor. Avusturya; 1978'de bitirilen santral referandum sonucunda hiç işletme açılmadı. İtalya; işletmeye hazır nükleer santraliyle tüm nükleer programını iptal etti. İsveç enerjisinin %51'ini ürettiği nükleer santrallerden 2010 yılına kadar kurtulma kararı aldı. İngiltere; Çernobil'den sonra yapımı süren 3 santrali iptal etti. İsviçre; yapılan referandum sonucu tüm nükleer santrali yarım bıraktı. Filipinler tamamlanmış santrallerini çalıştırmıyorlar. Rusya, Japonya ve Fransa'da halkın tepkisi hızla büyüyor. Avustralya, İzlanda, İrlanda, Danimarka, Norveç (dünyada kişi başına en

çok elektrik tüketen ülke), Portekiz vs. anti nükleer politika uyguluyor.

10) Çernobil suçluları yargılanmadı! "Biz Türk milliyetiyiz, bize bir şey olmaz" diyen ve TV çay içip fındık yiyen, sigara tütüren Devlet yöneticileri, 3 katına çıkan kanser vakalarının hesabını hala vermemiştir. İnaniyorum ki, bir gün mutlaka verecekler.

11) İktideli de parmak kadar tıpsal radyoaktif parçaya sahip çıkmayıp, 300 kişinin radyasyona bulaşmasına sebep olan TAEK, nükleer santrale nasıl hakim olacaktır?

12) 1976 yılında yer tespiti yapılan Silifke-Akkuyu nükleer lobiler için bile gerek deniz suyu ısısı, gerek Ecemiş fay hattı, gerekse turizme vuracağı darbe nedeniyle yanıltır.

Bu karşı çıkış nedenleri hızla çoğaltılabilir.

4) Nükleer Lobiler Neden Türkiye'yi Hedef Aldılar?

1) Nükleer Santral üreten şirketler siparişlerin durma noktasına gelmesi nedeniyle şiddetle yeni pazarlara ihtiyaç duydular. Kendi gelişmiş ülkelerinde Pazar bulamayan bu şirketler; özellikle demokrasisi sopalı, muhalefeti zayıf ya da zorla bastırılacak ülkeleri tercih ediyorlar. Bunların başında Türkiye, Mısır, Pakistan, G.Kore gibi ülkeler geliyor.

2) Lobi faaliyeti sonuç verebilecek ülkeleri tercih ediyorlar. Bu faaliyetlerinde büyük miktarlarda paralar harcıyorlar. Büyük miktarlarda rüşvet dağıtmaktan kaçınıyorlar. Bir nükleer santral üreticisi şirket; bu işin ticari bir faaliyet olduğunu ve bedelin %25 gibi bir kısmını tanıtım ve pazarlamada harcaabileceklerini belirtti. Söz konusu bedelin 1 milyar USD olduğu düşünüldürse, ikna etme yöntemleri daha iyi anlaşılabilir.

3) Halkın hafızası ve bilgisi zayıf ülkeleri tercih ediyorlar. Çünkü kendi ülkelerindeki insanlar nükleer santralleri, radyasyonu ve atık gerçeğini bildikleri ve bilince çıkardıkları için; bunları bilmeyen veya çabuk unuttularan insanların ülkelerini seçiyorlar.

Sonuç yerine,

25 temmuz günü Başbakan Bülent Ecevit ihaleinin iptal edildiğini açıkladı. Her ne kadar DPT ve Dünya Bankasının olumsuz görüş belirtmeleri olsa da; 1980'lerden bu yana ilk kez, verilen mücadele başarıya ulaşmıştır. Bu mücadelede başarı başta yiğit Bergama halkı olmak üzere bütün demokrasi güçlerininidir. Bu sonuç şüphesiz bundan sonra verilecek mücadelelere büyük bir moral değer kazandırmıştır. Biz biliyoruz ki lobiler ve işbirlikçileri bu sevdadan kolay kolay vazgeçemeyecek.

Nükleer santrallerin şimdilik rafa kaldırılması, enerji tekelinin ülkemiz üzerindeki programlarını askıya almayıp, aksine hızlandırdıklarını görüyoruz. 25-28 eylül tarihleri arasında İstanbul'da yapılacak "Enerji Kongresinde" bunun somut sonuçları gözükülecektir.

Emperyalizmin Türkiye'ye biçtiği rol,

1) 1999 yılında İstanbul'da düzenlenen 1. Enerji şurasında alınan kararlar doğrultusunda; Türkiye'ye biçilen rol emperyalizmin enerji koridoru olmaktadır. Gerek Kafkasların, gerek orta doğunun gerekse kuzey Afrika'nın enerji kaynakları Türkiye üzerinden batıya aktılacaktır.

2) Türkiye'ye gelişmiş ülkelerin enerji çöplüğü olma görevi biçilmiştir. Elektrik enerjisi en temiz enerji olması nedeniyle; Türkiye de üretilecek elektrik enerjisi, enerji borsası vasıtası ile Batı ülkelerinde tüketilecektir. Yani pisliği bize temiz olmaları.

3) Tahkim, sosyal güvenlik yasası, Danıştay'ın devre dışı bırakılması, serbest şehir projeleri yani MAİ (Çok taraflı yatırım anlaşmaları) süreci ile Türkiye emperyalizmin kirli, çok enerji tüketen ağır sanayisini; yabancı sermaye geliyor diyerek kucaklayacak. Sonuçta bizim hammaddemiz, bizim ucuz işgücümüz, bizim enerjimizle imalat yapıp; bir avuç çok uluslu şirket karlarını katlayacak...

Sermayenin bu top yekün saldırısına ancak ve ancak BİRLEŞİK EMEK CEPHESİYLE karşı koyabiliriz. □

AKKUYU'DA ŞENLİK VARDI, AMA...

Tülin Dizdaroğlu

Ülkemizde kurulması düşünülen nükleer santrallere karşı kazanılan zaferin Akkuyu da ki kutlama şenlikleri görülmeye değerdi. Ülkemizin geleceğini ipotek altına alınmaktan kurtaran bu karar gerçekten çok önemli ve anlamlıdır. Bu kararlar halkımız gelişmiş ülkelerin nükleer çöplüğü olmak istemediğini vurgulamış oldu. Bu karar zamanı geçmiş diğer teknoloji ürünlerinin yurdumuzda pazarlanmaması için de bir örnek olacaktır.

Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen ülkemizde nükleer tehlikenin tam olarak geçtiğini söylemek biraz safdillik olur. Siyasal dengeleri her an değişen bir Türkiye'de bu karara güvenemeyeceğimiz gibi, bazı ülkelerin nükleer artıklarını gömmek için göz diktikleri Toros dağları konusu ise önümüzde ciddi nükleer tehlike olarak durmakta. Ülkemiz koşullarında İktideli örneğinin tekrarlanmayacağı garantisini kimse veremeyeceğinden, ne yazık ki nükleer karşıtı platformlara hala gereksinme duyulacağı ortada.

Greenpeace 1971'de nükleer enerjiye karşı ilk protestolarını gerçekleştirdiğinde, 30 yıl sonra bile Türkiye'de aynı protestolarını süreceğini tahmin edebilir miydi?

Dünyamızda yavaş yavaş küllendiğini düşündüğümüz nükleer savaş ateşinin yeniden alevlenmeye başladığını görmek üzücü. Rusya ve Çin'in bu yöndeki bazı antlaşmaları iptal

etmeleri yeniden nükleer silah üretme eğiliminde olduklarının bir göstergesi. Fransa başkanı da bazı demeçleri ile bunu vurguluyor. Bu arada ABD; Irak, İran ve Kuzeykore den bile nükleer bir güç olarak korkuyor. Tüm bu olası tehlikeler karşısında Türkiye'nin (sözünden çıkmayacağını bildiği bu ülkenin) nükleer teknoloji ile bir an önce tanışmasını, kendinin nükleer bir ucu olmasını istiyor. Ve bunun içinde büyük bir enerji açımız varmış ya da olacaktı ve bunu da yalnız nükleer enerji ile karşılayabilmişiz görünüşünü yaygınlaştırıp, nükleer santrallerin yurdumuzda kurulmasını destekliyor.

Bu konuda yurdumuzda 'Nükleer hayranı yandaşlar' bulması hiç de zor olmuyor. Gözden çıkarılan büyük paraların yanı sıra Türk halkını ikna için reklam şirketlerini bile devreye girdiğini biliyoruz. Bunlar nükleer santralleri överken, çernobil den önce dünyada gerçekleşen 400'den fazla nükleer kazadan hiç söz etmediler. Bu çıkarıcı çevreler, ülkemizdeki bir avuç bilgili ve inatçı insan karşısında yenildiler.

Tüm dünya büyük umutlarla sandığı bu enerji türünün nasıl bir insanlık belası olduğunu nihayet fark etti. Ve bundan kurtulmanın yollarını aramaya başladı. Bu ülkeler yani nükleer santral siparişlerini iptal ederek, ömrü bitmede olanları kapatarak, rüzgar ve

güneş enerjisi üzerindeki araştırmalara büyük paralar yatırarak, bundan böyle enerji konusundaki tercihlerini ortaya koyuyorlar.

Bundan böyle dünyanın enerji kaynakları yenilenebilir, temiz, doğa ve insanla uyumlu, ucuz enerji kaynakları olacağını artık herkes görebilmekte.

Eğer biz çağı yakalamak istiyorsak dünyanın terk etmeye başladığı değil, üzerinde eğildikleri enerji kaynaklarına yönelmeliyiz., ki bu kaynaklar ülkemizde dünyayı kışkıracak kadar bol iken.

Son yıllarda dünyanın gözünden kaçırılmaya çalışılan bir insanlık ayıbından, burada bir kez daha söz etmede yarar var. 7 yıldır Akkuyu'da ağustosun ilk haftasında gerçekleştirilen bu etkinlikler, 6 Ağustos 1945 Hiroşima ve 9 Ağustos 1945 Nayazaki'ye atılan atom bombalarının yıldönümüne raslatılıyor.

Hiroşima da ilk üç günde 70 bin kişinin acılar içinde ölmesine zaman içinde 20 bin kişinin, Nayazaki de 40 bin kişinin ölmesine ve etkileri hala devam ediyor olmasına neden olan bu insanlık ayıbına tüm dünya unutmamalı ve unutturmamalıdır.

İnsanlığın bir daha Hiroşima, Nayazaki ve Çernobil benzeri olayları yaşamaması için bu gezegende yaşayan insanın diyen her canlının elinden geleni yapmasının bir insanlık görevi olduğunu düşünüyorum. □

Tel: (0216) 3250990 - (0532) 3919141
Fax: (0216) 3595777

Kayaköy Yaz Çalışması

Seçkin BİLGİN - Mimarlar Odası İst. B.kent Şb. Galata Grubu

Mimari Stajda Rotasyon konusu ile başlayan çalışmalar bir süre sonra yaz çalışmalarının anılarını anlatıldığı koyu sohbetlere döndü. 95 yılı Kayaköy çalışmasına katılanların anlattıkları. Özellikle orada yaşatılan zorunlu göçten sonra ona hüzünlü bir hava veren terk edilmişliğin içerisinde mimarlığı yaşayabilecek olmanın heyecanı vardı. Aylar öncesinden başlayan çalışmalardaki heyecanın nedeni ilk defa okulun dışında bir ortamda, mimarlık yapabilecek olabilmektir. Yapılacak çalışmanın uygulanacak olması hem de Kayaköy'ün yeniden bir süre için bile olsa Akdeniz ülkelerinden gelen gençlerle buluşup canlanacak olmasıydı.

Aslına bakarsak mimarlık öğrencilerinin çok azının sahip olabildiği bir şanstı. Geçmiş, tarihi ve yaşamışlığı mimarisine yansımış bir bölgede; mimarlığı yaşamak isteyen insanlarla birlikte olabilmek (sohbet etmek, gülmek ...) ve tabii ki yapmayı en çok sevdiğimiz işe emek verebilecek olma. Belki de Kayaköy'deki çalışmanın ne ifade ettiğini anlatmak için bir gün içinde yaptıklarımıza bakmak gerekir. Sabahları açık havada yapılan kahvaltı, köşkte içilen keyif çayı. Sabah mahmurluğunu üzerinden

atanlar yavaş yavaş atölyeye doğru gidiyorlardı. Çalışmaların atölyede olmasının sebebi sabah güneşinin yakıcılığı idi. Öğle yemeklerinde Nurdane Abi'nin lezzetli yemeklerinden sonra tempolu bir çalışmaya başlıyorduk. Önce atölyeye sonra da nerenin ölçüsü alınması gerekiyorsa oraya (kiliseye, evlere ya da okula) gidiyorduk. Sonra da bu ölçüleri atölyede çiziyorduk. Kayaköy ile ilgili daha pek çok şey anlatılabilirdi dolunayda çıkılan şapel, bir saat zorlu bir tırmanıştan sonra vardığımız koy Soğuksu ve kaldığımız pansiyonun bahçesinde yediğimiz üzüm, incirler. Evlerin arasında dolaşırken burnumuza gelen kekik kokusu. Her yaşadığımız an anlatılmaya değer güzellikeydi. Dönüp baktığımızda orda yaşananlar Ursula K. Leguin' in 'Mülksüzler' inde Shevek'in gençliğinde katıldığı çalışma kamplarına nasılda benziyordu. Belki de bu yaz çalışmaları bizim küçük ütopyalarımızdır.

En azından böyle çalışmalara kendi isteği ve çabası ile gelen insan neden-sonuç ilişkisini bir bütün halinde görebiliyor. İşte bu çalışmaların isteyen herkesin ulaşabileceği hale gelmesi ve diğer üniversitelere hızla ulaşabilmesi dileğiyle.

Daha sonraki çalışmalarda buluşmak umuduyla. □

Üniversitelerde neler oluyor?

Çiçek ÇAVDAR

Bilgisayar Mühendisi

Eğitim-Sen 6 no'lu Şb. YK Üyesi

Geçtiğimiz günlerde üniversitelerde rektörlük seçimleri yapıldı. Seçimler üniversitelerde yönetim kademelerinin hangi politikalarla belirlendiğini, hangi yöntemlere başvurulduğunu, Üniversitelerdeki değişik kesimler arasındaki ilişkileri gözler önüne serdi.

Üniversite rektörünün atamayla mı oylamayla mı seçileceği üzerinden yapılan teknik tartışmalar Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi ve İzmir 9 Eylül Üniversitesi'nde yaşananların ardından alevlendi. Her iki üniversitede de öğretim üyelerinin oylarının hiçe sayılması öfke yarattı ve demokrasiye aykırıktan dem vuruldu. Kanımca bu seçimler ve demokrasi kavramı üzerinde biraz düşünülmesi gerekiyor. Çünkü seçim öncelikle bir yöntem ve bir araçtır amaç değil ve bu aracı elinde tutan güce göre de bu gücün pekiştirilmesi için kullanılabilir.

Bir tarafta faşist partiye ve üniversitede çete başlarının akrabalarına yakınlığı ile bilinen rektör, kendi kadrolarını geçtiğimiz görev dönemi içinde üniversiteye doldurur. Haliyle seçimde de en çok oyu alacağı şüphe götürmez. Şimdi burada demokrasi savunusu yapmak ne anlama gelecek? Örneğin siz bilimden, aydınlıktan, özgür düşünceden yanasınız, insanlığın gelişiminden yanasınız. Bir toplumu ileriye ve aydınlığa götürecek motor gücün, üniversitelerin, bugün içinde bulunduğu durumda şikayetçisiniz. Burada seçimi ve "demokrasi"yi mi savunacaksınız? Gerçekten seçim veya özerk üniversite dediğinizde savunduğunuz aydınlıktan, bilimden yana bir üniversite mi olacak? 80 sonrası merkezi bir politika olarak gerici kadrolaşmanın sonuçları bugün de yaygın olarak hüküm sürüyor. orken, hangi kadrolarla üniversiteler kendi yolunu kendisi çizecek? Herkes kendi adamını kadroya atayarak kendi çiftliğini kurmaya mı çalışacak; döküntü masaları, kırık sandalyelerde oturan; araştırma yapacak, sempozyuma katılacak para bulamayan öğretim elemanlarına zaten çoktan hakları olan araç gereci dağıtarak birlikte iş yapacağı kadroların sayısını artırmaya mı çalışacak? Üniversite elemanları araştırma yapacak fonu bulmak için, teknik donanımı elde etmek için seçim dönemini bekleyip, "ben de sizin adamınız, beni de görün" diye gücü elinde tutana sinyal vermeye mi başlayacak? Üniversiteler çiftliklerini büyütmeye çalışan gözü açık öğretim üyelerinin eline mi bırakılsın? Bu ülkeyi ve toplumu düşünerek bilimle uğraşmakta direnen öğretim elemanları, üretilebilmek için çiftlik sahiplerinin kapılarını çalmak zorunda mı bırakılacak, yoksa onlar da kendi çiftliğini mi kursun?

Pek çok üniversite zaten çoktan bir çeşit özerkleşmeyi yaşıyor. Yani devlet diyor ki üniversitelere: "kendi başının çaresine bak; ne yaparsan yap." Seçim de yapılıyor. Pek çok üniversitede zaten "demokratik" bir biçimde seçilen kişi YÖK tarafından onay da alıyor.

Bence tam tersine ne oluyorsa üniversitelerin başı boş bırakılmasından oluyor. Devlet, kendi üniversitesine, bilim insanına sahip çıkmıyor. Bırakıyor bu ülkenin beyinlerini göçsünler diye. ABD ondan iyi sahip çıkıyor! Kendi üniversitelerine ayırdığı ödeneğin kat kat mislini ayırıyor özel üniversitelere. Sabancı'nın, Koç'un dolarlı üniversitelerinin çok mu ihtiyacı var devletin parasına? Ya hibe edilen dönem dönüm ormanlık araziler...

Devletimiz YÖK'ü dikmiş başımıza ama aslında farkında; onun da modası geçmiş. Yerine daha eli yüzü düzgün bir eli sopalı bulabilse koyacak. Ele güne karşı AB'ye doğru açılırken bu YÖK tartışmasından belki birşeyler çıkar diye umuluyor ama demokrasi savunucusu kesimin de mecali kalmamış anlaşılır. Belki de işin aslını gördüklerinden... Yani özgürlük sandıkları aslında "kendi başının çaresine bak" demek oluyor.

Onu da vermeye çoktan razılar. Sorun da bu ya! □

Kayaköy'üne uzanan sevgi ve dostluk eli...

Havva KANBUR - Mimarlar Odası İstanbul B.kent Şubesi

Anadolu ve İstanbul'un değişik bölgelerinde, Mimarlar Odası İstanbul Şubesi ile birlikte 1993 yılında günümüze; kültürlerini tanıma ve mesleki alanda çalışmalar yapan Galata Grubu (mimarlık öğrencileri, mimarlar, danışmanlar...)nun koordinatörlüğünde, Mimarlar Odası Merkez Yürütme Kurulu ve Türsab arasında gerçekleştirilen protokol çerçevesinde, 2000 Yılı yaz döneminde Kayaköy'ünde çalışma yaptı. Bu projeye, Mimarlar Odası ile işbirliği yapmaya karar veren ve öncelikle kiliselerin restorasyonunu da inanç turizmi kapsamında gerçekleştirmeyi hedefleyen Türsab destek veriyor.

Kayaköy'ündeki mevcut iki kilisenin (TAXI-ARHIS-Yukarı, PANAYIA PIRGIOTISSA -Aşağı) ve bu kiliselerin çevresindeki evlerden bir kısmının iki ay boyunca sürecek atölye çalışması ile rolöve projeleri hazırlandı. Mimar adayları, danışmanları eşliğinde tespit, çizim, fotoğraf, desen çalışmaları yaptılar. Kiliseler dışında 6 adet evin rolöve projesi yapıldı. Ayrıca Kadınlar Yolu ve Kızlar Mektebi projeleri hazırlandı.

Bu çalışma; öğrencilerin eğitimsel gelişiminin yanı sıra, Kayaköy'ünün dostluk ve barış serüvenine de önemli bir katkı olacaktır. Burada çalışan 4 ayrı öğrenci grubu, her grubun 2 veya 3 danışmanı oldu. Grup öğrencileri ülkemizdeki 8 farklı üniversitenin mimarlık fakültesi öğrencilerinden oluşuyor. (İstanbul Teknik Üniversitesi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimar Sinan Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Çukurova Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, ZKU Restorasyon MYO)

Atölye çalışmasına öğrencilerin yanı sıra üniversitelerden ve piyasada çalışan danışman mimarlar katıldı. Çalışma takvimi 1 Temmuz -30 Ağustos olarak belirlendi ve 15 günlük programlarla gruplar çalışmaya katıldılar. Projeler; dönem sonunda önce Kayaköy'ünde sergilendi. Çalışmaya, UMAR (Akdeniz Mimarlar Birliği)'dan bir öğrenci grubu da katıldı. (Mısır, Filistin, Yunanistan).

Kış aylarında sürdürülecek atölye çalışmasında ise restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanacak. Çalışmaları takip etmek için web sitesi: www.homestead.com/galatagrubu/

MESLEKTE STAJ ROTASYONU

Bilgilendirme notu :

Mimarlar Odası, Mimari Stajda Rotasyon İletişim Grubu, Mimarlık Vakfı, Üniversiteler, Danışmanlar,.....

Geniş bir platformda buluşmak üzere konuyu hep birlikte işlemeye başladık. Bu amaçla başlatılan mimari stajda rotasyon çalışmalarında; öğrenciler biraraya geldi, MSR (Mimari Stajda Rotasyon) e-mail grubu oluşturuldu, İstanbul'daki üç mimarlık fakültesi (İTÜ, YTÜ, MSÜ)'nden 4'er öğrenciden 12 kişilik gruplar ve her grubun bir danışmanı belirlendi. Şuan tamamlanmış (12 öğrenci) ve tamamlanmamış gruplar var.

Mimari Stajda Rotasyon grubunda şunda; 250 öğrenci yer alıyor. Bu grubun diğer tanımlamaları da olacak. Örneğin;

Danışmanlar : biraraya geldiler, bu yapıda onların rollerinin ne olacağı konusunu tartıştılar. Bu işin bir bir kurul'u olması, yani yapı içinde işler yapacak ama bunun etigini, işleyiş ve kurallarını oluşturacak veriler, bu konunun bir platform olması gerektiğini vurguladılar.

Üniversiteler : Bu yapıdaki işleyiş ve yerlerinin tarif edilmesi gerekli.

Okulların Staj Komisyonları : Mimarlar Odası ile ortak toplantılar yaptılar. Konunun işleyişine katkı ve kolaylaştırıcı rolleri, önerileri var.

Öğrenciler : Bu işleyişin ana ögesi tabii ki onlar. Üç üniversitede de birer öğrenci forumu gerçekleştirildi. Galata Grubu şüana kadar sürdürdüğü çalışma deneyimlerini öğrencilere aktardı. MSR grubunun belirleyeceği daha başka bir çok alan ve perspektifler olacak.

Şuan geline nokta itibariyle; "kendimizi değiştirmeye başladığımızda bu işler (yapı) da değişiyor" noktasındayız. MSR grubu katılımcıları, yeni şeyler öğrenme peşinde ama paylaşım içerisinde.

Ayrıca her grup (12 öğrenci + 1 danışman); kendi e-mail bilgi hattını kullanıyor. Örneğin gruplar şöyle : msrgrup001@egroups.com , msrgrup002@egroups.com , gibi...

Spesifik tartışmalar, grup çalışmalarının özletlerinin tartışıldığı adres :

mimari_tartisma-subscribe@egroups.com

Meslek Etiği Üzerine Tartışmalar: Mimarlık-Mühendislik Mesleklerine Yansımaları

Haluk Zelef (*)
N. Yasemin Oğuz (**)

"Etik" sözcüğünü giderek daha sık duymaya başladığımız günümüzde, onun "iyi-kötü" ve "doğru ya da yanlış davranış" üzerine sistematik, formel ve eleştirel bir düşünme etkinliği olduğunu bilmeyen kalmadı. Bu tanım "etik"i, belirli bir toplumda kabul edilmiş, üzerinde büyük ölçüde uzlaşmaya varılmış kuralları anlamına gelen "ahlak"tan ayırıyor. Onu ahlak üzerine düşünme durumuna getiriyor, bu nedenle etiğe ahlak felsefesi de deniliyor.

Modern Çağ insanı kendisini parçalamış, birbirleriyle çok az ilintili, ortak hedefleri gözetmeyen farklı roller ve sosyal çevreler içinde bulmaktadır. Bu rollerin büyük kısmında insandan beklenen performans, teknik bir yarıcılığa yöneliktir ve bu etkinlerinin "etik" alanıyla ilişkisi olduğu örtük vurgulanır. Yaşamın çeşitli durumlarının ortak paydasını oluşturacak ve kişileri yönlendirecek evrensel ya da doğal değer kümelerinin geçerliliği konusunda duyulan kuşku, böylece yönlendirici değer kümeleri ve davranış biçimlerinin, yaşamın daha sınırlı alanlarını kapsayıcı olmasını, ancak belli çevrelerde bağlayıcı kılınabilmesini ve çoğu zaman da dışarıdan dayatılmasını getirmektedir.

Bu bağlamda mesleklerde de, uygulayıcıların ortak değerler sistemine kavuşturarak meslek içindeki ya da mesleğin topluma olan ilişkilerindeki "doğru davranış" sorusuna yanıt verilmesi ve açmazların çözülmesi hedeflenmektedir. Mesleki etkinlikler ne yalnızca teknik bilgi ile gerçekleştirilebilir ne de uygulayıcıların kişisel ya da cemaatsal ahlaki yargılarına yansıtılabileceği nötr alanlar olabilirler. Her mesleğin değerler evreni, o mesleğin tanımından köken alır. Bu nedenle farklı uğraş alanlarında değerler ve değersel öncelikler açısından benzerlikler olsa da birebir örtüşmeden söz edilemez. Örneğin mühendislerden çok mimarların karşılaştıkları "güzel" sorununu ele alacak olursak; mimarlığın bilinen ilk kitabı olan Vitruvius'tan beri mimarlık sağlamlık, kullanışlılık ve güzellik üçlemesini ve bunların birbirleriyle ilişkilerini tartışmaktadır. "Güzel" sorunu temelde alan Estetik alanı Etik alanıyla nasıl ilişkilendirilecektir? Bunlar arasında tam bağımsızlık ya da tam örtüşme olanaklı mıdır? Mimarın sanatçı özgürlüğünden bahsetmek ne kadar anlamlıdır? Bu sorunların meslek etik kodlarına yansımaları nasıl düzenlenecektir?

Buna karşın bir mesleğin ortak paydalarının doğası, kaynakları, nasıl tarifiyeceği, nasıl aktarılabileceği, yaptırımının niteliği ve gücü konularındaki genel çerçeve etik alanının uygulamalı etik olarak adlandırılan alt alanının konusudur. Beklenen de genelde meslek uygulayıcılarını disipline edecek bir kod sistemi oluşturmaktır. Yasa modeline benzetilerek ya da onunla özdeşlik kurularak, doğru olan ve doğru olmayan davranışların net bir biçimde ayrıştırılması hedeflenmektedir. Sorun bu kodların son derece çeşitli gösterebilecek gerçek yaşam durumlarının hepsine nasıl yanıt verebileceğidir. Genel anlamıyla "Etik", "doğru"ya felsefi yaklaşımdır ve doğası gereği işe yaramak ve normlar koymak zorunda değildir; tartışmalar daha soyut bir dil içinde sınırsız bir biçimde uzayabilir. Oysa meslekler, gerçek kişilerin, gerçek yaşam içinde, belirli bir zaman, bağlam ve olanaklar çerçevesinde, somut davranışlarda bulunmasını gerektirir. Bu yüzden de her ne kadar böyleki kurallar tarafından yönlendirilse de uygulayıcının özgürlük ve özerkliği nedeniyle koşulları ve kuralları yorumlanması kaçınılmazdır. Bu noktada herkesin aynı sonuca ulaşması olanaksızdır. Ancak deontolojik kuralların belirlendiği mesleklerde, uygulayıcının eylemi söz konusu kurallar temel alınarak değerlendirilecektir, uygulayıcı yorumundan sorumlu tutulacaktır.

Buradaki özgürlük durumu da temelde açık uçlu bir dizi sorunu beraberinde getirir. P. Marcuse'in dediği gibi meslekleşme, tarihsel olarak meslek uygulayıcıları ile çalışacakları toplum arasında bir sözleşmedir. Maddi ve manevi edinimler, haklar ve sosyal konum karşılığı meslek içeriden ve dışarıdan çerçevesizdir. Bu yüzden de yazar, biraz da kötümser bir biçimde, bu çerçevenin toplumun varolan genel yapısı ile uyumsuzluk içinde olacağını ve ancak güç merkezlerinin payandası olarak, sistemi sorgulamaktan çok sistemi korumaya yönelik olacağını söyler. Meslek insanının

hizmet ettiği toplum ve sistemin de giderek uluslar arası bir yapı kazandığı, "globalleştiği" göz önüne alınırsa, uluslar arası meslek yasalarının oluşturulması sorunu daha da önem kazanmaktadır. Fakat uluslar arası olduğu savunulan, örneğin mimarlıkta Uluslar arası Mimarlar Birliği'nin (UIA) ortaya koymaya çalıştığı, etik kodların mesleğin bütün üyelerini ve hepsi tarafından paylaşılan değer yargılarını içermekten çok belli grupların çıkarlarını ve benimsedikleri değerler hiyerarşisini ortaya koyduğu görülmektedir.

Kapsayıcı meslek yasaları üretmeye yönelik bir başka sorun da, bunların örtük olarak, meslek insanlarının benzer bir eğitim, deneyim ve bilgi birikimine sahip oldukları, toplumsal yaşamda benzer roller üstlendikleri varsayımdır. Mühendislikte ve mimarlıkta öğretim elemanı olarak çalışan, meslek odasında, kamu kuruluşunda bürokrat ya da teknokrat olarak bulunan, denetleyici ya da uygulayıcı olan, ücretli ya da serbest olarak "meslek" icra eden meslek insanları vardır. Bu farklı roller mesleğe ait farklı değerleri ön plana çıkarmayı getirir ve çelişkilere yol açabilir. Müşterinin çıkarlarını korumak, firma içi sadakat, bilgi ve teknik uzmanlığa hakim olmak, meslek grubunun iç dayanışmasını sağlamak, alanındaki bilginin ileri götürülmesine çalışmak, kamunun çıkarlarını kollamak ve onu bilgilendirmek gibi sorumluluklar meslek insanının bulunduğu farklı konumlara ilişkin olarak farklı biçimlerde algılanabilmekte ve çelişkilere yol açmaktadır. Meslek bu çok değerliliği yanında sorumlulukların çeşitliliğinden dolayı da bir karmaşıklık boyutu kazanmaktadır. Her meslek davranışı mikro düzeyden kişinin kendisi, yakın çevresi, şirketi- makroya-insanlık, gelecek kuşaklar, ulus, sosyal ve doğal çevre düzeni üzerinde etkilidir.

Sorumluluklar çerçevesindeki bu değerlendirme, teknik olarak "deontoloji" olarak adlandırılan, yani yapılacak ve yapılmayacaklar listesini hedefleyen kodlar sistemini biçimlendirmekle etkili olacaktır. Yani her davranış bir çerçeveye göre tartılacak ve o davranış kendi içinde değerlendirilecek, "iyi" ya da "kötü" olarak nitelenebilecektir. Fakat "iyi" ve "kötü" arasındaki bu kutupsallık gerçek yaşamda bu kadar saf ve berrak bir şekilde bulunmaz. Bazen hedef "iyi" davranışlar arasında da "kötü"ler arasında "en az kötü" olanı ortaya çıkarmaktır. Deontolojik anlayışın karşı ucundaki bir yaklaşım, sonuçsalcı olarak nitelenen, yani her davranışın tekliği içinde değil varlığına ya da ulaşmaya çalışıldığı son hedef ile değerlendirilmeye yönelik bir çerçeve sunar. Yani "iyi" bir son o uğrunda yapılacak "kötü" davranışları mazur gösterebilir, ya da kötü bir amaca ulaşan "iyi" davranışlar değerli olarak kabul edilemezler. İşte meslek etiklerinde etik sorun ya da değer çatışması dediğimiz olgu, her ikisine de değer dediğimiz iki ya da daha çok davranış ilkesinin aynı eylemde dile getirilemediği, farklı eylemleri zorunlu kıldığı, yani birbirleriyle çatıştığı durumlarda ortaya çıkar. Bu durumda belirli bir değeri öncelikle gerçekleştirdiğimiz her davranış, başka bir durumda mutlaka korumak isteyeceğimiz öteki değeri harcayacak ya da en azından zedeleyecektir.

Etiğin insanlara verebileceği belirli bir uğraşın değerlerinin bilgisini ile sistematik akıl yürütmenin yöntemine ilişkin bilgisidir. Kazandırabileceği beceri ise, en çok değeri koruyan ya da en az değeri harcayan eylem biçimine karar verirken kullanacağı sistematik akıl yürütme ve kararını temellendirerek, gerekçelerini ortaya koyabilme duyarlılığıdır. Etik bilince sahip olmayan bir uğraş kişisi kurala uysa da onun ardındaki değeri amaçlamadığından eylemin etik değeri kuşkuludur. Kurala uymanın değer harcadığı durumları görmez; kurala uygun ama değersiz eylemde bulunma riskini büyük ölçüde taşır. Bu nedenle kurallar temel ilkeleri koyucu şekilde genel olmalı ve etik eğitimiyle desteklenmelidir.

Buraya kadar etik kodların üretimi ve niteliğine ilişkin bazı sorunları tartıştık. Amacımız etik kodları tümüyle reddetmek değil, üretimindeki zorlukları ve göz önünde tutulması gereken noktaları ortaya çıkarmaktır.

Böylesi meslek davranış kalıplarının yalnızca varlığı bile uygulamaların her davranışın olumlu kabul gördüğü bir rel-

ativizm kısıncısından kurtarır. Kurallar hem yardımcıdır ve meslek adamını yönlendirir, hem de kısıtlayıcıdır. Mesleğe ilişkin değerlerin nasıl uygulanacağını ve davranışlara yansıtılacağını ipuçlarını verir. Kurallar katılaşmamalı, tamamlanmış ve mükemmel olmuş olarak görülmemelidir. Her kuşak bir önceki ile aktif diyalog içerisinde, bunların hepsini ya da bazılarını benimser ya da yeniler. Meslek insanları tarafından paylaşılan ortak davranış ve değerler bütünü kişiye güven duygusu da verecektir.

Meslek etik kuralları, mühendislik ya da mimarlıkta çok rastlandığı şekilde meslek insanından beklentinin yalnızca teknik performanslar üretmesi olarak davranışlara sorgulandır. Bu en fazla yararı önemseyen tutumun da gerçekte etik yaklaşımlardan biri olduğunu (utilitarianizm, yararçılık) ve belli kısıtlamaları da beraberinde getirdiğinin farkına varılmasını sağlar.

Etik kurallar oluşturulması ile ilgili beklentilerin en önemlilerinden biri de bu kuralları mesleki davranışları dönüştürebileceği ve meslek kişisini doğru davranışlarda bulunmaya yönlendirebileceğidir. Bu beklenti de meslek eğitiminin mümkün olup olmadığı, hangi yaşlarda hangi araçlarla verilebileceği tartışma konularından biridir. Gerek etik gerek meslek etiği açısından öğreticinin rolü tartışmalıdır. Örneğin öğretici-Sokratik gelenekte olduğu biçimde- bir ebe gibi sorunu incelemeye ve çözmeye yardımcı bir kişi midir, yoksa doğrudan ya da yanlışlar hakkında fetvalar veren biri mi olmalıdır?

Mesleğin değerlerinin meslek kişisine aktarımı çok aşamalı ve çok yönlüdür. Genellikle kişi belirli bir mesleğe yönelirken onun değerlerini, en azından kamuoyunda ona atfedilen değer evrenini benimsemeye hazır ve isteklidir. Ancak, ayırında olsun olmasın, uğraşın değerleriyle asıl tanıştığı dönem o uğraşın eğitimini aldığı dönemdir. Bu dönemdeki eğitim de iki yönlüdür. Bir yandan alanın değerlerine ilişkin bilgi ile tanışırken, öte yandan önce öğretmenlerinden, sonra aynı mesleğin diğer uygulayıcılarında bu değerlerin davranışsal ifadelerini gözler; yani bir tür modelleme ile karşılaşır. Ancak çoğu kez bu, yapılandırılmış bir süreç değildir, dolayısıyla kimi zaman öğrenciyi ulaşan bilgi denetimsizdir ve istenir olmaktan uzaktır. Bu arada uğraşın davranış kuralları yazılı bir metin haline getirilmişse, öğrenci bunları ölçüt olarak modellerini ve kendi eylemlerini değerlendirme şahsına sahip olabilir. Verilecek etik eğitimi düşünme düzeyinde bir gelişmeyi amaçlayabilir. Bunun yanında yer alan modelleme ise meslek adamının verdiği kararı olabildiğince eksiksiz biçiminde eylemine yansıtması için gereklidir. Birayın doğru akıl yürütmesi ancak uygun eylemle ifade bulur, bu da yeterli bir davranış repertuarı gerektirir. İşte modelleme bu repertuarın oluşumunda etkilidir. Özetle, bu eğitim bütünsel bir eğitimidir. Ne bilgi ne modeller ne de ilkeler kendi başlarına yeterli olabilirler. Hiçbir eğitim doğrudan doğruya yapmak arasındaki boşluğu tek başına dolduramaz.

Etik eğitiminin hangi yaşlarda nasıl verilebileceği ile ilgili olarak, Kohlberg tarafından formüle edilen insanın etik gelişim modeli yardımcı olabilir. Birinci aşamasında insanın sadece kendi çıkarlarını gözettiği şemada daha sonra kurallara uyma aşaması gelir. İnsan ilişkilerinde kurallaşma ve kurallara uyum Kohlberg için gelişim sürecinin son aşamasını ifade etmez. İnsanların, çoğunlukla gençlik çağında ulaştığı, kuralları eleştiri süzgecinden geçirerek daha yetkin kuralları geliştirdiği ve bunların ötesine geçtiği, daha evrensel olarak değerlendirilen doğrulara ulaştığı son etap, belki meslek etiğinde de ulaşılabilecek bir hedef olarak görülmelidir. Etik eğitimi insanlara davranışlarını etik açıdan gerektirendirmek ve haklı çıkarmaya gereğini hatırlatacaktır. Bu da basit ifadeyle "yazılı kurala" uyma anlayışını aşar.

Sonuç olarak, mühendislik ve mimarlık meslek etiğine ilişkin yapılan çalışmalardan beklenen yalnızca kurallar dizgesi oluşturmak değil, meslek kişilerini etik usulamla becerisine sahip, etik eylemde bulunabilir duruma getirmek olmalıdır. □

(*) Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi

(**) Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji Anabilim Dalı